SEPEDI LELEME LA GAE

Setatamente sa kharikhulamo ya Setšhaba (SKS)

Setatamente sa Pholisi sa Lenaneothuto le Kelo

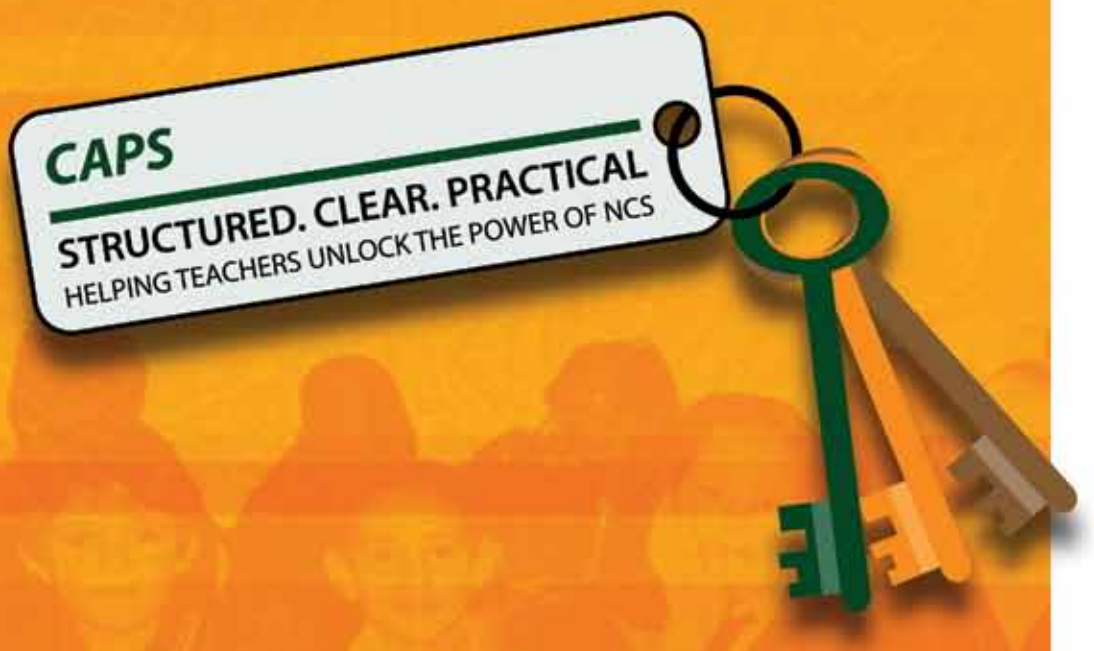

Kgato ya Thuto le Tlhahlo tše di Tšwetšwago Pele Mephato ya 10-12

basic education
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SETATAMENTE SA PHOLISI SA LENANEOTHUTO LE KELO MEPHATO YA 10-12

SEPEDI LELEME LA GAE

DISCLAIMER

In view of the stringent time requirements encountered by the Department of Basic Education to effect the necessary editorial changes and layout to the Curriculum and Assessment Policy Statements and the supplementary policy documents, possible errors may occur in the said documents placed on the official departmental websites.

There may also be vernacular inconsistencies in the language documents at Home-, First and Second Additional Language levels which have been translated in the various African Languages. Please note that the content of the documents translated and versioned in the African Languages are correct as they are based on the English generic language documents at all three language levels to be implemented in all four school phases.

If any editorial, layout or vernacular inconsistencies are detected, the user is kindly requested to bring this to the attention of the Department of Basic Education.

E-mail: capslangcomments@dbe.gov.za or fax (012) 328 9828

Department of Basic Education

222 Struben Street
Private Bag X895
Pretoria 0001
South Africa
Tel: +27 12 357 3000
Fax: +27 12 323 0601

120 Plein Street Private Bag X9023
Cape Town 8000
South Africa
Tel: +27 21 465 1701
Fax: +27 21 461 8110
Website: http://www.education.gov.za

© 2011 Department of Basic Education

ISBN: 978-1-4315-0536-4

Design and Layout by: Ndabase Printing Solution

Printed by: Government Printing Works

FOREWORD BY THE MINISTER

Our national curriculum is the culmination of our efforts over a period of seventeen years to transform the curriculum bequeathed to us by apartheid. From the start of democracy we have built our curriculum on the values that inspired our Constitution (Act 108 of 1996). The Preamble to the Constitution states that the aims of the Constitution are to:

- heal the divisions of the past and establish a society based on democratic values, social justice and fundamental human rights;
- improve the quality of life of all citizens and free the potential of each person;
- lay the foundations for a democratic and open society in which government is based on the will of the people and every citizen is equally protected by law; and
- build a united and democratic South Africa able to take its rightful place as a sovereign state in the family of nations.

Education and the curriculum have an important role to play in realising these aims.

In 1997 we introduced outcomes-based education to overcome the curricular divisions of the past, but the experience of implementation prompted a review in 2000. This led to the first curriculum revision: the *Revised National Curriculum Statement Grades R-9* and the *National Curriculum Statement Grades 10-12* (2002).

Ongoing implementation challenges resulted in another review in 2009 and we revised th**e** *Revised National Curriculum Statement* (2002) and the *National Curriculum Statement Grades 10-12* to produce this document.

From 2012 the two National Curriculum Statements, for *Grades R-9* and *Grades 10-12* **r**espectively, are combined in a single document and will simply be known as the *National Curriculum Statement Grades R-12.* The *National Curriculum Statement for Grades R-12* builds on the previous curriculum but also updates it and aims to provide clearer specification of what is to be taught and learnt on a term-by-term basis.

The *National Curriculum Statement Grades R-12* represents a policy statement for learning and teaching in South African schools and comprises of the following:

(a) Curriculum and Assessment Policy Statements (CAPS) for all approved subjects listed in this document;

(b) *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12*; and

(c) *National Protocol for Assessment Grades R-12.*

MRS ANGIE MOTSHEKGA, MP
MINISTER OF BASIC EDUCATION

DITENG

KAROLO YA 1: MATSENO GO SETATAMENTE SA PHOLISI SA LENANEOTHUTO LE KELO 3

1.1 Boithekgo 3

1.2 Kakaretšo 3

1.3 Maikemišetšokakaretšo a Lenaneothuto la Afrika Borwa 4

1.4 Kabo ya nako 6

1.4.1 Sehlopha sa Motheo 6

1.4.2 Sehlopha sa Gare 6

1.4.3 Sehlopha sa Godimo 7

1.4.4 Mephato ya 10-12 7

KAROLO YA 2: MATSENYAGAE A MALEME 8

2.1 Maleme go Setatamente sa Pholisi sa Lenaneothuto le Kelo 8

2.2 Maikemišetšothwii a go ithuta Maleme 9

2.3 Kakaretšo ya diteng tša lenaneothuto la leleme 10

2.4 Mabaka a go ruta mabokgoni a Polelo 10

2.5 Mekgwa ya go ruta Polelo 11

2.6 Kabo ya nako go lenaneothuto 13

2.7 Dinyakwa tša go ruta Sepedi Leleme la Gae bjalo ka thuto 14

KAROLO YA 3: DITENG LE DIPEAKANYO TŠA GO RUTA MABOKGONI A LELEME 15

3.1 Go theeletša le go bolela 15

3.2 Go bala le go bogela 24

3.3 Go ngwala le go hlagiša 33

3.4 Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo 44

3.5 Dipeakanyo tša go ruta 45

3.5.1 Peakanyo ya go ruta Mphato wa 10 47

3.5.2 Peakanyo ya go ruta Mphato wa 11 58

3.5.3 Peakanyo ya go ruta Mphato wa 12 68

KAROLO YA 4: KELO GO LELEME LA GAE 76

4.1 Matseno 76

4.2 Kelo ye e sego ya semmušo goba ya tšatši ka tšatši 76

4.3 Kelo ya semmušo 76

4.4 Lenaneo la kelo 80

4.4.1 Kakaretšo ya dinyakwa 80

4.4.2 Ditlhahlobo 84

4.5 Go rekhota le go bega 87

4.6 Tekanyetšo ya kelo 88

4.6.1 Kelo ya semmušo (KTS) 88

4.6.2 Mešomo ya kelo ya bomolomo/orale 88

4.7 Kakaretšo 88

TLHALOŠONTŠU 89

MAMETLETŠO 1: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO (TŠHATE YA KGAKOLLO). 98

KAROLO YA 1: MATSENO GO SETATAMENTE SA PHOLISI SA LENANEOTHUTO LE KELO

1.1 Boithekgo

Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba Mephato ya R-12 *(SKS)* se laetša pholisi ya lenaneothuto le kelo dikolong.

Go kaonafatša phethagatšo, Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba se ile sa fetošwa, gomme diphetogo tšeo di tla phethagatšwa ka Pherekgong 2012. Tokomane e tee ya botlalo ya Pholisi ya Lenaneothuto le Kelo, e hlametšwe thuto ye nngwe le ye nngwe go tšea sebaka sa Ditatamente tša Thuto, Ditšhupatsela tša Lenaneo la go ithuta le Ditšhupatsela tša Kelo ya Thuto ka go Mephato ya R-12.

1.2 Kakaretšo

(a) Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba sa Mephato ya *R-12 (January 2012)* se emela setatamente sa pholisi ya go ithuta le go ruta dikolong tša Afrika Borwa gomme se hlamilwe ka tše di latelago:

(i) Ditatamente tša Pholisi ya Lenaneothuto le Kelo tša thuto ye nngwe le ye nngwe ye e dumeletšwego;

(ii) Tokomane ya pholisi, *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement sa Mephato ya R-12* le

(iii) Tokomane ya pholisi, *National Protocol for Assessment Grades R-12 (January 2012).*

(b) *Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba sa Mephato ya R-12 (January 2012) se tšea sebaka sa ditatamente tše pedi tša Kharikhulamo ya Setšhaba tšeo di šomišwago ga bjale, e lego:*

(i) *Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba se se Boeleditšwego sa Mephato ya R-9, Government Gazette No. 23406 of* 31 May 2002*,* le

(ii) *Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba Mephato ya 10-12, Government Gazettes, No. 25545 of 6 October 2003* and *No. 27594* of 17 May 2005

(c) Ditatamente tša lenaneothuto la setšhaba tše di akantšwego go temanatlaleletšo (b) (i) le (ii), di hlangwa ke ditokomane tša pholisi tše di latelago, tšeo di tla forohlwago ka tatelano ke Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba sa Mephato ya R-12 (January 2012) mo lebakeng la 2012-2014:

(i) Lekala la go ithuta/Ditatamente tša Thuto, Ditšhupatsela tša Lenaneo la go ithuta le Ditšhupatsela tša Kelo ya Thuto tša Mephato ya R-9 le Mephato ya 10-12;

(ii) Tokomane ya pholisi, *National Policy on assessment and qualifications for schools in the General Education and Training Band,* ye e kwalakwaditšwego ka go *Government Notice No. 124* go *Government Gazette No. 29626* of 12 February 2007;

(iii) Tokomane ya pholisi, the *National Senior Certificate: A qualification at Level 4 on the National Qualifications Framework (NQF)*, ye e kwalakwaditšwego ka go *Government Gazette No. 27819* of 20 July 2005;

(iv) Tokomane ya Pholisi, Phetošo ya tokomane ya pholisi, *National Senior Certificate*: *A qualification at Level 4 on the National Qualifications Framework (NQF),* mabapi le barutwana ba ditlhoko tše di kgethegilego, tše di phatlaladitšwego ka go *Government Gazette, No.29466* of 11 December 2006, e akareditšwe ka gare ga tokomane ya pholisi, pholisi ya Setšhaba ye e bolelago ka lenaneo le dinyakwa tša tlhatlošo tša Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba sa Mephato ya R-12; le

(v) Tokomane ya Pholisi, Phetošo ya tokomane ya pholisi, *National Senior Certificate*: *A qualification at Level 4 on the National Qualifications Framework (NQF),* mabapi le *the National Protocol for Assessment (Mephato ya R-12)*, ye e kwalakwaditšwego ka go *Government Notice No.1267 go Government Gazette No. 29467* of 11 December 2006.

(d) Tokomane ya pholisi, *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R -12,* le dikarolo tša Pholisi ya Lenaneothuto le Kelo bjalo ka ge di lemogwa ka Dikgaolong tša 2, 3 le 4 tša tokomane ye, di bopa ditlwaelo le maemo a godimo a *Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba ya Mephato ya R-12;* Ka fao, mabapi le *karolo ya 6A ya South African Schools Act, 1996 (Act No. 84 of 1996,)* e tla hlamela Tona ya Kgoro ya Thuto ya Motheo, motheo go laetša bonyane bja dipoelo le maemo, gammogo le ditshepetšo le ditsela tša go ela bokgoni bja morutwana tše di tla swanelago dikolo tša mmušo le tša go ikema ka botšona.

1.3 Maikemišetšokakaretšo a Lenaneothuto la Afrika Borwa

(a) *Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba sa Mephato ya R-12* se fa tlhalošo ya tsebo, mabokgoni le meetlo yeo e swanetšego go rutwa mo dikolong tša Afrika Borwa. Lenaneothuto le, le ikemišeditše go netefatša go re barutwana ba humana le go šomiša tsebo le mabokgoni ka tsela yeo e kwešišegago mo maphelong a bona. Ka go realo, lenaneothuto le hlatloša tsebo ka dikamano tša tikologo ya selegae, mola le šeditše kamego ya ditaelo tša boditšhaba.

(b) Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba sa Mephato ya R-12 se ikemišeditše go tšweletša merero ya:

- ya hlama barutwana, go sa šetšwe maemo a ekonomi malapeng a gabobona, morafe, bong, go itekanela mmeleng goba bokgoni, ka tsebo, mabokgoni le meetlo ya go tšweletša boitshepo le go tšea karolo ga maleba mo setšhabeng bjalo ka badudi ba naga ye e lokologilego;
- go bula menyako ya thuto ya maemo a godimo;
- go kgonagatša diphetogo tša barutwana go tšwa go dihlongwa tša thuto go ya go lefase la mešomo; le
- go fa bengmešomo profaele ye e lekanego ya bokgoni bja morutwana.

(c) Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba sa Mephato ya R-12 se theilwe godimo ga metheo ye e latelago:

- Phetošo ya leago: go netefatša gore go se lekalekane ga maemo a thuto ya maloba go a lokišwa, le gore makala ka moka a badudi a hwetša dibaka tša go lekana tša go ithuta;
- Go ithuta ka mafolofolo le ka tsinkelo: go hlohleletša go ithuta ka mafolofolo le ka tsinkelo, go phala go re ba ithuta ka go swara ka hlogo le go se tsinkele dinnete tše di filwego;
- Tsebo ya maemo a godimo le mabokgoni a maemo a godimo: tsebo le mabokgoni a bonyane bja go lekanela ao a swanetšego go fihlelelwa mphatong wo mongwe le wo mongwe, a laeditšwe le go thewa godimo, maemo a phihlelelo dithutong ka moka;

- Kgatelopele: diteng le dikamano tša mphato wo mongwe le wo mongwe di laetša kgatelopele go tloga go tše bonolo go ya go tša go raragana;
- Ditokelo tša botho, boakaretši, toka ya tikologo le leago: go tsentšha metheo le ditlwaetšo tša toka ya leago le ya tikologo le ditokelo tša botho bjalo ka ge di hlalošitšwe ka go Molaotheo wa Repabliki ya Afrika Borwa. Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba sa Mephato ya R-12 se šetša ditaba tša go fapana go swana le bodiidi, go se lekalekane, morafe, bong, leleme, bogolo, go se itekanele le mabaka a mangwe;
- Go bona mohola wa dithulaganyo tša tsebo ya setšo: go amogela le go dumela gore naga ye e na le histori ye e humilego le bohwa tšeo e lego diabi tše bohlokwa kgodišong ya meetlo ye e tšwelelago go molaotheo; le
- Kamogelego, boleng le bokgoni: go aba thuto ye e bapetšegago le ya dinaga tše dingwe, go ya ka boleng, bophara le botebo.

(d) Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba sa Mephato ya R-12 se ikemišeditše go tšweletša barutwana ba go kgona go:

- lemoga le go rarolla mathata le go tšea diphetho ka go nagana ka tsinkelo le boitlhamelo bjo bo tseneletšego;
- šoma ka bokgwari ba le noši gammogo le ba bangwe bjalo ka maloko a sehlopha;
- rulaganya le go kgona go itaola mešongwaneng ya bona ka maikarabelo le ka bokgwari;
- kgoboketša, sekaseka, rulaganya le go lekola tshedimošo ka tsinkelo;
- kgokagana ka bokgwari le ba bangwe ka go diriša diswantšho tša go bonwa, dikai le/goba mabokgoni a polelo mo mekgweng ya go fapafapana;
- diriša saense le theknolotši ka bokgwari le ka tsinkelo ba bontšha maikarabelo mabapi le tikologo le maphelo a ba bangwe; le
- laetša kwešišo ya lefase bjalo ka sehlaga sa dithulaganyo tša go nyalelana ka go lemoga gore dikamano tša tharollo ya mathata ga di tšwelele di le ka botšona fela.

(e) Boakaretši bo swanetše go ba kgwekgwe ya thulaganyo, peakanyo le go ruta ga sekolo se sengwe le se sengwe. Se se ka phethagala ge fela barutiši ba na le kwešišo ya maleba ya go lemoga le go fediša mapheko a go ithuta, le go beakanyetša go se swane.

Senotlelo go laola boakaretši ke go netefatša gore mapheko a a lemogwa le go elwa šedi ke mafapa a thekgo kamoka a maleba tikologong ya sekolo; go akaretša barutiši, Dihlopha tša Thekgo tša Selete, Dihlopha tša thekgo ya Dihlongwa; batswadi le Dikolo tše di Kgethegilego bjalo ka Disenthara tša Methopo. Go fediša mapheko a go ithuta ka phapošing, barutiši ba swanetše go šomiša mekgwanakgwana ye e fapanego ya mananeothuto bjalo ka yeo e akareditšwego ka go Department of Basic Education's Guidelines for inclusive Teaching and Learning (2010).

1.4 Kabo ya Nako

1.4.1 Sehlopha sa Motheo

(a) Taetšo ya nako ya go ruta ye e abetšwego dithuto tša Sehlopha sa Motheo ke ye e latelago:

THUTO	MPHATO WA R (DIIRI)	MEPHATO YA 1-2 (DIIRI)	MPHATO WA 3 (DIIRI)
Leleme la Gae	10	7/8	7/8
Lelemetlaleletšo la Pele		2/3	3/4
Mmetse	7	7	7
Mabokgoni a Bophelo	**6**	**6**	**7**
• Tsebo ya go Thoma	(1)	(1)	(2)
• Bokgabo bja Boitlhamelo	(2)	(2)	(2)
• Thutatšhidullammele	(2)	(2)	(2)
• Thutaphelo	(1)	(1)	(1)
PALOMOKA	**23**	**23**	**25**

(b) Taetšo ya nako ya go ruta ya Mephato ya R, 1 le 2 ke diiri tše 23, go Mphato wa 3 ke diiri tše 25.

(c) Nako ye e abetšwego thuto ya Maleme go Mephato ya R-2 ke diiri tše 10 mola Mphato wa 3 o abetšwe diiri tše 11. Leleme la Gae le abetšwe bontši bja diiri tše 8 le bonyane bja diiri tše 7, mola Lelemetlaleletšo le abetšwe bonyane bja diiri tše 2 le bontši bja diiri tše 3 go Mephato ya 1-2. Go Mphato wa 3 le bontši bja diiri tše 8 le bonyane bja diiri tše 7 bo abetšwe Leleme la Gae gomme bonyane bja diiri tše 3 bontši bja diiri tše 4 bo abetšwe Lelemetlaleletšo la Pele.

(d) Go thuto ya Mabokgoni a Bophelo, Tsebo ya go Thoma e abetšwe iri ye 1 ka go Mephato ya R - 2 le diiri tše 2 go ya le ka fao go laeditšwego ka diiri ka mašakaneng go Mphato wa 3.

1.4.2 Sehlopha sa Gare

(a) Taetšo ya nako ya go ruta ye e abetšwego dithuto tša Sehlopha sa Gare ke ye e latelago:

THUTO	DIIRI
Leleme la Gae	6
Lelemetlaleletšo la Pele	5
Mmetse	6
Saense le Theknolotši	3,5
Disaense tša Leago	3
Mabokgoni a Bophelo	4
• Bokgabo bja Boitlhamelo	(1,5)
• Thutatšhidullammele	(1)
• Thutaphelo	(1,5)
PALOMOKA	**27,5**

1.4.3 Sehlopha sa Godimo

(a) Taetšo ya nako ya go ruta ye e abetšwego dithuto tša Sehlopha sa Godimo ke ye e latelago:

THUTO	DIIRI
Leleme la Gae	5
Lelemetlaleletšo la Pele	4
Mmetse	4,5
Saense	3
Disaense tša Leago	3
Theknolotši	2
Disaense tša Ekonomi le Taolo	2
Tsebišo ya Bophelo	2
Bokgabo bja Boitlhamelo	2
PALOMOKA	**27,5**

1.4.4 Mephato ya 10-12

(a) Taetšo ya nako ya go ruta ye e abetšwego dithuto tša Mephato ya 10-12 ke ye e latelago:

THUTO	KABO YA NAKO KA BEKE (DIIRI)
Leleme la Gae	**4.5**
Lelemetlaleletšo la Pele	**4.5**
Mmetse	**4.5**
Tsebišo ya Bophelo	**2**
Bonyane bja dithuto tše dingwe le tše dingwe tše tharo bjo bo kgethilwego go tšwa go **Sehlopha sa B** Semamatletšwa B, Dinkatlapana B1-B8 tša tokomane ya pholisi, *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12*, go ya le ka tšweletšo ye e laeditšwego go temana ya 28 ya tokomane ya pholisi yeo.	**12 (diiri tše 3x4)**
PALOMOKA	**27,5**

Nako ye e abilwego ka beke e ka dirišetšwa fela bonyane dinyakwa tša dithuto tša SKS bjalo ka ge di laeditšwe ka godimo, gomme e ka no se šomišetšwe dithuto tše dingwe le tše dingwe tša tlaleletšo tšeo di okeditšwego go lenaneo la bonyane bja dithuto. Ge morutwana a rata go ingwadišetša dithuto tše dingwe, nako ya go ruta dithuto tšeo e swanetše go oketšwa.

KAROLO YA 2: MATSENYAGAE A MALEME

2.1 Maleme go Setatamente sa Pholisi sa Lenaneothuto le Kelo

Leleme ke sedirišwa sa go hlohla monagano le kgokagano. Gape ke tsela yeo ka yona batho ba abelanago setšo le botaki go kwešiša lefase le ba phelago go lona bokaone. Go ithuta go šomiša leleme ka bokgwari go kgontšha barutwana go nagana le go ikgobokeletša tsebo, go itlhaloša, go tšweletša maikutlo le dikgopolo, go dirišana le ba bangwe le go laola maphelo a bona mo lefaseng. Go thuša gape go fa barutwana diswantšho le dikgopolo tše di šišitšego le tša go tia tše maatla tše di ka dirago gore lefase la bona le be kaone go feta ka fao le lego ka gona. Polelo e kgona go hlama le go hlatholla phapano ya merafe le tswalano ya leago, gape ke ka polelo ge tlhamego e kgona go nolofatšwa, katološwa le go thumeletšwa.

Maemo a Leleme

Go ithuta leleme Mephatong ya 10-12 go akaretša maleme a semmušo a Afrika Borwa ka moka, e lego, Afrikaans, English, isiNdebele, isiXhosa, isiZulu, Sepedi (Sesotho sa Leboa), Sesotho, Setswana, Siswati, Tshivenda, Xitsonga - gammogo le Maleme ao a sego a semmušo. Maleme a a ka rutwa maemong a go fapana.

Leleme la Gae ke leleme la mathomo leo barutwana ba ithutago lona pele. Le ge go le bjalo, dikolo tše dintši tša Afrika Borwa ga di rute maleme a gae a barutwana ba bangwe goba a barutwana ka moka ba ba ingwadišitšego, eupša di no ba le leleme le tee goba a mabedi ao a rutwago maemong a Leleme la Gae. Ka lebaka leo, maina a Leleme la Gae le Lelemetlaleletšo la Pele a hlaloša maemo a bokgoni ao leleme le rutwago ka ona, e sego leleme la letswele (Gae) goba leo le ithutilwego (go swana le malemetlaleletšo). Mo sebakeng sa merero ya pholisi ye, tšhupetšo ye nngwe le ye nngwe ya Leleme la Gae e swanetše go kwešišwa bjalo ka yeo e šupago maemo e sego leleme ka bolona.

Maemo a Leleme la Gae a neela barutwana ka bokgoni bjo bo tseneletšego bja polelo bjo bo laetšago mabokgoni a kgokagano ya motheo, ao a lego bohlokwa go tša leago le mabokgoni a thutokwešišo ao a ba thušago go ithuta go kgabaganya lenaneothuto. Mo maemong a a polelo, go gatelelwa go rutwa ga mabokgoni a go theeletša, go bolela, go bala le go ngwala. Maemo a a thuša barutwana ka dingwalo, bokgabo, le bokgoni bja boikgopolelo bjo bo tla ba kgontšhago go hlama gape, go gopola le go matlafatša kwešišo ya bona ya lefase leo ba dulago go lona. Le ge go le bjalo, kgatelelo le kabo ya meputso ya go theeletša le go bolela go thoma go Mphato wa 7 go ya godimo e ka fase ga ya go bala le go ngwala.

Maemo a Lelemetlaleletšo la Pele a gopolela gore ga se gore barutwana ba na le tsebo ya leleme leo ge ba fihla sekolong. Nepišo mo mengwageng ya mathomo ya sekolo e lebišitšwe go kgodišo ya bokgoni bja barutwana bja go kwešiša le go bolela polelo-mabokgoni a motheo a go kgokagana le ba bangwe. Mo Mephatong ya 2 le 3, barutwana ba thoma go aga tsebotlhaka/litheresi godimo ga motheo wo wa bomolomo/orale. Ba kgona go šomiša mabokgoni a tsebotlhaka/litheresi a ba šetšego ba ithutile ona ka Leleme la Gae la bona.

Mo go Sehlopha sa Gare le sa Godimo, barutwana ba tšwela pele go matlafatša mabokgoni a bona a go theeletša, go bolela, go bala le go ngwala. Ka lebaka leo, kgatelelo ye ntši e bewa go go šomišwa ga Lelemetlaleletšo la Pele ka nepo ya go tšwetšapele bokgoni bja go gopola le go fahlela. Ba swaragana gape le ditšweletšwa tša dingwalo kudu, gomme ba thoma go godiša kgahlego ya polelo le go ikagela diswantšho ka mogopolong ka Lelemetlaleletšo la bona.

Ka nako yeo barutwana ba fihlago go Mphato wa 10, ba swanetše go ba ba na le bokgoni bja go bolela Lelemetlaleletšo la Pele, go ya le ka mabokgoni a motheo a go kgokagana le ba bangwe le mabokgoni a thutokwešišo ao a ba thušago go ithuta. Le ge go le bjalo, bonnete ke go re barutwana ba bantši go fihla gabjale ga ba kgone go kgokagana gabotse ka Lelemetlaleletšo la Pele. Tlhohlo go Mephato ya 10-12, ke go fa barutwana thekgo, le go ba fa lenaneothuto leo le ba kgontšhago go fihlelela maemo a a nyakegago a Mphato wa 12. Maemo a, a swanetše go ba ka tsela yeo barutwana ba ka kgonago go šomiša Lelemetlaleletšo la Pele la bona ka bokgoni bja maemo a godimo go ba lokišetša thuto ya go tšwela pele, ya ka godimo goba lefase la mošomo.

2.2 Maikemišetšothwii a go ithuta Maleme

Go ithuta leleme go swanetše go kgontšha barutwana go:

- ba le mabokgoni a polelo ao a nyakegago ge ba ithuta go kgabaganya lenaneothuto;
- theeletša, bolela, bala/bogela le go ngwala/hlagiša polelo ka boitshepo le kgahlego. Mabokgoni le meetlo ye di bopa motheo wa go ithuta wa bophelo ka moka;
- šomiša polelo ka nepagalo go hlokometšwe baamogedi ba tshedimošo, mohola le kamano;
- hlatholla le go lokafatša, ka bomolomo le ka go ngwala, dikgopolo tša bona, tebelelo le maikutlo ka boitshepo gore ba tle ba kgone go ikemela le go nagana ka go sekaseka;
- šomiša polelo le boikgopolelo go inyakolla le go fatišiša lefase le ba ikhwetšago ba le go lona. Se se tla ba thuša go hlatholla maitemogelo le tše ba di hweditšego ka ga lefase ge ba bolela le ge ba ngwala;
- šomiša polelo go hwetša le go laola tshedimošo ya go ithuta go kgabaganya lenaneothuto le go molokoloko wo o nabilego wa dikamano tše dingwe. Tsebotlhaka/litheresi ya tshedimošo ke mabokgoni a bohlokwa go ‘ngwaga wa tshedimošo’ gape e bopa motheo wa go ithuta wa bophelo ka moka; le
- šomiša polelo bjalo ka setlabakelo sa go nagana ka tsinkelo le boitlhamelo; tšweletša dikakanyo tša bona go maitshwaro le meetlo ya bona ya morafe; go tsenelela ka tsinkelo go ditšweletšwa tša mehutahuta, go hlotla mahlakore, mehola le maatla a tswalano ao a tsupetšwego ka gare ga ditšweletšwa; le go bala ditšweletšwa go ya ka merero ye e fapanego, bjalo ka boipshino, dinyakišišo le go sekaseka.

2.3 Kakaretšo ya diteng tša lenaneothuto la leleme

Lenaneothuto le le rulagantšwe go ya ka mabokgoni le diteng tše di latelago:

Kakaretšo ya mabokgoni a polelo le diteng	
Go theeletša le go bolela	**Go bala le go bogela**
Go theeletša	**Magato a go bala**
Magato a go theeletša	• Pele ga go bala
• Pele ga go theeletša	• Ka nako ya go bala
• Ka nako ya go theeletša	• Ka morago ga go bala
• Ka morago ga go theeletša	**Tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa**
Mehuta ye e fapanego ya go theeletša	**Kgodišo ya tlotlontšu le tšhomišo ya polelo**
• Go theeleletša tshedimošo ya go ikgetha	**Sebopego sa lefoko le thulaganyo ya ditšweletšwa**
• Go theeleletša go sekaseka ka tsinkelo le tekolo	**Diponagalo tša ditšweletšwa tša dingwalo**
• Go theeleletša kgahlego le go kgokagana le ba bangwe	**Go ngwala le go hlagiša**
Go bolela	**Magato a go ngwala**
Magato a go bolela	• Go beakanya / Pele ga go ngwala
• Go beakanya, go nyakišiša le go rulaganya	• Go ngwala dingwalwakakanywa
• Go itlwaetša le go hlagiša	• Go boeletša
Diponagalo le melao ya ditšweletšwa tša kgokagano ya bomolomo	• Go hlokola
	• Go phošolla
	• Go hlagiša
	Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo nakong ya magato a go ngwala
	Diponagalo tša ditšweletšwa tše di hlamilwego
	Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

2.4 Mabaka a go ruta mabokgoni a Polelo

Go theeletša le go bolela ke motheo wo bohlokwa wa go ithuta dithuto ka moka. Ka mekgwanakgwana ye e tseneletšego ya go theeletša le go bolela, barutwana ba kgoboketša le go tlemaganya tshedimošo, ba bopa tsebo, ba rarolla mathata, ba ba ba tšweletša dikgopolo le dikakanyo tša bona. Mabokgoni a go theeletša ka tsinkelo a thuša barutwana go lemoga meetlo le maitshwaro ao a tsupetšwego ditšweletšeng le go hlohla polelo ya go sekamela ka lehlakoreng le tee le ya go hlalefetša. Mabokgoni a ka moka a kgokagano ya bomolomo, a rutwa ka go šomiša dibopego tša polelo ka nepagalo. Go ithuta dibopego tša polelo go swanetše go thuša katlego ya kgokagano gomme di nyalantšhwe le tšhomišo ya polelo mabakeng a go fapana go tša leago, mohlala, go tšweletša kgopolo goba maikutlo a gago; go tsebiša batho; go fa ditaelo le ditšhupetšo. Mabokgoni a go theeletša ao a rutilwego a tla laolwa ke mohuta wa setšweletšwa sa bomolomo le maikemišetšo a motheeletši.

Go bala le go bogela ke motheo wa go ithuta ka katlego go kgabaganya lenaneothuto, le go tšea karolo ka botlalo setšhabeng le go lefase la mošomo. Barutwana ba ba le bokgoni bja go bala le go bogela ditšweletšwa tša go fapafapana tša dingwalo le tše e sego tša dingwalo, go akaretšwa le tša go bonwa. Barutwana ba lemoga ka fao mehuta ya dipuku le retšistara e bonagatšago morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano tša ditšweletšwa. Go kwešiša le go hlatholla ditšweletšwa tša go ngwalwa le tša go bonwa go laolwa ke tsebo ya morutwana ya dibopego

tša polelo, melao ya tšhomišo ya polelo le maitemogelo a bona a bophelo. Dibopego tša polelo di thuša barutwana go kwešiša ka fao ditšweletšwa di bopilwego ka gona. Barutwana ba swanetše go diriša mekgwanakgwana ya pele ga go bala, ka nako ya go bala le ka morago ga go bala ye e ba thušago go kwešiša le go hlatholla mehutahuta ya ditšweletšwa, mohlala, go akanya, go hlaloša le go lekola. Barutwana ba swanetše go diriša mekgwanakgwana ya pele ga go bala go swana le go sekima le go sekena diponagalo tša setšweletšwa, dikarolo tša puku le sebopego sa ditemana/ditšweletšwa gore ba ithute ka tsela yeo di nago le seabe go tlhalošo. Barutwana ba swanetše go thušwa go humana tlotlontšu ka go bala mehutahuta ya ditšweletšwa. Mo mephatong ye ya mafelelo ya go tsena sekolo, mešongwana ye ye mentši e tla nyaka kgatelelo ye nnyane: ka gobane e bile karolo ya kgatelopele ya barutwana go mephato ye e šetšego e fetile.

Go ngwala le go hlagiša go dumelela barutwana go bopa le go kgokaganya dikgopolo le menagano ya bona ka kgohlagano. Go tlwaetša barutwana go ngwala ka mehla go kgabaganya mehuta ya dikamano, mešomo le makala a thuto go ba kgontšha go bolela ka boitlhamelo le ka nepagalo. Maikemišetšo ke go tšweletša bangwadi ba go ba le bokgoni bja dilo tše ntši bao ba tla šomišago mabokgoni a bona go hlama le go hlagiša ditšweletšwa tša maleba tša go ngwalwa, tša go bonwa le tša mahlakorentši a mediya go ya ka merero ya go fapafapana. Tsebo ya dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo e tla thuša barutwana go tšweletša ditšweletšwa tša go kgohlagana le go kgokagana. Dibopego tša polelo di swanetše go rutelwa go hlama ditšweletšwa dikamanong tše di šomišwago go tšona. Tšhomišo ya dibopego tša polelo ga se e swanele go šomišetšwa fela go sekaseka mafoko a beetšwego thoko. E swanetše go hlaloša ka fao mafoko a bopilwego ka gona go hlama setšweletša ka moka go swana le dikanegelo, ditaodišo, mangwalo le dipego tšeo barutwana ba ithutago go di bala le go di ngwala ka sekolong.

Mabokgoni a a ka godimo a swanetše go logaganywa. Ge go logaganywa mabokgoni a ka moka, nepišo go bokgoni bjo botee, e ka thuša go tlwaetša bokgoni bjo bongwe. Mohlala, morutwana yo a tsenelago dingangišano o tla swanelwa ke go bala ditaodišo tša ngangišano/kahlaahlo gore a tšweletše taodišongangišano/kahlaahlo ya gagwe ye e ngwadilwego ka go šomiša dibopego tša polelo go swana le mahlalošagotee le malatodi/maganetši, kganetšo, makopanyi, bjalobjalo.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo di kgatha tema ya bohlokwa go kwešišeng le go tšweletšeng ditšweletšwa tša bomolomo/orale le tša go ngwalwa, ka fao di swanetše go logaganywa le mabokgoni a polelo ao a laeditšwego ka godimo.

2.5 Mekgwa ya go ruta polelo

Mekgwa ya go ruta polelo ditokomaneng tše, e theilwe godimo ga ditšweletšwa, kgokagano, togaganyo le tšhomišo ya magato.

Mokgwa wa go ruta wo o theilwego godimo ga setšweletšwa le **mokgwakgokagano wa go ruta polelo ka go e šomiša,** bobedi e laolwa ke tšhomišo le tšweletšo ya ka mehla ya ditšweletšwa.

Mokgwa wa go ruta wo o theilwego godimo ga setšweletšwa o ruta barutwana go ba le bokgoni, boitshepo le go bala ka tsinkelo, go ba bangwadi, babogedi le bahlami ba ditšweletšwa. Mokgwa wo o akaretša go theeletša, go bala, go bogela le go sekaseka ditšweletšwa gore ba kwešiše ka fao di tšweleditšwego ka gona le gore na mohola wa tšona ke ofe. Ka go tsenelela ditšweletšwa ka tsinkelo, barutwana ba godiša bokgoni bja bona bja go lekola ditšweletšwa. Ditšweletšwa tša mmakgonthe ke mothopo wa diteng le dikamano go mokgwa wa go ithuta polelo ka mokgwa wa kgokagano, togaganyo ya thuto le go ruta maleme. Mokgwa wa go ruta wo o theilwego godimo ga setšweletšwa o akaretša gape le go tšweletša mehutahuta ya ditšweletšwa go merero ye itšego le baamogedi ba tshedimošo. Mokgwa wo o laolwa ke kwešišo ya gore na ditšweletšwa di hlamilwe bjang.

Mokgwakgokagano wa go ruta polelo ka go e šomiša o šišinya gore ge morutwana a ithuta polelo, a tsebišwe le go utollelwa leleme leo a ithutago lona, a be le dibaka tše ntši tša go itlwaetša goba go tšweletša leleme leo. Barutwana ba ithuta go bala ka go bala kudu le go ngwala ka go ngwala kudu.

Mokgwa wa go šomiša magato o šomišwa ge barutwana ba bala le ge ba tšweletša ditšweletšwa tša bomolomo/orale le tša go ngwalwa. Barutwana ba kgatha tema go magato a go fapana a go theeletša, go bolela, go bala le go ngwala. Ba swanetše go nagana ka baamogedi ba tshedimošo le morero ka nako ya magato a. Se se tla ba kgontšha go kgokagana le go tšweletša dikgopolo tša bona ka mokgwa wa tlwaelo. Mohlala, go ruta go ngwala ga se go lebane le se se tlogo tšweletšwa mafelelong fela, eupša go nepišitšwe go morero le magato a go ngwala. Ka nako ya magato a go ngwala, barutwana ba rutwa go tšweletša dikgopolo, go nagana ka morero le baamogedi ba tshedimošo, go ngwala dingwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla mošomo wa bona le go hlagiša setšweletšwa sa mafelelo seo se bolelago dikgopolo tša bona.

Mekgwa ya go ruta dingwalo

Lebaka le legolo la go bala dingwalo ka phapošing ke go godiša temogo ya barutwana ya tšhomišo ye e kgethegilego ya polelo ye e hlapilego, ya dingwalo, ya dika, dikai le mohola wa go teba go feta tše dingwe tše ba ka di balago. Mola ditšweletšwa tša dingwalo tše dintši e le tša boithabišo, kgahlego goba kutollo, bangwadi ba maikemišetšo ba hlama dipadi, dipapadi le direto ka gore ba na le dikgopolo, menagano le ditaba, metheo, ditumelo tšeo ba ratago go di abelana le babadi goba go ba utollela tšona. Tšhomišo ya bona ya polelo ka boikgopolelo ke mokgwa wo o tlaleleditšwego wa go utolla, go tiišetša le go bonagatša dikgopolo tša bona.

Go ruta dingwalo ga go bonolo, fela ga go kgonagale go di ruta ntle le ditlhathollo tša nnete tša mong tšeo di gopodišitšwego ka botlalo, le ditshwayotshwayo tša barutwana ka bobona. Ge barutwana ba ka se fiwe sebaka sa go ithuta go kwešiša ditšweletšwa tša dingwalo ka bobona, ba ka se kgone go ithuta ka botlalo. Barutiši ba swanetše go fela ba fokotša ditlhathollo tša bona tša ditšweletšwa tša dingwalo, gomme ba dumelele barutwana go tšea karolo kudu ka mo go kgonegago. Tlhathollo ga e na nnete goba maaka. E nepišitše go nyakišišo ya seo se ka bago le mohola go mmadi.

Ditsela tše kaone tša go ruta dingwalo di ka akaretša dintlha tše dingwe goba ka moka tša tše di latelago:

- Leka ka gohle go bala bontši bja ditšweletšwa ka phapošing ntle le go kgaotša gore o dire mošongwana wo mongwe. Se se seke sa feta dibeke tše pedi. Go bohlokwa gore barutwana ba tsebe gore go direga eng go maemo a motheo a puku. Go tšea nako ye telele o bala setšweletšwa, go ka hlola mathata a go kwešiša moth-alokanego le thulaganyo. Diphapoši tše dingwe di ka bala ditšweletšwa ntle le thušo ya mohuta woo. Seo se swanetše go hlohleletšwa. *Theto* e swanetše go rutwa, e sego *direto*. Bala tše ntši ka mo go ka kgonagalago ka phapošing, gomme o netefatše gore barutwana le bona ba ngwala direto.

- Tlhathollo ya dingwalo gabotse ke mošomo wo o lebanego le diyunibesithi, gomme barutwana mephatong ye, ga se ba swanele go ithuta tlhathollo ye e tseneletšego. Le ge go le bjalo, morero wa go ruta dingwalo ke go bontšha barutwana ka fao leleme la bona la gae le ka šomišwago ka bokgoni le boleng, bohlale, kgopolo le talente. Se se ra gore go lebeledišiša ka moo setšweletšwa se hlamilwego, se jabeditšwego, e bile se beakantšwego go hlatholla le go gatelela seo se bolelwago. Mošomo wo bjalo o ka ama go hlahloba go ba gona goba go se be gona ga tshwantšhokgopolo; mohuta wa tshwantšhokgopolo wo mongwadi a o kgethilego le gore ke ka lebaka la eng a o kgethile, dibopego tša mafoko le ditemana, kalo ya direto, kgetho ya mantšu, merero ya go tšwela pele ya setšweletšwa, tšhomišo ya sekai, modumo le mmala fao go nyakegago. Bontši bja mošomo wo bo swanetše go thewa godimo ga tšhomišo ya setšweletšwa, fela tshekatsheko ya mothalo

ka mothalo wa setšweletšwa sefe goba sefe e senya boleng bja bokgoni.

- Go ngwala ga boitlhamelo go swanetše go kgomantšhwa le serutwa se sengwe le se sengwe sa setšweletšwa sa dingwalo. Mešongwana ya go ngwala ye e nyakago kwešišo ye e tseneletšego ya setšweletšwa, e tla thuša barutwana go fihlelela maemo a go itlhamela kgahlego. Dikahlaahlo tša ka phapošing di ka ba le mohola ge fela barutwana ka moka ba ka kgatha tema. Fela dikahlaahlo tša ka phapošing tše di lebišitšwego go mešongwana ya go ngwalwa, di šoma bjalo ka morero wo o kwešišegago gomme di hola bobedi bomolomo le go ngwala.

- Sa mafelelo, go bohlokwa go laetša gore dingwalo ga se di lebane fela le dikarabo tša nnete. Setšweletšwa ka moka se bolela se sengwe, e sego diriparipana tša sona fela; go bala setšweletšwa gabotse go akaretša setšweletšwa ka moka go tlhathollo, boitlhamelo, bowena le ditlwaetšo tša dinyakišišo.

2.6 Kabo ya nako go lenaneothuto

Lenaneothuto la Leleme la Gae le theilwe godimo ga diiri tše 4.5 ka beke go dibeke tše 40 tša ngwaga thuto. Diteng ka moka di rutwa ka leboo la dibeke tše pedi, ke gore, diiri tše 9 leboong la dibeke tše pedi. **Barutiši ga se ba swanele go latela leboo le ka go gwalala fela ba swanetše go netefatša gore mabokgoni a polelo, kudu go bala le go ngwala a diragatšwa ka mehla.** Kabo ya nako go mabokgoni a polelo ao a fapafapanego ka go Mephato ya 10 le 11 ke dibeke tše 36. Dibeke tše nne ke tša go ngwala ditlhahlobo. Nako ya Leleme la Gae Mphatong wa 12 ke dibeke tše 30. Dibeke tše lesome ke tša go ngwala ditlhahlobo.

Tšhupadipaka e swanetše go ba le pakanapedi ye tee ka beke. Go šišintšwe kabo ya nako ya mabokgoni a polelo a go fapana go leboo la dibeke tše pedi:

Mabokgoni	Kabo ya Nako go ya ka leboo la dibeke tše pedi (Diiri)	%
*Go theeletša le Go bolela	1	10
*Go bala le Go bogela: Tekatlhaologanyo le Dingwalo	4	45
*Go ngwala le Go hlagiša	4	45

* Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo di logagantšwe go ya ka kabo ya nako go lebeletšwe mabokgoni a ka

godimo.

2.7 Dinyakwa tša go ruta Sepedi Leleme la Gae bjalo ka thuto

- Morutwana yo mongwe le yo mongwe o swanetše go ba le:
  - (a) Pukukgakollo ya polelo ye e kgethilwego
  - (b) Mehuta ya dingwalo/dipuku tše di kgethilwego tše di latelago:

    Padi/dingwalotšhaba

    Papadi/terama/ tiragatšo

    Theto
  - (c) Pukuntšu
  - (d) Methopo ya mediya: kgoboketšo ya dikuranta le dikgatišobaka
- Morutiši o swanetše go ba le:
  - (a) Setatamente sa Pholisi sa Lenaneothuto le Kelo
  - (b) Language in Education Policy (LiEP)
  - (c) Pukukgakollo ya polelo ya go dirišwa ke barutwana le dipukukgakollo tše dingwe tša go šoma bjalo ka methopo ya go tlaleletša
  - (d) Mehuta ya dingwalo/dipuku tša dingwalo tše di kgethilwego tše di latelago:

    Padi/ dingwalotšhaba

    Papadi/terama /tiragatšo

    Theto
  - (e) Dipukuntšu
  - (f) Methopo ya mediya: kgoboko ya mehuta ya dikuranta, dikgatišobaka le diproutšhara

KAROLO YA 3: DITENG LE DIPEAKANYO TŠA GO RUTA MABOKGONI A LELEME

Karolo ye e arotšwe ka diripa tše PEDI, Kakaretšo ya Mabokgoni, Diteng le Dipeakanyo tša go Ruta.

3.1 GO THEELETŠA LE GO BOLELA

Mabokgoni a Go theeletša le Go bolela a a fapana fela a šomišana mmogo. Mabokgoni a, bobedi a šomišwa ka go se kgaotšwe ka phapošing ka tsela yeo e sego ya semmušo ka ge barutwana ba amogela le go ahlaahla tshedimošo. Mehuta ye e kgethegilego ya Go theeletša le Go bolela ga semmušo, mohlala, ngangišano e nyaka ditaelo tše di nepišitšwego**.** Go theeletša le Go bolela ga semmušo le go go sego ga semmušo go logagantšwe le go bala, go ngwala le go itlwaetša polelo, gomme go bolela go ka fa setšweletšwa sa go ngwalwa sebopego sa bomolomo/orale (mohlala. Go bala ka go hlaboša lentšu).

GO THEELETŠA

Magato a go theeletša

Go rata go theeletša gantši go tla akaretša go šoma ka dielemente tša magato a go theeletša. Wo ke mošongwana wa magato a mararo ao a bontšhago mekgwanakgwana ya go ikemela ya go theeletša le go hlatholla polelo le mehuta ye mengwe ya dibopego tša go theeletšwa. Ga se magato ka moka a tshepetšo ya go theeletšwa ao a tla šomišwago mo tiragalong ye nngwe le ye nngwe. Mohlala, ge barutwana ba theeleditše tlhalošo ye e rekhotilwego, ba tla swanelwa ke go dira mošongwana wa **pele ga go theeletša** woo o ba phafošago gore go na le tlhokego ya go bala ka maikemišetšo a go nepiša go theeletša gomme se se tla ba thuša go dira nyalantšho le maitemogelo a bona. Mešongwana ya **ka nako ya go theeletša** e tla ba thuša go gopola dintlha ka botlalo le go lekola molaetša. Legato la **ka morago ga go theeletša** le dira gore barutwana ba fe dikarabo mabapi le se ba se kwelego dikahlaahlong.

Mešongwana ya tekatlhaologanyo ya go theeletšwa le kelo e fa dibaka tša go ruta barutwana go theeletša.

Pele ga go theeletša

- Laetša dikamano le sererwa
- Hlagiša kgahlego ya barutwana
- Tsošološa tlotlontšu ya barutwana
- Barutwana ba akanye ka diteng
- Tsošološa tsebo yeo barutwana ba na lego yona
- Aga godimo ga tsebo ya pele ya barutwana
- Sekaseka maemo a go theeletša
- Barutwana ba laetša morero wa go theeletša

Ka nako ya go theeletša *barutwana ba:*

- Sekaseka
    - o Molaetša
    - o Seboledi
    - o Bohlatse bja seboledi, go fahlela le tšweletšo ya maikutlo
- Dira ditlemagano tša monagano
- Humana tlhalošo
- Botšiša dipotšišo
- Dira dithumo tše di theilwego go dintlha tše di filwego go netefatša dikakanyo
- Gopodišiša ka seo ba se kwelego, ba be ba lekole mabokgoni a bona a go theeletša

Ka morago ga go theeletša

- Morutiši le barutwana ba botšiša dipotšišo
- Barutwana ba bolela ka seo se boletšwego ke seboledi
- Barutwana ba akaretša tlhagišo ya bomolomo
- Barutwana ba dira ditshwayotshwayo tša dinoutse
- Barutwana ba sekaseka le go lekola ka tsinkelo seo ba se kwelego.
    - o Barutwana ba kgatha tema mešongwaneng ye e godišago dikgopolo tše di humanwego
    - o Barutwana ba gopodišiša ka tlhagišo

Mehuta ye e fapanego ya Go theeletša

Go theeleletša tshedimošo ya go ikgetha

Go theeletša, e sego go kwa fela, ke senotlelo se bohlokwa sa go iphetolela ka bohlale go lefase leo re phelago go lona. Mo lefaseng leo theknolotši e hlamilego tšweletšo ya medumo ye e sa felego, mantšu, mmino, le go bolela, go ithuta go theeletša fela seo se lego bohlokwa goba seo se nago le mohola go bohlokwa kudu. Bontši bja dintlha tšeo di laeditšwego ka fase, tšeo di tšwelelago ka magato a go fapana a tshepetšo ya go kwa ao a laeditšwego ka godimo, bo ka se be tlholompšha go barutwana ba sehlopha se, gomme barutiši ba swanetše ke go šoma fela ka magato ao ba lemogilego gore mephato ya bona e a a hloka.

- Tsošološa tsebo ya morago ya pele ga go theeletša
- Kgonthišiša morero wa seboledi
- Efa šedi ye e tletšego go mošomo wa go theeletšwa le go laetša kgahlego
- Nyakišiša ditlhalošo

- Lekola kwešišo ya molaetša ka go dira ditlemano, go dira dikakanyo le go di kgonthišiša go hlatholla kwešišo, go lekola le go gopodišiša.
- Dira dinoutse tša go kwešišega ka go ntšha dikgopolokgolo, go akanya, go hlopha, go akaretša, go dira lenaneotshwaiwa, go nolofatša, go boeletša kanego le go hlaloša
- Lemoga molaetša wa go tšwa go seboledi
- Hlokomela dikamano le ka fao mantšu a dirišwago ebile a tlišago tlhalošo mafokong
- Lemoga, hlatholla le go lekola melaetša
- Kwešiša ditaelo, ditšhupetšo le ditšhepetšo
- Lemoga dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo
- Šogašoga tshedimošo ka: go bapetša, go obamela ditaelo, go tlatša dikgoba, go lemoga diphapano, go swaya dikgopolo, go fetiša tshedimošo, go latelantšha, go nyalantšha le go hlatholla tlhalošo
- Latišiša tlhagišo ka go: araba dipotšišo, kaonafatša dinoutse, hlopha dikgopolo, akaretša, hlatholla, gopodišiša, go bolela goba go ngwala

Go theeleletša go sekaseka ka tsinkelo le tekolo

Magato a mantši a a tšweleditšwego ka fase, a thuša go ithuta dingwalo, dipapatšo le ditokomane tša sepolitiki. Ka morago ga mošongwana wa go theeletša, barutiši gantši ba fa barutwana dibaka tša go boledišana, fela go bohlokwa gape go fetolela mešongwana ye go ya go ngwalwa. Setsopolwa se se kopana go tšwa go nonwane ya kgogamašego, go fa mohlala, se ka šomišwa go thoma taodišokanegelo ("gabotsebotse ke eng seo o se kwago? Bopa kgopolo ka seo"). Go kgetha mantšu a mmalwa a go tsoša 'maikutlo' go tšwa polelong, goba go tšwa seretong seo se badilwego go ka tsentšhwa ka gare ga mešomo ya go ngwalwa dikamanong tša maleba. Akaretša mantšu ao ka go mafokokganetšo go seo se boletšwego mo polelong; goba šomiša mantšu ao seretong sa gago gore o a kwešiše gabotse.

- Lemoga le go hlatholla polelo ya go hlohleletša, ya go tsoša maikutlo, polelo ya go jabetša, ya kgethollo le ya go sekamela ka lehlakoreng le tee, polelo ya go hlaola batho go ya ka seo ba lego sona le ya go lebelela dilo ka leihlo le tee.
- Tšweletša phapano gare ga dintlha le dikakanyo.
- Laetša temogo le tlhathollo ya segalo, lebelo le tšhomišo ya polelo.
- Iphetolela go setaele, segalo, retšistara le go lekola ka mokgwa wa maleba.
- Kwešiša tatelano ya maleba ya tshedimošo.
- Dira dikahlolo le go fa bohlatse.
- Go gopolela le go dira dikakanyo tša ditlamorago.
- Iphetolela go tšhomišo ya polelo, kgetho ya mantšu, sebopego le maswaodikga.

Go theeleletša kgahlego le kgokagano le ba bangwe

Mešongwana ye ya go theeletša e diragatšwa gabotse ka dingangišano, dikahlaahlo tša dihlophana le go kahlaahlo ye nngwe le ye nngwe ye e beakantšwego. Go lebelela ditsopolwa go tšwa go difilimi le gona go ka thuša ge go dirwa tshekaseko bjalo ka dipharologantšho tše di tšwelelago ka fase:

- Araba mo mabakeng a kgokagano.
- Diriša melao ya go šielana ka bolela mo poledišanong.
- Botšiša dipotšišo go swarelela poledišano.
- Iphetolela go polelo, dika tša mmele, kopantšhomahlo le polelo ya mmele.
- Laetša kwešišo ya tswalano magareng ga polelo le setšo ka go bontšha tlhompho go melao ya setšo.
- Iphetolela go boleng bja bokgabo bja setšweletšwa sa bomolomo/orale, mohlala, mošito, lebelo, dipoelo tša modumo, seswantšhokgopolo, polelo ya dika ye e sepelelanago le setšweletšwa.

GO BOLELA

Ge e le gore mo kgatong ye ya mafelelo ya thuto ya bona barutwana ba kgona go bolela polelo gabonolo, ka boitokišetšo le ka mokgwa wa maleba ba tla be ba ikgobokeleditše ye nngwe ya dilo tše bohlokwa maphelong a bona, a mong le a seprofešenale. Go hlola boitshepo go bohlokwa go feta thekniki goba leano le lengwe le le lengwe la go bolela phatlalatša. Barutwana ba swanetše go tseba gore ge ba bolela go ka se be le kgegeo goba kodutlo, gomme go be le kgonthišišo ya gore morutiši o tla ba thekga le go ba hlohleletša ka dinako tšohle.

Barutwana ba šetše ba rutilwe bontši bja dithekniki tša motheo tša go fa polelo ye botse pele ga kgato ye. Ruta fela tšeo phapoši e swanetšego go rutwa tšona.

Magato a go bolela

Tshepetšo ya go bolela e bopilwe ka magato a a latelago:

- Go beakanya, go nyakišiša le go rulaganya.
- Go itlwaetša le go hlagiša.

Go beakanya, go nyakišiša le go rulaganya

Barutwana ba swanetše go kgona go diragatša mabokgoni a go beakanya, go nyakišiša le go rulaganya go hlagiša ka bomolomo ka go:

- šomiša retšistara ya maleba, setaele le lentšu (dikakanyo le maikutlo) go ya ka batheeletši, morero, kamano le kgwekgwe;
- šomiša polelo ya maleba;
- laetša temogo ya go šomiša polelo ka tsinkelo ka go fa dintlha le go hlagiša dikakanyo tša gagwe a tšweletša tlhalošothwi ya lentšu le tlhalošo yeo e iphihlilego le ya go rarela;

- utolla le go bolela ka ga meetlo le mehola ya bona mabapi le polelo ya go sekamela ka lehlakoreng le tee, go lebelela dilo ka leihlo le tee, go tsoša maikutlo, go hlohleletša le go goketša; le
- šomiša methopo le dipukukgakollo tša go swana le pukuntšu le thesorase go kgetha tlotlontšu ya maleba gomme ba hlagiše, ba diriša dinoutse, ditheeletšwa le/goba dibogelwa; dithuši le dikerafo go thekga le go tiišetša tlhagišo.

Go itlwaetša le Go hlagiša

Barutwana ba swanetše go itlwaetša le go laetša mabokgoni a go fa polelo ya bomolomo ka go:

- Bolela thwii le batheeletši;
- Bolela ka mehuta ya methopo ya maleba yeo ba e šomišitšego go hwetša tshedimošo, go akaretšwa le mehutahuta ya dintlha le mehlala ya go balega go ya ka dinyakwa tša mošomo;
- Šomiša matseno le mafelelo ka bokgwari, hlabolla dikgopolo le mabaka gabotse, ka tatelano; ba sa phamoge polelong, ba hlokomologa go fapoga, dipego tša go se nyakege tša poeletšo, mantšu ao a šomišwago go fetiša tekanyo mo a bilego a lahlegelwa ke mohola le tšhomišo ya makgethepolelo kgafetšakgafetša mohlala, re a kwana?
- Šomiša dibopego tša go rulaganya setšweletšwa tša go swana le tša go bontšha tatelano, dihlogo, lebaka le phetho, papetšo le phapantšho, bothata le tharollo tša go sedimoša le tša go hlohleletša;
- Šomiša segalo sa go nepagala;
- Hlagiša le go tšweletša dintlha tša go thekga tša go kwešišega gabotse ebile ba kgetha mehuta ye e nepagetšego ya bohlatse (mohlala, dipalopalo, ditiragalo tša go ikgetha) tšeo di fihlelelago maemo a a lekanetšego a bohlatse, go akaretšwa kamogelego, bonnete le tshepagalo;
- Šomiša mekgwa ya maleba ya go bitša batho go ya ka maemo a bona a go fapana goba poeletšo: (mohlala, bomme le bontate, magagešo; ke rata go gatelela gore);
- Šomiša kgetho ya mantšu, dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo ka nepagalo;
- Šomiša dithekniki tša bomolomo le tšeo e sego tša bomolomo (mohlala, segalo, tšweletšo ya lentšu / phetošontšu, modumo, lebelo, mokgwa wa go bega taba, kopantšhomahlo, polelo ya tšhomišo ya sefahlego, polelo ya dika tša mmele le polelo ya mmele) go hlagiša.

Diponagalo le melawana ya ditšweletšwa tša kgokagano ya bomolomo

Polelo ya go itokišetšwa

- Ka moka tše di tšweleditšwego ka fase ga Go itlwaetša le Go hlagiša di šomišwa le mo.

Polelo ya go se itokišetšwe

- Šomiša segalo, tšweletšo ya mantšu, lebelo, kopantšhomahlo, leemo la mmele le polelo ya dika tša mmele.
- Šomiša tlotlontšu le dibopego tša polelo tša maleba tšeo di nago le mohola.
- Šomiša matseno le mafelelo ka bokgwari.

Potšišotherišano

- Šomiša mabokgoni a go botšiša, go hlohleletša, go ngwala dinoutse, go akaretša, go theeletša le poledišano yeo e sego ya bomolomo ka nepagalo
- Beakanya o lokiše: hlatholla maikemišetšo, tsebo ya pele, tlhalošo ka go fa dintlhakgolo, dipotšišo, nako, lefelo, tatelantšho, tikologo (lebelela diponagalo tša go ngwala).
- Šomiša dithekniki tša dipotšišotherišano go ya ka magato a tšona:
    - Matseno (boitlhalošo; go tšweletša morero).
    - Kwešišano le kamogelano (hlola moya wa go tshepana).
    - Dipotšišo (botšiša dipotšišo go tšwa go tša kakaretšo go ya go tša go ikgetha, dipotšišo tša maleba; šomiša polelo ya go hlamega, ya go laetša šedi, ya tlhompho le ya go hlohleletša; theeletša gabotse; lekola karabo, araba ka bokgwari go laetša tsebo).
    - Kakaretšo (rekhota dikarabo ka go ngwala dinoutse; akaretša; latelantšha o be o beakanye dikarabo le ditaba tše dingwe tše bohlokwa ka tatelano ya maleba).
    - Tswalelo (leboga mmotšišwa; efa dinomoro tša kgokagano ka botlalo).

Go tsebiša seboledi

- Tsebiša seboledi go batheeletši ka botlalo ka fao go swanetšego.
- Beakanya, lokiša o be o hlagiše :
    - Akaretša polelo ya semmušo go amogela le go tsebiša seboledi. O seke wa šomiša metlae.
    - Dira dinyakišišo gore o hwetše tshedimošo ya maleba go tšwa go seboledi le polelo ye e nyakegago go tšweletša se.
    - Kgonthišiša gore na seboledi se tla rata go bolelwa ka eng go tšwa go boitaodišophelo bja sona.
    - Efa tshedimošo ya bomorago ya maleba ka seboledi.
    - Efa histori ye kopana ka dikolo tše a ithutilego go tšona, dithuto tše a di fihleletšego le histori ya mošomo.
    - Bolela ditlošabodutu le dikgahlego tša gagwe ge fela di sepelelana le dikamano tša polelo ye e fiwago.
    - Bolela diphihlelelo tša godimodimo tša seboledi.
    - Tswalanya matseno le kgwekgwe ya taba (mohlala, ke ka lebaka la eng seboledi se memilwe go tlo fa polelo moletlong).
    - Tsebiša leina la seboledi mafelelong, gomme o netefatše gore o le biditše gabotse ka nepagalo.
    - Efa matseno a makopana; batheeletši ba tlile go theeletša seboledi, e sego motho yo a se tsebišago.

Go fa ditebogo

Leboga seboledi ge se feditše go fa batheeletši polelo:

- Beakanya, lokiša o be o hlagiše.
- Theeletša seboledi ka tlhokomelo, gore o kgethe dintlhakgolo polelong.
- Ngwala dintlha tše maatla go tšwa polelong, (mohlala, leboga seboledi ge se utollotše ditaba tše di bego di sa tsebje).
- Efa mantšu a ditebogo ka boripana.

Kahlaahlo ya phanele

- Baboledi ba bolela ka seripa se se itšego sa sererwa.
- Šomiša dikafoko le melao ya go sepetša phanele.
- Mešomo ya modulasetulo:
    - Go hlokomela gore go be le molao
    - Go laola nako
    - Go se phamoge lenaneotherong
    - Go hlohleletša go tšea karolo
    - Go se tšee lehlakore
    - Go dira boipiletšo bja ditšhišinyo goba diboutu

Kahlaahlo/poledišano ye e sego ya semmušo

- Thoma gomme a swarelela poledišano
- Šomiša melao ya go šielana ka polelo
- Šireletša maemo
- Rerišana
- Tlatša dikgoba le go hlohleletša seboledi
- Abelana dikgopolo le maitemogelo a be a laetše le kwešišo ya dikgopolo tšeo

Ngangišano

- **Sephetho**: taba ye dihlopha tše pedi di ngangišanago ka yona ka go fahlela ka dintlha tše bohlokwa, mohlala, go amogwa dibetša ke yona tharollo fela ya khutšo le polokego ya lefase.
- **Dikganetšano:** di hlaloša gore na ke ka lebaka la eng sehlopha se sengwe se sa dumelelane le se sengwe.

- **Diboledi tša go dumela :** di dumelelana le sephetho/tšhišinyo. Sehlopha sa go dumela ka mehla se na le bothata bja go fa bohlatse gomme se thoma le go fetša ngangišano.
- **Diboledikganetši:** di ganetšana le sephetho ka go hlagiša dintlha tša go kwagala tša kganetšo ya tumelo le go thekga maemo.

Ditshepetšo tša ngangišano

- Sererwa le dintlha tša mathomo tša go thekga sephetho di begwa ke seboledi sa mathomo sa go dumela.
- Dintlha tša mathomo tša go thekga dikakanyo tša bona di begwa ke seboledi sa mathomo sa go ganetša.
- Seboledi sa bobedi sa go dumela se bolela dintlha tša go thekga tša sehlopha sa sona.
- Seboledi sa bobedi sa go ganetša se bolela dintlha tša go thekga tša sehlopha sa sona.
- Dihlopha tša tumelo le kganetšo, di fiwa metsotso ye 5-10 ya go khutša go itokišetša dikganetšano. Sehlopha se sengwe le se sengwe se na le maatla a go ganetša dintlha tša go thekga dikgopolo tša balwantšhi ba sona, go aga le go šireletša dintlha tša go thekga lehlakore la sona.
- Sehlophakganetši se fa dintlhakgopolo tše pedi tša go thekga lehlakore la sona la kganetšo kgahlanong le dintlhakgopolo tše pedi tša sehlophatumelo gomme se fa mabaka a mabedi.
- Sehlophatumelo se fa dikganetšano tše pedi tša go gana kgahlanong le dintlha tše pedi tša go thekga tša sehlophakganetši gomme se fa mabaka a mabedi.

Botelele bja ditšweletšwa tše di tlogo šomišetšwa go theeleletša kwešišo

Ditšweletšwa	Mephato	Botelele bja mantšu a setšweletšwa
• Ditšweletšwa tša bomolomo, tša go bonwa, tša go theeletšwa le go bonwa, le tša mahlakorentši a mediya bjalo ka diathikele tša kgatišobaka, dikuranta, dikhathune le dipapatšo	10	200
	11	300
• Dipukuntšu/thesorase • Ditšweletšwa tša go theeletšwa (go theeleletša kwešišo; mephato ya 10 le 11 ba theeletša setsopolwa sa metsotso ye mebedi mola mphato wa 12 o theeletša metsotso ye meraro) Ditšweletšwa di swanetše go balwa bonnyane, makga a mabedi pele ga kelo • Pukutaetšo ya dinomoro tša megala, tšhupatsela ya thelebišene • Ditšweletšwa tša tirišano le tša bohlami • Ditšweletšwa tša kgakollo le go sedimoša • Ditšweletšwa tša koketšatsebo • Ditšweletšwa tša go theeletšwa ebile di bonwa (difilimi, mananeo a thelebišene, diselaete, dipontšho, tša go rekhotwa, mananeo a seyalemoya, dinepe, divideo tša mmino)	12	400
Goba molekwana wa metsotso ye 30 (go akaretšwa setsopolwa sa video sa metsotso ye mebedi [Mephato ya 10 le 12], le setsopolwa sa go kwewa sa metsotso ye meraro [Mphato wa 12] le go araba dipotšišo)		

Nako ye e šišintšwego ya ditšweletšwa tša kgokagano ya bomolomo/orale tše di tlogo tšweletšwa

Ditšweletšwa	Nako Mephato ya 10-12 (mantšu)
Therišano, ngangišano, dikahlaahlo tša foramo/sehlopha/ phanele	20 - 30
Dipoledišano	6 - 8
Ditšhupetšo le ditaelo	4 - 5
Dipotšišotherišano	10 –15
Go tsebiša seboledi, go fa ditebogo	4 - 5
Dipolelo tša go itokišetšwa, pego, tshwayotshwayo	4 - 5
Dipolelo tša go se itokišetšwe	2-3
Go fa kanegelo	8 -10
Kopano le tshepetšo ya yona	10 –15

3.2 GO BALA LE GO BOGELA

Karolo ye e akaretša go bala le magato a go bala le mekgwanakgwana ye e šomišetšwago go kwešiša le go laetša kgahlego go ditšweletšwa tša dingwalo le tše e sego tša dingwalo.

Magato a go bala

Go ruta go bala, gantši go akaretša go šoma ka dielemente tša magato a go bala. Wo ke mošongwana wa magato a mararo wo o bontšhago mekgwanakgwana ya go ikemela ya go bala le go kwešiša tlhathollo ya setšweletšwa. Ga se magato ka moka ao a tla šomišwago mabakeng ka moka. Mohlala, ge barutwana ba bala setšweletšwa goba pukwana ye ba sa e tsebego, ba tla swanela ke go dira mošongwana wa **pele ga go bala** wo o ba thušago go bona diponagalo tša mohuta woo wa setšweletšwa, wa ba thuša gape le go itswalanya le maitemogelo a bona. Mešongwana ya **ka nako ya go bala** e tla ba thuša go sekaseka sebopego sa yona le diponagalo tša polelo ka botlalo. Barutwana ba ka fiwa mošomo wa go ngwala setšweletšwa sa bona ka **morago ga go bala.**

Pele ga go bala go tsebiša barutwana go setšweletšwa. Go tsoša dikamanyo le tsebo ye e fetilego.

- Go sekima le go sekena diponagalo tša setšweletšwa: leina la puku, dihlogwana, mantšu a go hlaloša seswantšho, dielemente tša go bonwa le dithalwa tša tshedimošo mohlala, difonte le go nomora, kalo, dikerafo, dipapetla, dithalwa, mebepe, seka goba ditlhahli/ditšhupetšo tša khomphuthara, tlhalošo ya mantšu ye e tšweleditšwego.
- Go sekima le go sekena diripa tša puku; mohlala, leina la puku, diteng, dikgaolo, tlhalošo ya mantšu, mametletšo.
- Go naganela pele ka go šomiša tshedimošo ye e hweditšwego ge ba sekima le go sekena.
- Šomana le tlotlontšu ye nngwe le ye nngwe ye bohlokwa ye barutwana ba sa e tsebego.

Ka nako ya go bala go akaretša go kwešiša tlhalošo ya setšweletšwa le go hlokomela diponagalo tša polelo ya sona.

- Go tšweletša kwešišo ya setšweletšwa ka maikemišetšo le mafolofolo.
- Go hwetša tlhalošo ya mantšu le diswantšho tšeo di sa tlwaelegago ka go šomiša mabokgoni a go kwešiša lentšu go ya le tsebo ya diripa/dikarolo tša lona ge a bala le mehlala ya tšhomišo go ya ka dikamano.
- Go šomiša mekgwanakgwana ya kwešišo: go dira dikgokagano, go hlokomela kwešišo, go lekanyetša lebelo la go bala setšweletšwa se se lego bothata, go bala gape mo go nyakegago, go lebelela pele ka setšweletšweng, go nyaka tshedimošo ye e ka thušago, go botšiša le go araba dipotšišo (go tloga go tša maemo a fase go ya go tša maemo a godimo), go šomiša tshwantšhokgopolo, go ruma go ya ka dintlha tšeo di filwego, go balela dikgopolokgolo, go hlokomela kgetho ya mantšu le dibopego tša polelo, go lemoga mohuta wa setšweletšwa ka sebopego le diponagalo tša polelo ya sona.
- Go dira dinoutse goba go akaretša dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo.

Ka morago ga go bala go kgontšha barutwana go swayaswaya le go araba setšweletšwa ka botlalo.

- Go araba dipotšišo tša setšweletšwa go tloga go tša maemo a fase go ya go tša maemo a godimo
- Go bapetša le go fapantšha; go tlemaganya

- Go lekola, go ngwala diphetho le go hlagiša kgopolo ya gagwe
- Go tšweletša mohuta wa sengwalo sa go ngwalwa sa boitlhamelo (mo go nyakegago)
- Go godiša temogo ya tšhomišo ya polelo ka tsinkelo
    - o Dintlha le kakanyo
    - o Tlhalošothwii le ya go rarela
    - o Tlhalošo ya pepeneneng le tlhalošo yeo e iphihlilego ya lentšu
    - o Bokamorago/boithekgo bja setšweletšwa le bja mongwadi mabapi le tša phedišano le, sepolitiki le tša setšo
    - o Mohola wa kgetho le tlogelo go tlhalošo
    - o Tswalano gare ga polelo le maatla
    - o Polelo ya go tsoša maikutlo le ya go goketša, go tšea lehlakore, go hlaola batho go ya le ka seo ba lego sona, go kgetholla, go lebelela dilo ka leihlo le tee, go šomiša ditsela tša go fapana tša polelo, ya mohlala, go tšea sephetho go ya ka dintlha tše di filwego*,* go tšea sephetho go ya ka dikakanyo tša gago, go fahlela ka dintlha, mohola wa go akaretša goba go tlogela tshedimošo

Tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa (mehuta ya dithalwa le ditšweletšwa tša go bonwa)

Go barutwana ba bantši sekirini e sego letlakala le le gatišitšwego ke motheo wa tshedimošo ye ntši. Tsebotlhaka/ litheresi ya go bonwa, ke karolo ye bohlokwa ya go ithuta, gomme sekirini sa khomphutara ke mothopo wo o humilego wa sedirišwa. Hlahloba ka tsela yeo kalo e lego senotlelo se bohlokwa go websaete ye e tlwaelegilego; ka tsela yeo šedi e fiwago babapatši; ka tsela yeo mosepelo le mmala di bapalago dikarolo tše bohlokwa go goketša mošomiši go šutela mathokong a mangwe.

- Dithekniki tša go hlohleletša: polelo ya go tšoša maikutlo, ya go hlohleletša, ya go tšea lehlakore le ya go jabetša
- Tsela yeo polelo le diswantšho di huetšago meetlo le mekgwa ka gona; diswantšho le polelo ya go kgethologanya bong, semorafe, bogolo goba go ya ka tiišetšo ya go bona dilo ka lehlakore le tee, kudu dipapatšo
- Khuetšo ya tšhomišo ya mehuta ya difonte le bogolo bja ditlhaka, dihlogo le mantšu a go hlaloša seswantšho
- Sekaseka, hlatholla, lekola le go araba dikhathune tša mehutahuta/ mesetwana ya dikhomikhi /diswantšho tša metlae

Kgodišo ya tlotlontšu le tšhomišo ya polelo

Barutwana ba swanetše go rutwa tsebo ya tlotlontšu le tšhomišo ya polelo bjalo ka ge di le ka setšweletšweng sa nnete, bobedi prosa le theto, ditaba tša nnete le tšeo e sego tša nnete. Mohlala, ge go šongwa ka dikapolelo, go bohlokwa ka mehla gore go hlaloše gore ke ka lebaka la eng dikapolelo tšeo di šomišwa go na le go re di laetše fela. Go kaone go botšiša potšišo ya go swana le 'ke ka lebaka la eng mongwadi a šomišitše phapantšho mo? Go phala gore 'na sekapolelo se se bitšwa eng?'

Tsepamela go dintlha tše di latelago:

- Polelo ya dika le makgethepolelo: dika, diema, dikapolelo (tshwantšhišo, tshwantšhanyo, mothofatšo, phetolaina, mainahlangwa ka medumo, pheteletšo, phetolaina, kgegeo, tshotlo, kodutlo, kgakantšho, papadišantšu, polelo ya go fihla taba, tlhagišo ya taba ka bohlale, phefolo, lithosese). Tsebo ya dikapolelo tše e bohlokwa, ka fao di swanetše go rutwa barutwana ge fela di tšweletšwa go setšweletšwa sa nnete, bobedi prosa le theto, ditaba tša nnete le tšeo e sego tša nnete.
- Tša go tšweletša phapano gare ga tlhalošo ya pepeneneng ya lentšu, mohlala, Tau > ke phoofolo ya mariri, ye šoro ya go dula lešokeng; le tlhalošo ya lentšu ka mokgwa wo e sego wa tlwaelo, e ka ba ya seka goba sekai: mohlala > Malose ke tau > O bogale/o na le maatla/o a tšhabega.
- Go šomiša dipukuntšu, le dipukukgakollo tše dingwe go hwetša tlhalošo, mopeleto, tlhabošo ya mantšu, dinoko le diripa tša polelo tša mantšu a go se tlwaelege.
- Lemoga tlhalošo ya dihlogo tša maina tša go tlwaelega (mohlala, *mo-, me-, le-, ma-, se-, di-*) le meselana ya go tlwaelega (mohlala, *-ile*).
- Hwetša tlhalošo ya mantšu le tswalano ya ona le mantšu a go nyalelana a go šomiša medu, meselana le dihlogo tša go swana.
- Šomiša dikamano tše di potapotilego lentšu (mohlala, mo ditlhalošong tša mafoko), maswao a polelo (mohlala, fegelwana, ditsebjana) le maswao a dithalwa (go ngwala ka bokoto) go lemoga tlhalošo ya mantšu a go se tlwaelege.
- Laetša phaphano gare ga mantšu a go ba le ditlhalošo tše ntši (dipholisemi) mantšu go ditšweletšwa tša go se hlakahlakane ka ga direrwa tša nnete.
- Lemoga papetšo ka go šomiša ditiragalo tša kgale, goba tša go tšwa dipukung mohlala motho wa go se kgolwe taba o bapetšwa le Thomase wa ka Beibeleng,
- Laetša kwešišo ya dikafoko le diema tša go tlwaelega, le polelo ya dika.
- Lekola ka fao mantšu a go tšwa ditšong tše dingwe a huetšago setšweletšwa (mohlala, mantšu a go tšwa go Afrikaans le English, polelo ya mmileng, dimmotwana, mareo a semorafe).
- Lemoga phapano gare ga mantšu ao a tlišago tlhakahlakano ka tlhalošo, ditumatshwano, mahlalošagotee (mohlala, kganya = matepe/go phadima, nkwe= ntheeletše/phoofolo*).*
- Anega taba goba lefoko o diriša mantšu a go fapana (mahlalošagotee le malatodi/maganetši).
- Šomiša lentšu le tee sebakeng sa sekafoko.

- Šomiša mantšu a a šomišwago mmogo, mohlala, Malose le Lesiba ke mpša le katse, Batsomi ba sepetše ba swere lerumo le kotse, Ke duma go ja bogobe le nama, Kgoši le lethebo; mala le mogodu; ntepa le lešago; tonki le père, bj.bj.

Sebopego sa lefoko le thulaganyo ya ditšweletšwa

Bontši bja dilo tše di ngwadilwego mo di šetše di badilwe ka mephatong ye e fetilego. Go ruta dipatrone tše tša sebopego go fela go šoma bokaone go dithutišo tša go ngwala ge barutwana ba hwetša sebaka sa go di šomiša, ba bona maatla a tšona thwii, go na le go di kgetha setšweletšweng sa yo mongwe.

- Lemoga, hlaloša o be o sekaseke ditlhalošo le mošomo wa dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo go ditšweletšwa:
    - Makopanyi: sa pele; ka lehlakoreng le lengwe...; ka gore.
    - Mehutahuta ya dikhutsofatšo le diakronimi
    - Mehuta ya madiri le mathuši go hlagiša lebaka le modirišo ka tshwanelo
    - mafokonolo, mafokontši, mafokofokwana, mafokontši-fokwana ka go šomiša dithabe, dikafoko le makopanyi
    - Tirwa (polelotiriši le polelotirišwa)
    - Polelotebanyi le polelotharedi
    - Tatelanontšu ya go nepagala
    - Lekgokedi, modirišogo, leba, lehlathi
    - Maswaodikga

Sekaseka sebopego / thulaganyo ya ditšweletšwa tše di tlogo šomišwa go kgabaganya lenaneothuto le tswalano ya mantšu ao a tlišago diphetogo/mantšu a go šupetša mošomo wa setšweletšwa: Dithulaganyo tše di bontšhago tatelano, tlhathollo, lebaka le pheto, tshepidišo, bapetša/fapantšha, tatelano go ya ka bohlokwa, go bontšha lefelo, temana ya go kgetha, temana ya go hlopha, temanatlhaloši, temanatekolo, temana ya tlhalošišo, phekgogo/ sethakgodi, temana ya go ruma (lebelela mokgwa wa go ngwala temana gore o bone mantšu ao a tšweletšago diphetogo).

Diponagalo tša ditšweletšwa tša dingwalo

Bangwadi ba šomiša ditšweletšwa fela go utolla dikgopolo tša bona. Bangwadi ba makgonthe ba šetša le go hlokomela poeletšo ye e sa nyakegego polelong ya Sepedi (Sesotho sa Leboa) le ge e ka ba ye e nyatšegago gakaakang. Ka ge go le bohlokwa gore diponagalo tša dingwalo le tlhamo di rutwe, go sa le bohlokwa go kwešiša dipoelo tša diponagalo go molaetša, le molaetša woo mongwadi a lekago go o tliša go baamogedi ba tshedimošo goba batheeletši.

Theto

Go na le dipotšišo tše pedi tše bohlokwa tšeo barutwana ba swanetšego go di botšiša mabapi le sereto: Ke eng seo se bego se bolelwa? Ke tseba bjang? Potšišo ya bobedi e tlaleletša le go tiišetša potšišo ya mathomo; mola

ya mathomo e laola seo ya bobedi e tlilego go se utolla. Bangwadi ba dipuku ka moka ba ngwala ka gobane ba na le seo ba nyakago go bolela ka sona- ba ngwala ka seo ba gopolago gore se a kgahliša gape se bohlokwa go sehlopha sa setšo seo se lebantšwego. Re bala le go ithuta ditšweletšwa tše, gore re fe thekgo, tlhalošo le kutollo ka seo bangwadi ba nyakago go se bolela. Mošongwana wo o akaretša tšhomišo ya dikapolelo polelong; mokgwa wo mafoko, methalo ya ditemana le direto tše di hlagišwago; kgetho ya seswantšho, mošito, lebelo le modumo; khuduego ya maikutlo ye e tšweletšwago ke diswantšho. Tše ka moka ke maitekelo a go fihlelela mafelelo a a ka akanywago, ao sereti se a holofelago, gomme ka morago re ka utolla tlhalošo ya setšweletšwa. Go ithuta sereto se sebotse, ga se gantši go e ba le bofelo bjo bo letetšwego.

Dikarolwana tše di laetšwago ka fase di tla thuša go tliša kwešišo ya molaetša wo o lebantšwego:

- Tlhalošothwii goba tlhalošo ya ntšu ka ntšu
- Tlhalošo ya seka Moya wo o fokago ka gare ga puku
- Kgwekgwe le molaetša
- Tshwantšhokgopolo
- Dikapolelo/tshwantšhokgopolo, kgetho ya mantšu, segalo, mantšwana a go natefiša polelo, karabo ya go laetša go amega maikutlo, methalotheto, mantšu, ditematheto, nyalelano, maswaodikga, poeletšo ya mothalotheto goba tematheto, poeletšo, ditlabakelo tša modumo (poeletšomodumo, tumammogo le tumanoši, morumokwano, mošito, onomathopia) kelelothalo.

Papadi/tiragatšo/terama

Papadi ga e re botše ka mantšu le polelo fela: e laetša mosepelo, lentšu, lesedi le leswiswi, poledišano ya tsenelelano le papalego. Tsela yeo papadi e sepetšwago (lebelo) ka gona e bohlokwa: ka tsela yeo baanegwa ba boledišanago ka gona, seo ba se dirago ge ba sa bolele, ka mo tšhomišo ya ditho tša mmele bjalo ka sefahlego e ka fetošago tlhalošo ya methaladi- tše ka moka di ka fetoga lefela ge papadi e ka balwa bjalo ka padi. Le ge go le bjalo, ga se kgopolo ye botse go laetša video ya papadi pele e ka rutwa, ya ahlaahlwa le go diragatšwa ka phaphošing. Ka ntle le go dira seo, video e fetoga bonnete bja papadi, gomme tlhathollo ya setšweletšwa ya lahlegelwa ke maemo a yona.

Tshwantšhokgopolo e kgatha tema ye bohlokwa ge go balwa papadi. Go bona sefala ka leihlo la moya le gore baanegwa ke batho ba mohuta mang, le go akanya phapano yeo e lemogwago mothalading gore e ka ba mothaladi goba polelo ke dikarolwana tše bohlokwa tša papadi ka phaphošing. Thulaganyo le thulaganyotlaleletšo; le mokgwa wo mongwadi wa papadi a tšweletšago baanegwa ka gona, le ka mo ba golago ge papadi e dutše e tšwela pele; boithekgo le tikologo; lebelo; tšhomišo ya seswantšho le sekai; dithekniki tša papadi go swana le polelonoši, kgegeotiragatšo, ditšhupetšo tša sefala, ngangego, tshegišo, tša tshotlo; tše ka moka di bohlokwa ge go rutwa go bala papadi.

Tše di latelago di tla thuša barutwana go kwešiša setšweletšwa:

- Thulaganyo le thulaganyotlaleletšo (tšweletšotaba, phekgogo, thulano, sehloa, tharollo, kanegelo ka mokgwa wa tebelelopele le kgadimonthago)
- Tshwantšho ya baanegwa
- Tema ye e kgathwago ke moanegi/ moanegwa/ ntlhatebelelo
- Kgwekgwe le melaetša

- Boithekgo/bokamorago le tikologo - tswalano le moanegwa le kgwekgwe
- Moya wo o fokago le segalo
- kgegeophetogi/ mafelelo
- Ditšhupasefala
- Tswalano gare ga poledišano/polelonoši le tiragatšo
- Kgegeotiragatšo
- Mothalonako (Thulaganyo le tatelano ya ditiragalo go ya ka nako)

Padi / Dingwalotšhaba: tša kakanyatlhalošo, tsholo le tša pheteletšannete

Kanegelokopana (go oketša tsebo)

Dipadi le mehuta ye mengwe ya dikanegelo di swanetše go balwa, go ahlaahlwa le go thabiša. Go balela setšweletšwa godimo ka phapošing go na le mohola, kudu ge barutwana ba se na kgahlego ya go bala, goba ba gana go bala. Bala ka lebelo, gomme o swarelele kgahlego ka go šomiša melao ye bonolo ya go bala go swana le ponelopele, tekolo le kgahlego. Mešongwana ye bonolo ye e akaretšago boikgopolelo bja kakaretšo (go akaretša kanegelo ka mantšu a a badilwego; go dira gore seswantšho sa go bonwa se ye phapošing; ditokomane tša pulo tša baanegwathwadi; go nyakana le mantšu le tšweletšo ya ona le diswantšho tšeo di gatelelago dikgopolo le merero ka go padi), e ka thuša barutwana go bala ka lebelo la maleba. Ka morago ga go bala ga mathomo, barutwana ba swanetše go tseba phapano gare ga kanego (go direga eng ka morago?) le thulaganyo (ke ka baka la eng seo se diregile?) le go utolla ditlhalošo le ditlhathollo tše di ka fihlelelwago tša kanego, go lekola ka moo mongwadi a šomišitšego polelo go tšweletša moanegwa (polelotlhaloši le polelotebanyi); ka moo baanegwa ba boledišanago; tikologo (polelo ya go hlaloša le taetšo ya ditiragalo ka mo pading ka moka); le mo go lego bohlokwa go utolla dikakanyo tša motheo, dikgopolo, le ditumelo tše di laolago tshepetšo ya papadi ka kakaretšo. Ditšo ka moka le bontši bja batho ba phela bophelo bja go thakgalela dipadi. Seo morutiši a se dirago ka phaphošing mabapi le dipadi le dikanegelo se swanetše go fetoga boithabišo ge go anegwa.

Mahlakore a a lego ka fase, a tla thuša morutwana go kwešiša setšweletšwa:

- Thulaganyo le thulaganyotlaleletšo (tšweletšotaba, phekgogo, thulano, sehloa, magomo a kgakgano, tharollo, tebelelopele le kgadimonthago), mathomo le mafelelo a didingwalotšhaba bjalo ka dinonwane/ dikanegelo, dikoša tša dikanegelo.
- Thulano
- Tshwantšho ya baanegwa
- Tema ye e kgathwago ke moanegi
- Kgwekgwe le melaetša
- Boithekgo/ bokamorago, tikologo le kanegelo di tswalana le moanegwa le kgwekgwe
- Moya wo o fokago, kgegeophetogi/mafelelo

- Mothalonako

Go tlaleletša tše di lego ka godimo, tše di latelago di swanetše go rutwa ka go dingwalotšhaba:

- ***Theto*:** thetotumišo, mehuta ye e fapanego ya dikoša (tša sehla sa ngwaga, tša histori le tša marumo, tša boithabišo, tša go ipelaetša le go gwaba ka seboka, tša mošomo/letšema, tša manyalo, tša marato, tša tumišo/tlhompho, tša go bapala, tša go robatša bana) le sereto sa moeno.

- ***Dikanegelo le dinonwane (mehuta ya dinonwane)***

- ***Dipolelo tša Nonwane:*** (diema, dika, le dithai)

Thuto ya filimi (ya go oketša tsebo)

Thuto ya filimi ga e swane le go bala padi. Le ge go rutwa ga filimi go ka latela mokgwa wa go ruta papadi le padi, ntlha ye 'dithekniki tša dithalwa tša sinema' e hloka šedi ya go ikgetha. 'Go bala filimi' ka tlhoko le maleba go lebane le bokgole bjo mmogedi a holofelago go rulaganya, ripa, go tšea diswantšho ka khamera, go kopanya diswantšho go re di bope filimi, go beakanya diswantšho go ya ka ditiragalo/ dikgaolo, mmino, moaparo, go bonega le modumo. Go kgona go bala filimi mo kgatong ye, go nontšha pogelo ya motho ya difilimi: mmogedi ga a sa dio 'lebelela fela' go no latela mothalo wa kanegelo, e fela o "hlalela ka tsebo' ya go oketša botebo bja go bogela, le kwešišo ye kaone ya ka fao morulaganyi, mophošolli le ba bangwe ka moka ba ka huetšago seo re se bogelago go dira gore re ikwe le go araba ka tsela ye e itšego.

- Poledišano le tiragatšo, le tswalano ya tšona le moanegwa le kgwekgwe; go bala le go ngwala matlakala a filimi.

- Thulaganyo, thulaganyotlaleletšo, tshwantšho ya baanegwa, thulano, sebopego le morero wa papadi, go akaretša kgegeo, kgegeophetogi le mafelelo; elemente ya makalo le letšhogo, le ka fao di hlolwago ka gona.

- Dithekniki tša go bopa filimi (tša go bonwa, tša go theeletšwa le tša go theeletšwa ebile di bonwa) go swana le tšhomišo ya mmala, go šomiša tlhalošo ya leleme le šele, taodišo, poledišano, mmino, modumo, go bonega, go phošolla, go foreima, setaele sa go tšea diswantšho, dithekniki tša khamera, tshepedišo ya khamera, go tšweletša bokapele le bokamorago bja diswantšho.

Ditšweletšwa tše di šomišetšwago go ruta togaganyo ya mabokgoni a polelo, Mephato ya 10-12

Go tlaleletša ditšweletšwa tša dingwalo tša dithuto tša semmušo, ditšweletšwa tšeo di swanetšego go rutwa Mephatong ya 10-12, di akaretša ditšweletšwa tša go bonwa le tša mahlakorentši tša merero ya go fapana. Ditšweletšwa tše dingwe di tla balelwa boleng bja bokgabo bja tšona, gomme tše dingwe tša balwa bjalo ka mehlala le dibopego tša go ngwala. Barutiši ba swanetše go netefatša gore barutwana ba bala dingwalo tša go fapana le dipuku mo gare ga ngwaga. Go swanetše go ba le tekatekano gare ga ditšweletšwa tše kopana le tše telele le gare ga go balela merero ya go fapafapana, mohlala. go balela merero ya kgahlego (go ithuta ka ga setšweletšwa sa semmušo ka pukung) ditšweletšwa tša go gašetšwa mašabašaba go mediya, ditšweletšwa tša go bonwa tša go ithabiša.

Ditšweletšwa tša dingwalo

Dipukwana tše di šišintšwego:

Mehuta ya dingwalo tše latelago e akareditšwe go National Literature Catalogue:

Padi/ dingwalotšhaba

Dingwalotšhaba

Mphato wa 10 - dingwalotšhaba tše 8

Mphato wa 11 - dingwalotšhaba tše 8

Mphato wa 12 –dingwalotšhaba tše 10

Papadi /terama/tiragatšo

Theto

Mphato wa 10 - Direto tše10

Mphato wa 11 - direto tše 10

Mphato wa 12 - direto tše 12

Koketšatsebo

Thuto ya filimi

Ditiragatšotatelano tša Thelebišene tšeo di kgethilwego/ditokumenthari

Diterama tša seyalemoya

Ditaodišo

Ditaodišophelo

Boitaodišophelo

Dinonwane

Tša pheteletšannete le tša kakanyatlhalošo

Ditšweletšwa tša go ngwalwa tša tshedimošo

Dipukuntšu

Ensaeklophedia

Dišetule

Pukutaetšo ya dinomoro tša megala

Dipukukgakollo

Thesorase

Tšhupadipaka

Pukutlhahlo ya thelebišene

Ditšweletšwa tša go ngwalwa tša mediya

Diathikele tša kgatišobaka

Diathikele tša kuranta

Tša morulaganyi

Ditsebišo

Tša bophelo bja mohu

Ditshwayotshwayo

diproutšhara

Papatšo tša kgwebo le tše di beakantšwego

Mehuta ya ditšweletšwa tša go ngwalwa le go kwewa

Poledišano

Polelo

Dikoša

Metlae

Ditšweletšwa tša tirišano tša go ngwalwa le tša tsenelelano ya botho

Mangwalo

Dipukutšatši

Ditaletšo

Di-Emeili

Melaetša ye mekopana (SMS/fekese)

Dinoutse

Dipego

Ditšweletšwa tša go ngwalwa tša tsenelelano ya botho go tša kgwebo

Mangwalo a semmušo

Metsotso le mananeothero

Mahlakorentši a mediya/ Ditšweletšwa tša go bonwa tša tshedimošo

Ditšhate, mebepe,

Dikerafo, dipapetla/ditafola, ditšhate tša phae,

Mebepe ya monagano, dithalwa

Diphoustara,

Maphephetsebiši, diphamfolete, diproutšhara

Maswao le dika,

Ditokumenthari tša thelebišene,

Matlakala a kgokagano (websaete) dikholomo, saete ya inthanete, ploko

Pukutaetšasefahlego (facebook) le dikgokagano tše dingwe tša seleago

Data projektara

Ditransperensi

Mahlakorentši a mediya/ Ditšweletšwa tša go bonwa tša merero ya bokgabo

Difilimi

Diswantšho

Dithalwa

Mahlakorentši a mediya/ Ditšweletšwa tša go bonwa le tša boithabišo

Difilimi

Mananeo a thelebišene

Di-video tša mmino

Dikhathuni, diswantšho tša dikhathune tše di fetošago sebopego sa motho goba sa selo

Meseto ya dikhomikhi

Metlae (ye e laetšwago)

Kerafiki

Ditšweletšwa tša go kwewa

Mananeo a seyalemoya

Go bala diterama/dipapadi

Go bala dipadi goba dikanegelokopana

Dipolelo tša go gatišwa/rekhotwa

Dipapatšo tša seyalemoya, dikuranta le dikgatišobaka tša Thelebišene.

Botelele bja ditšweletšwa tša go ngwalwa tše di tlogo šomišwa / balwa

MOHUTA	MEPHATO	BOTELELE BJA MANTŠU A SETŠWELETŠWA	
Tekatlhaologanyo	10	500-600	
	11	600-700	
	12	700 -800	
MOHUTA	**MPHATO**	**BOTELELE BJA MANTŠU A SETŠWELETŠWA**	**Botelele bja mantšu**
Kakaretšo	10	280	80-90
	11	320	
	12	350	

3.3 GO NGWALA LE GO HLAGIŠA

Go ngwala le go hlagiša go hlakantšha dielemente tše tharo: 1) go šomiša magato a go ngwala; 2) go ithuta le go šomiša tsebo ya sebopego le diponagalo tša mehuta ya go fapana ya setšweletšwa; 3) go ithuta le go diriša tsebo ya sebopego sa ditemana le mafoko le maswaodikga.

Magato a go ngwala

Go ruta go ngwala gantši go akaretša go šoma ka magato a go ngwala. Le ge go le bjalo, ga se kgato ye nngwe le ye nngwe ya magato a ye e tla šomišwago mo mabakeng ka moka. Mohlala, ge barutwana ba ngwala setšweletšwa se se tlwaelegilego, go ka se hlokege go re ba sekaseke sebopego le diponagalo tša polelo ya sona ka botlalo. Go ka ba le mabaka ao barutiši ba swanetšego go nepiša go sebopego sa lefoko goba go go ngwala ditemana, goba barutwana ba ngwala ditšweletšwa ntle le go beakanya dingwalwakakanywa tša go itokišetša tlhahlobo.

Ka nako ya magato a go ngwala barutwana ba swanetše go dira tše di latelago:

- Go beakanya / Pele ga go ngwala
- Go ngwala dingwalwakakanywa
- Go boeletša
- Go hlokola
- Go phošolla
- Go hlagiša

Go beakanya /Pele ga go ngwala

- Tšea sephetho ka morero le baamogedi ba tshedimošo ya setšweletšwa se se tlogo ngwalwa le/goba go hlangwa.
- Tšea sephetho ka dinyakwa tša tlhamego, setaele, ntlhatebelelo.
- Tšholla dikgopolo ka moka ntle le go di hlohla ka go šomiša, mohlala, mmepe wa monagano, mananeo a bubi bja segokgo, ditšhate tša go ela goba mananeo.
- Šomiša methopo ya maleba, kgetha tshedimošo ya maleba.

Go ngwala dingwalwakakanywa

- Šomiša dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo ka bokgwari go tšwa go magato a peakanyo. Ngwala sengwalwa sa mathomo sa go akanya se se tlogo akaretša morero, baamogedi ba tshedimošo, sererwa le mohuta wa setšweletšwa.
- Bala sengwalwa sa mathomo ka tsinkelo gomme o hwetše dipoelo go tšwa go ba bangwe (barutwana ka bona).
- Dira kgetho ya mantšu ka go šomiša mantšu, dikafoko, mebolelwana ya maleba, ya go hlatholla le go hlohla, go dira gore go ngwala go kwagale.

- Hlama segalo le le setaele sa go lemogega go di amantšha le polelo ye e lebanego le baamogedi ba tshedimošo le morero wa go ngwala.
- Bontšha ntlhatebelelo ya gagwe ka go hlaloša meetlo, ditumelo le maitemogelo.
- Akaretša ditabataba tše bohlokwa tša setšweletšwa seo (šomiša ditsopolwa, tiišetša ba be ba fahlele taba).

Go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša

- Šomiša dikraetheria tše di beakantšwego tša kelokakaretšo go kaonafatša mošomo wa bona le ya ba bangwe.
- Kaonafatša kgetho ya mantšu, sebopego, mafoko le ditemana (tsentšha tshedimošo ye nngwe, šomiša mantšu a go tliša kwano a maleba).
- Tloša ditlhalošo tše dintši tša go hlola kgakanego, go hloka mohola, go balabala, polelo ya mmileng le polelo ya go kgopiša.
- Lekola diteng, setaele le retšistara.
- Šomiša ka nepagalo maswaodikga, mopeleto le thutapolelo.
- Beakanya sengwalwakakanywa sa mafelelo.
- Hlagiša setšweletšwa.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo nakong ya magato a go ngwala

Retšistara, setaele le segalo

- Šomiša retšistara ya maleba: ya semmušo, le yeo e sego ya semmušo, mohlala, o šomiša setaele seo e sego sa semmušo/poledišano le motho wa pele go lengwalo la segwera, polelo ya semmušo go lengwalo la semmušo.
- Bolela thwii le mmadi ka mokgwa wa go mo tšweleletša ntlhatebelelo ya gago.
- Ngwala ka go kgodiša le boitshepo: o seke wa laetša go inyatša go kgopolo yeo o e hlagišago.
- Šomiša dintlhatebelelo tša go fapana ge go hlokega.

Kgetho ya mantšu

- Šomiša mehuta ya madiri, mahlaodi le mahlathi go fa kgopolo ya go tanya šedi ye itšego, dintlha ka botlalo le tlhalošo ya go kwagala gabotse ge o ngwala, mohlala, taodišokanego, taodišotlhaloši.
- Šomiša polelo ya semmušo le ya go se be ya semmušo (polelommileng, tšakone) ka nepagalo.
- Efa dintlha gomme o hlagiše dikakanyo.
- Bolela tlhalošothwii, tlhalošo ye e iphihlilego, tlhalošo ya go rarela/ tlhalošo go ya ka dikamano tša setšweletša
- Hlaloša ka bobona mehola le maitshwaro, go tšea lehlakore, go lebelela dilo ka leihlo le tee, polelo ya go

tšoša maikutlo, ya go hlohleletša, ya go goketša, mohlala, go ditšweletšwa tša go hlohleletša go swana le ditaodišongangišano, diathikele tša kuranta.

- Šomiša methopo le dipukukgakollo go swana le dipukuntšu le thesorase tše di šomišwago go kgetha tlotlontšu ya maleba.

Sebopego sa lefoko

- Ngwala mehuta ya mafoko le mafoko a botelele bja go fapana.
- Šomiša dikarolo tša polelo ka tshwanelo malobanyana, fetilego, kamorago ga sebaka.
- Šomiša sediri, lediri, sedirwa, mabaka, modirišo, tumelo, kganetšo, mathuši, polelotiriši le polelotirišwa, polelotebanyi le polelotharedi.
- Šomiša mabotšiši (ka lebaka la eng, neng, bjang, eng).
- Šomiša mehuta ye e fapanego ya mafoko, mohlala, setatamente, dipotšišo, mafokonolo, mafokontši, mafokofokwana, mafokontši - fokwana.
- Šomiša makopanyi/mantšu a diphetogo, mašala, mahlathi go hlama mafoko a go kgohlagana
- Šomiša mehutahuta ya mašala go bontšha tebanyo, kgatelelo, tirwa le go tloša mantšu a mantši a go se nyakege.
- Šomiša tatelano ya mantšu ya go nepagala mo mafokong go laetša kgahlego le kgatelelo.
- Šomiša makgokedi ka nepagalo.

Go ngwala ditemana

- Ngwala dikarolo tša go fapana tša temana: hlogotaba, dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo, matseno, mmele le mafelelo le lefoko la go tswalela ka bokgwari.
- Ngwala mehuta ya ditemana le ditšweletšwa a diriša mantšu a go šupetša mošomo wa setšweletšwa goba makopanyi le dikafoko go netefatša kgohlagano bjalo ka:
    - Tatelano go ya ka nako**:** la mathomo, la bobedi, la boraro, pele, ka morago, neng, morago ga fao, go fihlelela, mafelelong, go latela, kgauswinyana
    - Tlhathollo/lebaka le phetho**:** ka gore, ka lebaka la, e sa le, gona ge, bjale ge, ge…gona
    - Tshepedišo: la mathomo, la bobedi, la boraro
    - Bapetša/fapantšha: swana le, fapana, nnyane go, kgolo go, ka fao, fela
    - Tatelano go ya ka bohlokwa: sa pele, se se latelago, mafelelong
    - Go bontšha lefelo**:** ka godimo, ka fase, la nngele, la go ja, bj.bj.
    - Kakaretšo: ka kakaretšo, Sa bofelo; le

- Temana ya go ruma: e se ke ya ba kakaretšo ya se se ngwadilwego. Temana ya go ruma e swanetše go tlogela mmadi ka kgopolo ye e tla dulago go yena ka morago ga ge botebo bja taodišo bo lebetšwe. Ka sewelo, kakaretšo e ka no dira se, le gona e lebalega gabonolo.

Maswaodikga le mopeleto

- Tšhomišo ya ditlhakakgolo, difegelwana, maswao a go tsopola/ditsebjana, khutlopedi, go thalela, mongwalo wa moseka/italiki, sekakhutlo, lenalana, tlami, thaladi, mašakana
- Šomiša tsebo ya patrone ya mopeleto le melao ya go bitša mantšu ka nepagalo:
  - Tsebo ya patrone ya mantšu le mantšu a go tswalana
  - Tsebo ya medu, dihlogo le meselana
  - Tsebo ya dinoko
- Šomiša dipukuntšu le dilo tša go lekola mopeleto
- Šomiša dikagego tša dikhutsofatšo le diakronimi tša maleba go dimediya le baamogedi ba tshedimošo ba go fapana

Mehuta ya ditšweletšwa: tlhamego le diponagalo tša polelo

Karolo ye e hlaloša mehutahuta ya ditšweletšwa tšeo barutwana ba swanetšego go rutwa go di ngwala go Mephato ya 10-12

Ditaodišo:

Taodišokanegelo

Go ngwala kanego ke go hlagiša ditiragalo tša go latelana ka tsela ya go kwešišega. Diponagalo tša kgonagalo tša taodišokanegelo ke tše di latelago:

- Ngwala kanegelo /tiragalo ye e fetilego / nonwane,
- Šomiša thulaganyo ya go kgodiša,
- Šomiša lebaka le le fetilego ka mehla, fela bangwadi ba bantši ba šomiša lebaka la bjale go hlola moya wa bokgauswi le tebanyo,
- Šomiša ditemana tša matseno tša go ba le kgogedi,
- Netefatša gore mafelelo a ka kgotsofatša, goba a ba le ditlhalošo tše dintši, gape a gakantšha, fela go se ke gwa hutšwa gore a felela bjang,
- Šomiša polelotebanyi ge o nyaka bokgauswi goba go matlafatša moanegwa, polelotharedi ge o nyaka gore mmadi a se ke a ikamanya le mmoledi,
- Šomiša dielemente tša ditlhaloši mo go hlokegago fela dikanegelo tše botse di ipopile ngatana, gomme bangwadi ba tloša lentšu le lengwe le le lengwe la go hloka mohola. Kanegelokopana ya ‘mantšu a masomehlano’ gantši e ba mošongwana wo mobotse go thekga ntlha ye.

Taodišotlhaloši

Go hlaloša go swanetše go be le tirišo le bokgabo. Bobedi di nyaka polelo ya go hlweka, ye bonolo. Se dumelele barutwana go ngwala ka tlhalošo ye e feteletšego, mahlaodi a mantši, goba go no a tšhollela go se se ngwadilwego. Ba ithute ditemanatlhaloši go tšwa go bangwadi ba go kgona: bontši bja bona ga ba šomiše le ge e le lehlaodi le tee go hlama ditlhalošo tšeo di kwešišegago gabotse kudu. Laela barutwana go ekiša ditemana tša mohuta woo ka go tšwetšapele tlhalošo go thoma fao o ripilego temana gona. Tlhalošo ya go diragatša ga e na maatlakgogedi, fela e bohlokwa go tša leago: go hlaloša dilo tše bonolo ka tshwanelo-mohlala, lefehlo, lwala, goba go hlaloša batho ba ba lego mo diswantšhong goba dinepeng. Tlhalošo e šomišwa gantši kudu go hlola maikutlo go feta seswantšho: difilimi di dira se ka go bonwa, bangwadi ba dira se ka mantšu, moo kgetho ya mantšu e laolwago ke tlhalošo ya dika go na le go re e laolwe ke tlhalošo ya nnete.

Ditšhišinyo tša go ngwala taodišotlhaloši ke tše di latelago:

- hlaloša motho / selo go dumelela mmadi go itemogela sererwa ka botlalo le go kgodiša;
- bopa diswantšho mantšung;
- kgetha mantšu le mafokwana ka tlhokomelo go fihlelela karabo ye e letetšwego;
- šomiša diswantšho tša go bonwa, modumo, kwewa, tatso le go kgoma;
- šomiša dika tša polelo.

Taodišongangišano, taodišokahlaahlo, taodišokgadimo

Taodišongangišano e hlagiša dintlha tša go thekga goba tša go ba kgahlanong le se sengwe ('Ke ka lebaka la eng ke dumela gore basadi ba na le maatla go feta banna); taodišokahlaahlo e hlagiša tekatekano ya ngangišano ya go thekga le go ganetša selo sa go bolelwa ke sererwa, fao ntlhakemo ya mongwadi e bontšhwago go thumo ('Na basadi ba na le maatla go feta banna? Ee le aowa, fela ke kgetha ee'); Taodišokgadimo e hlagiša sehlopha sa dikgopolo ka ga sererwa, e sa leke go ngangiša go thekga goba go ba kgahlanong le selo (basadi ba sebjalebjale: dikgopolo tša ka).

- Taodišongangišano gantši e tšea lehlakore, tšhireletšo goba tlhaselo ga e fetoge gape e ngangwa gabotse ka mo go kgonagalago, fela e tšea lehlakore le tee; thumo e hlaloša gabotse fao mongwadi a emego gona le gore ke ka lebaka la eng a realo.
- Taodišokahlaahlo e a lekalekanela, gape e hlagiša mahlakore a go fapana a ngangišano ye e itšego: sebopego se beakantšwe gabotse ka tlhokomelo; setlwaedi ke sa go se tšee lehlakore, fela mongwadi a ka itebelela ka boyena; mola go na le kgonagalo ya polelo ya go tsoša maikutlo, dintlha tše di thekgago sererwa tše kaone mo di ka atlega ka go re di fa tlhaologanyo ye kaone ya go kwešišega. Mafelelo a tlogela mmadi a se na pelaelo ya go re mongwadi o eme kae.
- Taodišokgadimo e hlagiša dikgopolo tša mongwadi le maikutlo ka sererwa se se itšego, seo gantši ba kwago ba na le maikutlo a maatla go sona. Gantši e na le tebelelo mong (mongwadi) go na le go re e tšee lehlakore: e nyaka sebopego sa tlhokomelo, fela ga e gapeletšego go hlagiša thumo ye e kwagalago. Goba go gapeletšega go hlagiša poledišano ye e lekalekanetšego, le ge e le go re e ka e hlagiša. E ka laetša bohlale goba ya laetša maikemisetšo.

Taodišo ya dingwalo (dipuku)

Ditaodišo tše di hlagiša karabo ya mongwadi go setšweletšwa sa sengwalo sa go hlathollega, lekolwa, gopodišišwa, le fao mongwadi a hlagišago maikutlo a gagwe. Dingangišano di hlagišwa le go thekgwa goba tša tsopolwa go tšwa setšweletšweng; polelo ya setšweletšwa e ka tlharollwa go bontšha gore e na le boleng bja polelo le dingwalo. Setaele ke sa semmušo. Go na le kgonagalo ya dikarabo tša mong ditaodišong tše dingwe, kudu ge di nyakega.

Ditšweletšwa tša tirišano:

Lengwalo la semmušo

Go ngwala mangwalo a semmušo e sa le karolo ye bohlokwa ya bophelo bja ka mehla. Barutwana ba swanetše go tšwela pele go latela tlhamego le mehuta yeo e kgethilwego. Barutwana ba swanetše go ngwala mangwalo a semmušo a nnete, ge go kgonega ba a romele ba letele diphetolo. Mangwalo a semmušo a go ngwalwa ntle le dikamano tša nnete a nola mooko. Mangwalo a go kgopela tshedimošo ka ditšweletšo, diyunibesithi, boeti, borutegi, ge a rometšwe mafelong a maleba, a tla fetolwa. Bohlokwa bja lengwalo la semmušo bo tla ba pepeneneng. Se sengwe gape, romela mangwalo a go ya go dikuranta tša selegae, kudu ge ditaba tša bjale di hlama diteng. Le ge go ka gatišwa le tee, sephetho mo phapošng se bohlokwa. Diteng, e sego tlhamego di bohlokwa ditokomaneng tše.

Barutwana ba tlwaetšwe mehutahuta ya mangwalo a semmušo a go fapana, mohlala, lengwalo la kgopelo, la morulaganyi wa kuranta, lengwalo la boipelaetšo, bj.bj.

- Tsepamela dinyakwa tša go fapana tša mangwalo a semmušo bjalo ka setaele le sebopego.
- Ngwala ka polelo ye bonolo, ya go lebanya.
- Gopola gore baamogedi ba tshedimošo ba swanetše go kwešiša se se bolelwago gore go tle go humanwe poelo/karabo e le ya nnete.
- Tše di ngwadilwego di swanetše go kwešišega le go lebanywa, di latelane, e be tše kopana gomme di se rarele.
- Tše di ngwadilwego di swanetše go bontšha retšistara ya polelo ya semmušo.
- Tše di ngwadilwego di swanetše go bontšha thumo ya semmušo ye e latelwago ke sefane le ditlhakaina tša mongwadi.

Lengwalo la segwera/leo e sego la semmušo

Le ge go ngwalwa ga mangwalo a segwera goba ao a sego a semmušo go emetšwe, gare ga tše dingwe ke kgašo ya elektroniki, mohlala, emeili, fekse le melaetšakopana (SMS), barutwana ba swanetše go rutwa go a ngwala. Kgoboketšo ya go ngwala e swanetše go akaretša mangwalo fela a go ya go meloko ya kgauswi le bagwera go ya go mangwalo ao a sego a semmušo a go ya dikuranteng, gare ga a mangwe.

Tše di latelago ke ditšhišinyo tša go ngwala lengwalo la segwera goba leo e sego la semmušo:

- Šomiša polelo yeo e sego ya semmušo go ya go retšistara le setaele tšeo di nyakilego go ba tša semmušo;
- Ngwala ka polelo ya mahlahla ye bonolo;
- Laetša tatelano ya go kwagala gomme o latišiše ntlha ye o ikemišeditšego yona;

- Go be le matseno, mmele le mafelelo;
- Go be le aterese ye tee fela, ya mongwadi, e be le letšatšikgwedi leo le ngwalwago ka fase ga yona;
- Go be le madume ao a sego a semmušo go ya go ao a nyakilego go ba a semmušo a a latelago aterese ya mongwadi, le go
- Dumelela go re mafelelo a tloge go ao a sego a semmušo go ya go ao a nyakilego goba a semmušo a latelwa ke leina la pele la mongwadi.

Lenaneothero la kopano

Go ngwala memorantamo, lenaneothero le metsotso go bohlokwa ge fela go ka kwešišagala. Tsela ye kaonekaone ya gore mešongwana ye ya go ngwalwa e šome le go ba le mohola, ke go dira gore barutwana ba lebelele video goba ba tsenele kopano ya nnete fao ba tlogo ngwala metsotso, ba ntšha lenaneothero gona fao, ke moka ba bapetša a bona le ale a metsotso le lenaneothero la kopano ya nnete. Go sego bjalo, barutwana ba swanetše go tsebišwa ditšweletša tše ka tsela ya go ikgopolelo. Hlama komiti ya boikgopolelo wena mong, gomme o dire go re barutwana ba ngwale seo ba gopolago go re metsotso e be e ka bolela ka sona, o swarelele ka tlhokomelo go lenaneothero. Wo ke mošomo wa go ngwala wo o fapanago kudu le wa go ngwala metsotso ya nnete.

- Efa kakaretšo ya tšeo di tlogo ahlaahlwa ka lekgotleng.
- Romela batho bao ba memilwego lenaneothero pele ba ka tla lekgotleng.
- Beakanya dihlogo tša lenaneothero go ya ka bohlokwa bja tšona e sa le nako.
- Abela hlogo ye nngwe le ye nngwe nako.

Metsotso

- Rekhota tše di diregilego kopanong.
- Gopodišiša tše di latelago:
    - Leina la mokgatlo;
    - Letšatšikgwedi, lefelo le nako yeo kopano e swerwego ka yona;
    - Retšistara ya maina a bao ba tlilego.
- Tsopola tše go kwanwego ka tšona ntšu ka ntšu.
- Efa kakaretšo ya tšeo di šišintšwego le gore mafelelong go kwanwe bjang.
- Ngwala ka lebaka le le fetilego.

Polelo, poledišano, dipotšišotherišano

Mehuta ye ya go ngwalwa e nyalelana gabotse le go bolela, gomme e se ke ya šoma bjalo ka mešongwana ya go ngwalwa fela.

Polelo

- Thoma o be o beakanye setaele se se tlogo šomišwa, neng? kae? ka lebaka la eng? (nepo), mang? (baamogedi ba tshedimošo) le eng?
- Pulo e goga šedi.
- Hlabolla dintlha gabotse, gomme tlogela go šomiša mantšu/dikafoko go fetiša tekanyo mo a bilego a lahlegelwa ke mohlodi.
- Šomiša mafoko a makopana a dikgopolo tše bonolo, o diriša mehlala ya go tlwaelega.
- Lekanetša ditshekaseko ka mabaka a go amogelega.
- Thumo e bohlokwa, fela ga se kakaretšo ya se se ngwadilwego.

Poledišano

- Nagana ka poledišano magareng ga batho ba babedi goba go feta fao.
- Rekhota ditšhielano bjalo ka ge di direga thwii go tšwa go ntlhatebelelo ya seboledi.
- Šomiša mothaladi wo mofsa go laetša seboledi se sefsa.
- Eletša baanegwa (goba babadi) ka fao ba swanetšego go bolela ka gona goba go ngwala tiragalo ka mašakaneng pele ga mantšu a go tlo bolelwa.
- Thalathala senario/tatelano ya ditiragalo pele o ngwala.

Dipoledišano ke motheo wo mobotse wa go thoma lenaneo la go ngwala, ka go re dipoledišano tše dibotse di laetša Sepedi (Sesotho sa Leboa) sa go bolelwa kudu mo letlakaleng la go ngwalela. Dipoledišano ga se di swanele go tšwelela gare ga batho fela.

Dipotšišotherišano

- Hlohla mmotšišwa ka go mmotšiša dipotšišo.
- Efa maina a diboledi ka lehlakoreng la nngele la letlakala.
- Šomiša mothaladi wo mofsa go laetša seboledi se sengwe le se sengwe se sefsa.
- Dipotšišotherišano ke dingwalollo gomme ke seo se swanetšego go diragala mo: dipotšišotherišano tša ‘maitirelo’ le tšona di ka ba ditaodišokanegelo. Ge barutwana ba ngwalolla potšišotherišano, ba ithuta ka bjako phapano gare ga Sepedi (Sesotho sa Leboa) sa go ngwalwa le sa go bolelwa, gomme ba tla lemoga gore go hlagiša polelotherišano ya go balega ka mehla go nyakile go akaretša go phošolla ka tlhokomelo. Se ke bohlokwa bja gore barutwana ba ngwale dipotšišotherišano, e sego ka go fetišiša diteng ka botšona.

***Pego** (Ya semmušo le yeo e sego ya semmušo)*

Dipego gantši ke ditokomane tša semmušo. Di šoma gabotse kudu ge se se lekolwago e le sa nnete gape e le se bohlokwa go barutwana. Ga go se se nyamišago go swana le go ngwala dipego tšeo e lego tša maitirelo goba dipego tšeo dihlogo tša tšona di sa kgahlego mongwadi.

- Efa dipoelo tša nnete ka boemo, mohlala. kotsi goba tšeo di humanwego.
- Gopodišiša ka hlogo, matseno (boithekgo/bokamorago, tikologo, morero le) mmele (Mang? Go reng? Kae? Neng? Eng? Bjang?) mafelelo, ditšhišinyo, methopo, mametletšo.
- Peakanyo: kgoboketša, le go rulaganya tshedimošo; ngwala dintlha.
- Šomiša retšistara le setaele sa polelo ya semmušo le ya seka semmušo.
- Šomiša
    - lebaka la bjale (ntle le dipego tša histori) ;
    - mainakakaretšo;
    - motho wa boraro;
    - tlhalošo ye e theilwego godimo ga dintlha;
    - mantšu a setheknikale le dikafoko; le
    - Polelo ya semmušo/ ya go hloka tebanyo mong

Ditshwayotshwayo

Ditshwayotshwayo gantši ga di latele patrone ye e rileng. Ga nke di akaretša diripa tše di rilego tša puku, filimi goba digatiši. Ka kakaretšo, baswayaswayi ba tšweletša seo ba se swayaswayago le go re ke mang yo a amegago, fela ka morago ga fao dilo di a diragala. Ditshwayotshwayo tša nnete di laetša kamogelego le botshepegi, mola tše mpe e le tša mong gape di laetša tšweletšo ya maikutlo a a tseneletšego goba ditshwayo tša go se loke goba tša pefelo mabapi le seo se swayaswayilwego. Tshegišo e tlwaelegile go ditshwayotshwayo mo e bilego baswayaswayi ba bangwe, ba e dirilego setlwaedi sa go ngwala ka mokgwa wa go segiša. Tšweletša ditshwayotshwayo go tšwa go methopo ye e fapanego go laetša barutwana go re mohuta wo wa setšweletšwa o ngwalwa ka ditsela tša go fapafapana.

- Gopodišiša boiphetolelo bja gago go mešomo ya bokgabo, filimi, puku, bj bj.
- A bontšhe ‘kahlolo’ ya gagwe go mošomo wa o hlagišitšwego.
- Ditshwayotshwayo di tšea lehlakore. balebeledišiši ba babedi ba ka araba ka go fapana seo se phošollwago.
- Efa dintlha tša maleba, mohlala, leina la mongwadi/mohlagiši/mohlami, hlogo ya puku/ mošomo, leina la mogatiši/khamphani ya kgatišo, gammogo le theko (mo go hlokegago).

Athikele ya kuranta

- Efa dintlha ka boripana le ka nepagalo.
- Leka go ngwala ditaba tše bohlokwa ntle le go lahlegelwa ke mmadi.
- Akaretša ka nepagalo, ntle le go kgopamiša nnete.
- Efa hlogo ka boripana gomme o oketše hlogwana ye e kwešišegago
- Thoma ka dintlha tše bohlokwa pele: mang? eng? bjang? neng? kae? go reng?

Athikele ya kgatišobaka

Gantši ka gare ga athikele ya kgatišobaka mongwadi o tšweletša ditaba tšeo a di ratago le tšeo a sa di ratego ebile setaele sa gagwe sa go anega ditaba se bohlokwa, gomme seo se swanetše go hlohleletšwa mo barutwaneng. Ba swanela ke go ngwala athikele ya dikgatišobaka ka se sengwe le se sengwe seo ba bonago se le bohlokwa, gotee le tšeo di ba segišago, tšeo go tšona ba ka tšweletšago kwerano, kodutlo go sega, go sekaseka sererwa se sengwe le se sengwe. Bontši bja diathikele tša kgatišobaka tšeo barutwana ba di balago ke tša mohuta woo.

Inthanete e tletše diathikele, mola setaele le diteng tša tšona di sa fapane kudu le ditšweletšwa tša go ngwalwa, eupša le ge go le bjalo go bohlokwa go re di lekolwe, kudu ka ge di tšwelela mo diblokong, tšeo gabjale di amogelwago bjale ka mohuta wa go ngwala wo o šomišwago ke batho ba ba ntši. Go dumela barutwana go itlhamela dibloko tša bona (ga go na pelaelo ya go re barutwana ba šetše ba dirile diploko mo pampiring) go ba fa dikamano tše di humilego tša go ngwala, go kgokanywa ka tlhokomelo ye e tseneletšego baamogedi ba tshedimošo, diteng tša dilo tše di diregago ka tikologong le go šomiša segalo sa maleba.

Lemoga tše di latelago:

- Hlogo e swanetše go goga šedi gomme e kgahliše.
- Setaele se tšweletše mong, se boledišane le mmadi thwii.
- Setaele se swanetše go ba se se hlalošago le go laetša tlhalošo ka seka, se goge boikgopolelo bja babadi.
- Maina, mafelo, dinako, maemo le ntlha ye nngwe le ye nngwe ye bohlokwa di swanetše go akaretšwa ka gare ga athikele.
- Athikele e swanetše go tsoša kgahlego le go hlohleletša mmadi.
- Bjalo ka ditshwayotshwayo, ga go tlhamego ye e hlomilwego ya athikele ya kgatišobaka.

Boitsebišophelo

Ka ge batho ba bantši matšatši a ba šomiša dithempleiti, go ka ba bohlokwa go nyakišiša gore ke eng se se dirago thempleiti ye botse, le gore ba ka e amanya bjang le go e tlatša ka nepagalo.

- Itsebiše go lefase ka tokomane.
- Itsebiše la mathomo ka tsela yeo o ka se lebalwego.
- Hlagiša tshedimošo ka bokopana, gabotse le ka maleba.

- Bolela ka mošomo wo molekwa a o nyakago.
- Efa:
    - o tlhalošo ya mong ka botlalo.
    - o Dithuto tše di phethilwego.
    - o Maitemogelo a mošomo (ge a le gona).
    - o Dihlatse.

Tša bophelo bja mohu

Tshedimošo ye bohlokwa ye e latelago e tšweletšwa go boitsebišophelo bja mohu:

- Leina le sefane tša mohu, maina a meloko ya kgauswi yeo mohu a e tlogetšego, seo se hlotšego lehu, mohu o lwetše lebaka le lekakaang, gore mohu o belegwe neng, kae, le gore o hlokofetše neng gammogo le lefelo le letšatši la poloko.
- Diphihlelelo/mabala a nkwe a mohu/tša dithuto/karolo ya mohu setšhabeng.
- Kanego ka ga mohu, mabapi le ditiro tše botse le tša go kgahliša tšeo a gopolwago ka tšona.
- Go ka akaretšwa gape le molaetša wa kwelobohloko wa go ya go meloko ya lapa.

Hlokomela

- Mohu a ka laelwa ka sereto, mohlala, ‘robala ka khutšo Mokone wa ntšhidikgolo’.
- Polelo, setaele le retšista ke tša semmušo.
- Šomiša pebofatšo mohlala. o hlokofetše sebakeng sa o hwile.

Botelele bja ditšweletšwa tša go ngwalwa tše di tlogo tšweletšwa

Ditšweletšwa	Mephato	Theto (mantšu)	Padi / terama (mantšu)
Ditaodišo tša dingwalo	10	150 - 200	300 -350
	11	200 - 250	350 - 400
	12	250 - 300	400 - 450

Ditšweletšwa	Mephato	Palo ya mantšu
Ditaodišo Kanego/ tlhaloši/kgadimo/ngangišano / kahlaahlo	10	300 - 350
	11	350 - 400
	12	400 - 450
Ditšweletšwa tša tirišano	10	180 - 200 (diteng fela)
Boitaodišophelo le lengwalo la go tiišetša kgopelo / Dipotšišotherišano tša go ngwalwa/ Dipoledišano/ Mangwalo a semmušo le a segwera a go ya go bagaši ba ditaba/Mangwalo a semmušo a go kgopela mošomo, kgopelo, boipelaetšo, le mangwalo a kgwebo/ Mangwalo a segwera/ Diathekele le dikhoholomo tša kgatišobako / kuranta/ Metsotso le lenaneothero (di botšišwa mmogo)/tša bophelo bja mohu/ pego(ya semmušo le yeo e sego ya semmušo)/ ditshwayotshwayo/Dipolelo tša go ngwalwa tša semmušo le tšeo e sego tša semmušo.	11	
	12	180 - 200 (diteng fela)

3.4 DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO

Mo kgatong ye barutwana ba swanetše go ba ba tlwaetše metheo ya thutapolelo, dikarolo tša polelo (magoro a maina), melao ya makgokedi, tšhomišo ya lebaka, mathuši le dibopego tša mafoko. Dithutišo tše di beetšwego thoko tša dibopego tša polelo ga se di swanele go ba setho sa nako ya go ruta: dibopego tša polelo di tšea karolo ye bohlokwa go mafapha a mabedi a.

- E ba bohlokwa ge go nyakišišwa, go sekasekwa, le ge go hlahlobja ditšweletšwa tša ditaba tša nnete le tše e sego tša nnete. Barutwana ba swanetše go hlokomela ka fao bangwadi ba dirišago, mohlala, dibopego tša thutapolelo; patrone ya mafoko ye e nyakago go šetšwa (botelele bja ona, bothata le bonolo bja sebopego); go ba gona le go se be gona ga magoro a mantšu (mohlala, go ba gona le go se be gona ga mahlaodi goba madiri a tlhago); tšhomišo ya lebaka ya go se tlwaelege madiring (lebjale sebakeng sa lefetile). Tšhomišo ya polelotebanyi le polelotharedi; polelotiriši le polelotirišwa. Ka go lemoga ka fao dibopego tša polelo di kgathago tema tlhalošong, ka go utolla nnete le go hlatloša kwešišo ye e kwagalago ya setšweletšwa le ka fao se šomago ka gona, barutwana ba tla lemoga bohlokwa bja thutapolelo le gore ke ka lebaka la eng e tla dula e le bohlokwa mmolelwaneng wo mongwe le wo mongwe wa Sepedi (Sesotho sa Leboa).
- E ba le mohola wo mogolo ge ba ngwala. Ka ge go ngwala e le wo mongwe wa mešongwana ye bohlokwa ya ka phapošing kgatong ye, go bohlokwa gore barutwana ba ngwale ka go thalathala dingwalwakakanywa tše ba itlhametšego tšona goba ditaodišo ka phapošing. Se se fa barutiši sebaka sa go bontšha barutwana diphošo tša thutapolelo ge ba ngwala. Go dira diphošollo ge ba ngwala, go phala ge barutwana ba iša dipuku tša bona go morutiši go re di swaiwe. Barutiši ba tla lemoga go re go dira se go fokotša diphošo tšeo di swanetšego go swaiwa, gomme barutwana ba tla laetšwa ka tsela yeo ba swanetšego go kaonafatša mešomo ya bona pele ba ka e feleletša. Ga se gantši barutwana ba eba le kgahlego ya go phošolla mešomo ya bona, gape ga se go re ba ithuta tše ntši go tšwa go tšona. Tlwaetšo ye, e fa morutiši sebaka sa go lemoga ge e le gore go na le diphošophošwana tša go laetša go hloka tsebo ya thutapolelo, tše di ka rutwago phapoši ka moka. Tsela ye nngwe ya go lomaganya thutapolelo le go ngwala ke go fa barutwana matlakala a mošomo wo o ngwadilwego dingwalong (e sego wo o ngwadilego ke barutwana) wa thutapolelo ya go fošagala, gomme barutwana ba o swaye ka dihlopha, ba 'hlalošetše' mongwadi gore go fošagetše kae le gore lebaka ke eng. Barutiši ba ka šetša kudu diphošo tše di tlwaelegilego (tšhomišo ya lenalana go laetša thuo), goba ba ka akaretša mehuta ya diphošo gore ba di phošolle. Tsela ye kaonekaone ya go šoma ka dibopego tša polelo ke ge ba swaragane le mošomo wa go ngwala. Bobedi bja tšona ke monwana le lenala, gomme botswerere bja ye nngwe bo hlola botswerere ka go ye nngwe.

Nkatlapana ye e lego go mametletšo 1, e laetša dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo yeo morutwana a ka e šomišago nakong ya go theeletša, go bolela, go bala le go magato a go ngwalwa. Dibopego tše di swanetše go rutwa ka mo go nyakegago go diteng tša mehuta ya go fapana ya ditšweletšwa tša bomolomo, tša go bonwa le go ngwala. Mo kotareng ye nngwe le ye nngwe ya peakanyo ya go ruta ye e laeditšwego ka fase, go na le leboo le le laetšago go rutwa ga dibopego tša polelo ka botlalo, mohlala, Dibeke tša 7 le 8 go Mphato wa 10. Le ge go le bjalo, thutišo e tee ka beke e ka šomišwa go ruta mabokgoni a mangwe a dibopego tša polelo go ya ka tlhokego.

3.5 DIPEAKANYO TŠA GO RUTA

Mananeo a a latelago a beke ka beke a filwe barutiši bjalo ka tšhupatsela fela, gomme ga se a lebišwe mo go thibeleng mekgwa ya go ruta yeo e ka šomago kgahlanong le mananeo bjaleo ka ge a hlagišitšwe. Mohlala, morutiši a ka kgetha go bala ka phapošing, bontši bja ditšweletšwa tša dingwalo ka mo a ka kgonago. Se se ka akaretša dibeke tše pedi. Morutiši a ka kgetha gape go ruta thutapolelo ye e beakantšwego go thutišo e tee goba tše pedi ka mo go nyakegago.

Dipeakanyo tša go ruta tša Mephato ya 10, 11 le 12 di theilwe godimo ga togaganyo ya maboo a dibeke tše pedi, ao a abilwego ka diiri tša go ruta tše e ka bago tše senyane ka leboo. Diiri tše tša go ithuta di ka katološetšwa go mošomo wa gae, mešongwana ya protšeke le go koketšo ya go bala.Barutwana ba Mephato ya 10-12 ba swanetše go dira mešomo ya gae ye e ka bago ya diiri tše tharo ka beke, gammogo le koketšo ya go bala ka leleme le ba ithutago ka lona. Barutwana ba ka no feleletša mešomo ya bona ya go ngwala bjalo ka mošomo wa gae.

Ge go akanyetšwa togaganyo ya leboo la dibeke tše pedi, morutiši a ka kopantšha mešongwana ka ga sererwa, (mohlala, Lefase la go šoma), tlhagišo/bothata (mohlala, phetogo ya klaemete) puku ye e rutwago/kgethilwego, bokgoni go tšwa go lenaneothuto (mohlala, dingangišano, mongwalongangišano, dibopego tša ngangišano), goba setšweletšwa goba sehlopha sa ditšweletšwa go tšwa go “Ditšweletšwa tšeo di šomišwago go thuto ya togaganyo ya mabokgoni a polelo.” Tatelano ya dithutišo ya leboo la dibeke tše pedi, e ka latela peakanyo ye nngwe le ye nngwe, (mohlala. Leboo le ka thoma ka go bala, la tšwela pele go kahlaahlo (go bolela) yeo e latelwago ke go ngwala). Setšweletšwa sa puku ye e kgethilwego (ge go swanelegile) goba se sengwe se ka šomišwa go mešongwana ye e laeditšwego ka fase.

Mohlala wa dipeakanyo tša go ruta tše di latelago o hlophilwe go ya ka leboo la dibeke tše pedi gore barutwana ba:

- tšee karolo mešongwaneng ya go theeletša le go bolela;
- bale temana ya tekatlhaologanyo ba be ba arabe dipotšišo goba ba ngwale kakaretšo;
- bale dipuku tše di kgethilwego;
- ngwale taodišo goba setšweletšwa sa tirišano; le
- go ithuta le go itlwaetša go tseba dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo go merero ya kgokagano (go bolela, go theeletša, go bala le go ngwala)

Ga se gore morutiši o swanetše go swaya mešomo ka moka, ya bomolomo/orale le ya go ngwalwa ye e tšweleditswego ke barutwana. Peakanyo ya go ruta e bontšha palo le mehuta ya mešomo ya kelo yeo e swayago ke morutiši. Mešomo ye mengwe e ka swaiwa ke barutwana, goba dithaka tša bona ka tlhahlo ya morutiši. Morutiši a ka no ikgethela go swaya mešomo yeo e sego ya semmušo goba karolo ya mešomo yeo gore a kgone go fa barutwana dipoelo.

Mohlala, ka go Mphato wa 10 kotara ya 1, barutwana ba tla ngwala **ditaodišo tše pedi le ditšweletšwa tša tirišano tše tharo. Go swaiwa fela taodišo e tee le sengwalwana se tee sa setšweletšwa sa tirišano bjalo ka mošomo wa semmušo.** Mešomo ye mengwe e ka se swaiwe ke morutiši, ntle le ge a kgetha go e swaya.

Tatelano ya diteng ye e tšweleditšwego ga se ya kgapeletšo, gomme nako ye e abilwego ke kakanyo ya go laetša gore go ka tšewa nako ye kakaang go phethagatša diteng. Barutiši ba swanetše go itlhamela dipeakanyo tša mošomo/dišetule tša mošomo (goba ba šomiše/amantšhe yeo e lego dipukung tša kgakollo gore e swanele maemo a bona) go ruta diteng ka kotara ba šomiša tatelano le lebelo la maleba.

Ka ge botelele bja dikotara bo ka fapana go tšwa ngwageng wo mongwe go ya go wo mongwe, peakanyo ya go ruta/šetule ya mošomo e swanetše go amantšhwa ngwaga ka ngwaga.

Mabokgoni, diteng le mekgwanakgwana ya ka fase ga se di felele. Morutiši o swanetše go lebelela go lenaneo ka botlalo la mabokgoni, diteng le mekgwanakgwana ka go dikarolo 3.1 - 3.4

Go ruta dibopego tša polelo go go theilwego godimo ga setšweletšwa le go ruta polelo ka go e šomiša; Dibopego tša polelo ga se di swanele go rutwa di nnoši. Go rulaganywa ga peakanyo ya go ruta go dirilwe ka tsela yeo e lego go re dibopego tša polelo di logagantšwe le go akaretšwa go go rutwa ga mabokgoni a mangwe.

Le ge mabokgoni ka go peakanyo ya go ruta a hlagišwa ka go kgaogana, a swanetše go rutwa ka tsela ya togaganyo mo go kgonegago, mohlala, ge go rutwa dipotšišotherišano tša bomolomo barutwana ba ka bala setšweletšwa sa go ngwalwa gomme ka morago ba ka kgopelwa go tšweletša potšišotherišano ka mokgwa wa go ngwalwa. Kgetho ya dibopego tša polelo ye e tlogo rutwa leboong le le itšego, e swanetše go tiišetša tšweletšo le kwešišo ya ditšweletšwa tša bomolomo le tša go ngwalwa tše di tlogo tšweletšwa leboong leo. Mohlala, mahlaodi, mahlalošagotee, malatodi/maganetši, mahlathi le lefetile di lokišetša barutwana go ngwala taodišokanego goba taodišotlhaloši. Modirišogore o bohlokwa ge barutwana ba ngwala taodišokgadimo.

Mekgwanakgwana ya bomolomo le go ngwala ye e swanetšego go rutwa leboong la dibeke tše pedi e swanetše go laolwa ke mohuta wa setšweletšwa se se tlogo tšweletšwa. Mohlala, ge go rutwa taodišokanego, barutwana ba swanetše go rutwa go ngwala mantšu a a hlakantšhago dikakanyo ebile a laetšago lebaka le phetho le/goba tatelano.

3.5.1 PEAKANYO YA GO RUTA MPHATO WA 10

MPHATO WA 10 KOTARA YA 1			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
1 le 2	**Go theeleletša kwešišo:** (Tshedimošo, tekolo, kgahlego le kgokagano le ba bangwe**)** Nako: iri ye tee	• **Diponagalo tše bohlokwa tša ditšweletšwa le diripa tša puku go akaretšwa mehuta ya dingwalo:** • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Mangwalo a segwera/ semmušo (a kgopelo/ boipelaetšo / a kgopelo ya mošomo/sekgoba/ a kgwebo)/ Mangwalo a semmušo le ao a sego a semmušo a go ya kgašong/ boitsebišophelo le lengwalo la go tiišetša kgopelo/ tša bophelo bja mohu/ lenaneothero le metsotso ya kopano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
3 le 4	**Ngangišano:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo:** Mekgwanakgwana ya go bala ditšweletšwa tša go ngwalwa: Lebelela karolo 3.2 • **Go bala Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**1x Taodišo:** Taodišokanego/ Taodišotlhaloši/ Taodišongangišano. **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala dingwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

MPHATO WA 10 KOTARA YA 1			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
5 le 6	**Go theeleletša kwešišo** (Tshedimošo, tekolo, kgahlego le kgokagano le ba bangwe **)** Nako: iri ye tee.	**Go balela kwešišo:** Tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Pego/ tshwayotshwayo/ athikele ya Kuranta/ athikele ya kgatišobaka **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša. **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
7 le 8	**Dikahlaahlo/poledišano:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo:** o Kgodišo ya tlotlontšu le tšhomišo ya polelo o Sebopego sa lefoko • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**1 x Taodišo:** Taodišokanegelo/ Taodišotlhalošo/Taodišongangišano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša. **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

MPHATO WA 10 KOTARA YA 1			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
9 le 10	**Polelo ya go itokišetšwa/ ya go se itokišetšwe:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go ngwala Kakaretšo:** • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Polelo/ poledišano/ potšišotherišano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša. **Dibopego le Maswaodikga le mopeleto** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

Mešomo ya Kelo ya semmušo go Kotara ya 1			
Mošomo wa 1	**Mošomo wa 2**	**Mošomo wa 3**	**Mošomo wa 4**
Bomolomo/orale: Go theeleletša kwešišo	***Go ngwala:** Taodišokanego/ Taodišotlhaloši/ Taodišongangišano	***Go ngwala:** Go ngwala setšweletšwa sa tirišano	**Molekwana 1:** **Tshomišo ya polelo go dikamano:** Tekatlhalogonyo Kakaretšo, Dibopego le melao ya tshomišo ya polelo

****Go ngwala:** Kgetha taodišo ye tee le setšweletšwa sa tirišano se tee go phethagatša morero wa kelo ya semmušo ya mafelelo a kotara.

MPHATO WA 10 KOTARA YA 2			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
11 le 12	**Poledišano / Potšišotherišano/ Polelo:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	**Go balela kwešišo :** Mekgwanakgwana ya go bala ditšweletšwa tša go ngwalwa: Lebelela 3.2 • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Polelo/ Poledišano / Potšišotherišano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
13 le 14	**Polelo ya go itokišetšwa/ ya go se itokišetšwe:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • (dithekniki tša polelophatlalatša, sebopego le tsela ya go itokišetša) ya setšweletšwa se se kgethilwego. • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go ngwala kakaretšo** • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**1x Taodišo:** Taodišokanego/ Taodišotlhaloši/ Taodišongangišano. **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

MPHATO WA 10 KOTARA YA 2			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
15 le 16	**Dikahlaahlo/ poledišano tše e sego tša semmušo:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go diragatša melao Nako: iri ye tee	• **Tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa.** (mohlala: dipapatšo, dikhathuni, diswantšho) • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Mangwalo a segwera/ semmušo (a kgopelo/ boipelaetšo / a kgopelo ya dikgoba / a kgwebo) /Mangwalo a semmušo le ao a sego a semmušo a go ya kgašong /boitsebišophelo le lengwalo la go tiišetša kgopelo/ tša bophelo bja mohu/lenaneothero le metsotso ya kopano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
17 le 18	**Kahlaahlo ka phanele:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo :** o Kgodišo ya tlotlontšu le tšhomišo ya polelo: o Sebopego sa lefoko • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Pego/ ditshwayotshwayo/ athikele ya kuranta/ athikele ya kgatišobaka **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

MPHATO WA 10 KOTARA YA 2			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
19 le 20	**Tlhahlobo ya gare ga ngwaga**		

Mešomo ya Kelo ya semmušo go Kotara ya 2		
Mošomo 5	**Mošomo 6**	**Mošomo 7**
****Bomolomo/orale**: Polelo ya go itokišetšwa le ya go se itokišetšwe.	**Dingwalo / Dipuku:** Dipotšišo tša diteng Taodišo ya puku	**Ditlhahlobo tša gare ga ngwaga** Lephephe la 1 – Tšhomišo ya polelo go dikamano Lephephe la 2 – Dingwalo/Dipuku Lephephe la 3 – Go ngwala (Go ka ngwalwa ka Mopitlo/Phupu)

MPHATO WA 10 KOTARA YA 3			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
21 le 22	**Dikopano le ditshepetšo tša dikopanelo:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	**Go balela kwešišo:** Mekgwanakgwana ya go bala ditšweletšwa tša go ngwalwa: Lebelela 3.**2** • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Mangwalo a segwera/ semmušo (a kgopelo/ boipelaetšo /a kgopelo ya dikgoba/a kgwebo)/ Mangwalo a semmušo le ao a sego a semmušo a go ya kgašong/boitsebišophelo le lengwalo la go tiišetša kgopelo/ tša bophelo bja mohu/ lenaneothero le metsotso ya kopano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
23 le 24	**Go anega kanegelo:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo :** o Kgodišo ya tlotlontšu le tšhomišo ya polelo o Sebopego sa lefoko • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**1x Taodišo:** Taodišokanego/ Taodišotlhaloši/ Taodišongangišano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

MPHATO WA 10 KOTARA YA 3			
25 le 26	**Polelo ya go itokišetšwa / ya go se itokišetšwe:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša. Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo :** Šomiša ditšweletšwa tša go ngwalwa: Lebelela 3.2 • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletšwa tša tirišano:** Polelo/poledišano/potšišotherišano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
27 le 28	**Polelo ya go itokišetšwa / ya go se itokišetšwe.** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go ngwala kakaretšo:** • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**1x Taodišo:** Taodišokanego/Taodišotlhaloši/ Taodišongangišano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

MPHATO WA 10 KOTARA YA 3			
29 le 30	**Go theeleletša kwešišo:** (Tshedimošo, tekolo le kgahlego le kgokagano le ba bangwe) Nako: iri ye tee.	• **Go balela kwešišo:** Mekgwanakgwana ya go bala ditšweletšwa tša go ngwalwa: Lebelela 3.2 • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletšwa tša tirišano:** Pego/ditshwayotshwayo/athikele ya kuranta le athikele ya kgatišobaka **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

Mešomo ya Kelo ya semmušo go Kotara ya 3	
Mošomo wa 8	**Mošomo wa9**
***Bomolomo/orale:** Polelo ya go itokišetšwa / ya go se itokišetšwe	**Molekwana wa 2:** Dingwalo/Dipuku: Dipotšišo tša diteng le taodišo ya dingwalo

MPHATO WA 10 KOTARA YA 4			
	Go theeletša le go bolela	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
31 le 32	**Go tsebiša seboledi / Go fa ditebogo:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	**Go balela kwešišo:** Tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Mangwalo a segwera/ semmušo (a kgopelo/ boipelaetšo / a kgopelo ya dikgoba/a kgwebo) boitsebišophelo le lengwalo la go tiišetša kgopelo/ polelo ye e ngwadilwego/ lenaneothero le metsotso ya kopano/Mangwalo a semmušo le ao a sego a semmušo a go ya kgatišong **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
33 le 34	**Kahlaahlo ka phanele:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Šomiša Maswaodikga le mopeleto Nako: iri ye tee	**Go balela kwešišo:** • Kgodišo ya tlotlonšu le tšhomišo ya polelo • Sebopego sa sefoko **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**1x Taodišo** Taodišokanego/ Taodišotlhaloši/ Taodišongangišano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

MPHATO WA 10 KOTARA YA 4			
	Go theeletša le go bolela	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
35 le 36	**Kahlaahlo ka phanele:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Šomiša Maswaodikga le mopeleto Nako: iri ye tee	**Go ngwala kakaretšo:** • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletšwa tša Tirišano:** Pego/Ditshwayotshwayo/athikele ya kuranta/athikele ya kgatišobaka **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
37 le 38	**Kahlaahlo ya foramo/ sehlopha/ phanele:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Šomiša melao Nako: iri ye tee	**Ditokišetšo tša ditlhahlobo** **Tšhomišo ya polelo go dikamano:** • Tekatlhaologanyo • Kakaretšo • Dibopego le Maswaodikga le mopeleto **Dingwalo/ Dipuku:** • Padi/dingwalotšhaba • Papadi/tiragatšo • Theto Nako: diiri tše nne	**Ditokišetšo tša ditlhahlobo** **Go ngwala le go hlagiša:** • Ditaodišo • Ditšweletšwa tša tirišano. **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto Nako: diiri tše nne
39 le 40	**Tlhahlobo ya mafelelo a ngwaga**		

Mešomo ya Kelo ya semmušo go Kotara ya 4	
Mošomo wa 10	**Mošomo wa 11**
****Bomolomo/orale:** Polelo ya go itokišetšwa- Go tsebiša seboledi / Go fa ditebogo	**Tlhahlobo ya mafelelo a ngwaga:** Lephephe le 1 – Tšhomišo ya polelo go dikamano Lephephe la 2 – Dingwalo/ Dipuku Lephephe la 3 – Go ngwala Lephephe la 4 – Bomolomo

3.5.2 PEAKANYO YA GO RUTA MPHATO WA 11

MPHATO WA 11 KOTARA YA 1			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
1 le 2	**Go theeleletša kwešišo**: (Tshedimošo, tekolo le kgahlego le kgokagano le ba bangwe) Nako: iri ye tee	• **Diponagalo tša ditšweletšwa le diripa tša puku go akaretša dipuku tša go bala.** • **Go ithuta dingwalo/dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Mangwalo a segwera/ semmušo (a kgopelo / boipelaetšo / ditebogo / a kgwebo/ boitsebišophelo le lengwalo la go tiišetša kgopelo / tša bophelo bja mohu/ lenaneothero le metsotso ya kopano. **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
3 le 4	**Ngangišano:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo :** Mekgwanakgwana ya go bala ditšweletšwa tša go ngwalwa: Lebelela 3.2 • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**1x Taodišo:** Taodišokgadimo/ Taodišokahlaahlo/ Taodišongangišano. **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

MPHATO WA 11 KOTARA YA 1			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
5 le 6	**Go theeleletša kwešišo:** (Tshedimošo, tekolo le kgahlego le kgokagano le ba bangwe) Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo:** • Kgodišo ya tlotlontšu le tšhomišo ya polelo • Sebopego sa lefoko • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše 4	**Ditšweletšwa tša tirišano:** Pego/Ditshwayotshwayo/athikele ya kuranta/athikele ya kgatišobaka **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego**
7 le 8	**Polelo ya go itokišetšwa/polelo ya go se itokišetšwe:** Dithekniki tša go bolela bathong, sebopego le tshepetšo ya go itokiša • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	**Tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa** mohlala.dipapatšo/ dikhathune/diswantšho **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletšwa tša tirišano:** **Polelo / poledišano / potšišotherišano** **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

MPHATO WA 11 KOTARA YA 1			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
9 le 10	**Polelo ya go itokišetšwa/polelo ya go se itokišetšwe:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go ngwala kakaretšo** • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletšwa tša tirišano:** Polelo/Poledišano/Potšišotherišano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

Mešomo ya Kelo ya semmušo go Kotara ya 1			
Mošomo wa 1	**Mošomo wa 2**	**Mošomo wa 3**	**Mošomo wa 4**
Bomolomo/Orale: Go theeleletša kwešišo/ Polelo ya go itokišetšwa / ya go se itokišetšwe.	****Go ngwala:** Taodišokanego/ Taodišotlhaloši/ Taodišongangišano	**Go ngwala** Setšweletšwa sa tirišano	**Molekwana 1:** **Tshomišo ya polelo go dikamano:** Tekatlhalogonyo Kakaretšo, Dibopego le melao ya tshomišo ya polelo

****Go ngwala:** Kgetha taodišo ye tee le setšweletšwa sa tirišano se tee go phethagatša morero wa kelo ya semmušo ya mafelelong a kotara.

MPHATO WA 11 KOTARA YA 2			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
11 le 12	**Poledišano / Potšišotherišano/ dikahlaahlo/poledišano:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo:** o Kgodišo ya tlotlontšu le tšhomišo ya polelo o Sebopego sa lefoko • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Polelo/ Poledišano / Potšišotherišano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
13 le 14	**Polelo ya go itokišetšwa/ ya go se itokišetšwe:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go ngwala kakaretšo:** • **Dingwalo/Dipuku: Diponagalo** Nako: diiri tše nne	**1x Taodišo:** Taodišokgadimo/ Taodišokahlaahlo/ Taodišongangišano. **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

MPHATO WA 11 KOTARA YA 2			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
15 le 16	**Kahlaahlo ya phanele:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Tšhomišo ya melao Nako: iri ye tee	• **Tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa.** (mohlala: dipapatšo, dikhathuni, diswantšho) • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Pego/ ditshwayotshwayo/ athikele ya kuranta/ athikele ya kgatišobaka. **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
17 le 18	**Kahlaahlo/ poledišano ye e sego ya semmušo:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go phethagatša melao Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo :** Mekgwanakgwana ya go bala ditšweletšwa tša go ngwalwa: Lebelela 3.2 • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Polelo/ Poledišano / Potšišotherišano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
19 le 20	**Tlhahlobo ya gare ga ngwaga**		

Mešomo ya Kelo ya semmušo ya kotara ya 2		
Mošomo wa 5	**Mošomo wa 6**	**Mošomo wa 7**
***Bomolomo/Orale:** Polelo ya go itokišetšwa / ya go se itokišetšwe.	***Dingwalo/dipuku:** Dipotšišo tša diteng Taodišo ya puku	**Tlhahlobo ya gare ga ngwaga:** Lephephe la 1 – Tšhomišo ya polelo go dikamano Lephephe la 2 – Dingwalo/ Dipuku Lephephe la 3 – Go ngwala (E ka ngwalwa ka Mopitlo/Phupu)

MPHATO WA 11 KOTARA YA 3			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
21 le 22	**Dikopano le ditshepetšo tša tšona :** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo :** Tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Lengwalo la segwera/ semmušo (la go kgopela / boipelaetšo / ditebogo / la go ya go bagaši ba ditaba / la kgwebo/ boitsebišophelo le lengwalo la go tiišetša kgopelo / tša bophelo bja mohu/ lenaneothero le metsotso ya kopano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
23 le 24	**Go fa kanegelo le/goba diretotumišo:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo:** Mekgwanakgwana ya go bala ditšweletšwa tša go ngwalwa: Lebelela 3.2 • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku:** Nako: Diiri tše nne	**1x Taodišo** Taodišokahlaahlo Taodišongangišano Taodišokgadimo **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

MPHATO WA 11 KOTARA YA 3			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
25 le 26	**Polelo ya go itokišetšwa/ ya go se itokišetšwe:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo :** o Kgodišo ya tlotlontšu o Sebopego sa lefoko • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletšwa tša tirišano:** Polelo/ poledišano/ potšišotherišano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: Diiri tše nne
27 le 28	**Polelo ya go itokišetšwa / ya go se itokišetšwe** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go ngwala kakaretšo** • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Polelo/ poledišano/ potšišotherišano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

MPHATO WA 11 KOTARA YA 3			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
29 le 30	**Go theeleletša kwešišo:** (Tshedimošo, tekolo le kgahlego le kgokagano le ba bangwe) Nako: iri ye tee.	• **Go balela kwešišo :** Mekgwanakgwana ya go bala ditšweletšwa tša go ngwalwa: Lebelela 3.2 • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**1x Taodišo:** Taodišokgadimo/ Taodišokahlaahlo/ Taodišongangišano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

Mešomo ya Kelo ya semmušo go Kotara ya 3	
Mošomo wa 8	**Mošomo wa 9**
****Bomolomo/orale:** Polelo ya go itokišetšwa / ya go se itokišetšwe	**Molekwana 2:** Dingwalo/Dipuku: Dipotšišo tša diteng le taodišo ya puku

MPHATO WA 11 KOTARA YA 4			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
31 le 32	**Go tsebiša seboledi / Go fa ditebogo:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo :** Mekgwanakgwana ya go bala ditšweletšwa tša go ngwalwa: Lebelela 3.2 • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**1x Taodišo** Taodišokgadimo/ Taodišokahlaahlo/ Taodišongangišano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
33 le 34	**Kahlaahlo/ poledišano tša segwera:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Šomiša melao Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo :** o Kgodišo ya tlotlontšu le tšhomišo ya polelo: o Sebopego sa lefoko **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Lengwalo la segwera/ semmušo(la go kgopela / boipelaetšo / ditebogo / la kgwebo/boitsebišophelo le lengwalo la go tiišetsa kgopelo/ tša bophelo bja mohu/ lenaneothero le metsotso ya kopano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

MPHATO WA 11 KOTARA YA 4			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
35 le 36	**Ngangišano/Dikahlaahlo tša phanele:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go ngwala kakaretšo:** • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletšwa tša tirišano:** Pego/ Ditshwayotshwayo/ athikele ya kuranta/ athikele ya kgatišobaka **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
37 le 38	**Pego/ Ditshwayotshwayo:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	**Ditokišetšo tša ditlhahlobo** **Polelo go kamano:** • Tekatlhaologanyo • Kakaretšo • Dibopego le Maswaodikga le mopeleto **Dingwalo/ Dipuku:** • Padi/dingwalotšhaba • Papadi/tiragatšoTheto Nako: diiri tše nne	**Ditokišetšo tša ditlhahlobo** **Go ngwala le go hlagiša:** • Ditaodišo • Ditšweletšwa tša tirišano. **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto Nako: diiri tše nne
39 le 40	**Tlhahlobo ya mafelelo a ngwaga:**		

Mešomo ya Kelo ya semmušo go Kotara ya 4	
Mošomo wa 10	**Mošomo wa 11**
***Bomolomo/orale:** Polelo ya go itokišetšwa -Pego / Ditshwayotshwayo	**Tlhahlobo ya mafelelo a ngwaga:** Lephephe la 1 – Tšhomišo ya polelo go dikamano Lephephe la 2 – Dingwalo/Dipuku Lephephe la 3 – Go ngwala Lephephe la 4 – Bomolomo/orale

3.5.3 PEAKANYO YA GO RUTA MPHATO WA 12

MPHATO WA 12 KOTARA YA 1			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
1 le 2	**Go theeleletša kwešišo** (Tshedimošo, tekolo le kgahlego le kgokagano le ba bangwe) Nako: iri ye tee	• **Diponagalo tše bohlokwa tša ditšweletšwa le diripa tša puku go akaretšwa le dipuku tša go bala.** • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku:** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Mangwalo a segwera/ semmušo/ (a kgopelo / boipelaetšo / ditebogo / a kgwebo) / mangwalo a semmušo le ao a sego a semmušo a go ya kgašong / boitsebišophelo le lengwalo la go tiišetša kgopelo/ tša bophelo bja mohu/ lenaneothero le metsotso ya kopano. **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
3 le 4	**Kahlaahlo/poledišano/pego/ ditshwayotshwayo:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo :** Mekgwanakgwana ya go bala ditšweletšwa tša go ngwalwa: Lebelela 3.2 • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**1x Taodišo:** Taodišokgadimo / Taodišokanego/ Taodišongangišano / Taodišokahlaahlo/ Taodišotlhaloši **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

MPHATO WA 12 KOTARA YA 1			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
5 le 6	**Go theeleletša kwešišo** (Tshedimošo, tekolo le kgahlego le kgokagano le ba bangwe) Nako: iri ye tee	• Go balela kwešišo : o Kgodišo ya tlotlontšu le tšhomišo ya polelo o Sebopego sa lefoko • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Pego/ ditshwayotshwayo/athikele ya kuranta/ athikele ya kgatišobaka **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
7 le 8	**Polelo ya go itokišetšwa / ya go se itokišetšwe:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • (dithekniki tša go bolela setšhabeng, sebopego le tshepetšo ya boitokišetšo) • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa.** mohlala. Dipapatšo, dikhathune, diswantšho • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Lengwalo la segwera la go dira kgopelo le boitsebišophelo le lengwalo la kgopelo/ boipelaetšo/ la kgwebo (la go otara le go bapatša) la semmušo le leo e sego la semmušo la go ya kgašong/poledišano/ ditshwayotshwayo/pego (tša semmušo le tše e sego tša semmušo) **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

MPHATO WA 12 KOTARA YA 1			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
9 le 10	**Polelo ya go itokišetšwa / ya go se itokišetšwe:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go ngwala Kakaretšo**: • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**1x Taodišo:** Taodišokgadimo/ Taodišokanego/ Taodišongangišano / Taodišokahlaahlo/ Taodišotlhaloši **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

Mešomo ya Kelo ya semmušo go Kotara ya 1				
Mošomo wa 1	**Mošomo wa 2**	**Mošomo wa 3**	**Mošomo wa 4**	**Mošomo wa 5**
Bomolomo/orale: Go theeletša kwešišo	***Go ngwala:** Taodišo	***Go ngwala:** Ditšweletšwa tša tirišano:	**Bomolomo/ orale:** Polelo ya go itokišetšwa / ya go se itokišetšwe.	**Molekwana 1:** **Tshomišo ya polelo go dikamano:** Tekatlhalogonyo Kakaretšo, Dibopego le melao ya tshomišo ya polelo

*__Go ngwala__: kgetha taodišo e tee le setšweletšwa se tee sa tirišano go phethagatša morero wa kelo ya semmušo ya mafelelo a kotara.

MPHATO WA 12 KOTARA YA 2			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
11 le 12	**Poledišano / sebopego/ diponagalo tša Potšišotherišano:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo :** Mekgwanakgwana ya go bala ditšweletšwa tša go ngwalwa: Lebelela 3.2 • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Polelo/ poledišano/ potšišotherišano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
13 le 14	**Ngangišano/foramo/ sehlopha/ kahlaahlo ya phanele:** Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya • Go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go ngwala kakaretšo:** • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**1x Taodišo:** Taodišokgadimo/ Taodišokanego / Taodišongangišano / Taodišokahlaahlo/ Taodišotlhaloši **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala:** Go beakanya, go ngwala dingwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
15 le 16	**Kahlaahlo/ poledišano tša segwera:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Šomiša melao ya polelo Nako: iri ye tee	• **Tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa.** (mohlala: dipapatšo, dikhathuni, diswantšho) • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Mangwalo a segwera/ semmušo, a kgopelo / boipelaetšo / ditebogo / a kgwebo/mangwalo a semmušo le ao a sego a semmušo a go ya kgašong /boitsebišophelo le lengwalo la go tiišetša kgopelo / tša bophelo bja mohu/ lenaneothero le metsotso ya kopano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

MPHATO WA 12 KOTARA YA 2			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
17 le 18	**Polelo ya go itokišetšwa / ya go se itokišetšwe:** • Diponagalo le melaoana • Go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo :** o Kgodišo ya tlotlontšu le tšhomišo ya polelo o Sebopego le Maswaodikga le mopeleto • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Polelo/ poledišano/ potšišotherišano **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
19 le 20	**Tlhahlobo ya gare ga ngwaga**		

Mešomo ya Kelo ya semmušo ya kotara ya 2		
Mošomo wa 6	**Mošomo wa 7**	**Mošomo wa 8**
Dingwalo/dipuku: Dipotšišo tša diteng le taodišo ya dingwalo	***Bomolomo/ Orale:** Polelo ya go itokišetšwa/ ya go se itokišetšwe	**Ditlhahlobo tša gare ga ngwaga:** Lephephe la 1 – Tšhomišo ya polelo go dikamano Lephephe la 2 – Dingwalo/ Dipuku Lephephe la 3 – Go ngwala (E ka ngwalwa ka Mopitlo/Phupu) **GOBA** Moleko wa go ngwalwa

***Ditlhahlobo tša gare ga ngwaga:** Go Mphato wa 12 mošomo o tee go yeo e lego go Kotara ya 2 le/goba Kotara ya 3 e swanetše go ba tlhahlobo ya ka gare. Mo mabakeng ao tlhahlobo e tee fela go tše pedi tša ka gare e ngwalwa go Mphato wa 12, tlhahlobo ye nngwe e swanetše go emelwa ke molekwana mo mafelelong a kotara (Mošomo wa 8 le 10).

MPHATO 12 KOTARA YA 3			
MABOKGONI			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
21 le 22	**Kahlaahlo/ Poledišano tša segwera:** • Diponagalo le melao ya šetšweletšwa • Šomiša melao ya polelo Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo:** Mekgwanakgwana ya go bala ditšweletšwa tša go ngwalwa: Lebelela 3.2 • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletša tša tirišano:** Pego/ ditshwayotshwayo/athikele ya kuranta/ athikele ya kgatišobaka **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego**
23 le 24	**Go tsebiša seboledi/ Go fa ditebogo** • Diponagalo le melao • Šomiša melao ya polelo Nako: iri ye tee	• **Go balela kwešišo :** Tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa • **Go ithuta Dingwalo/Dipukwana** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletšwa tša tirišano:** Polelo/ poledišano/ potšišotherišano. **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
25 le 26	**Tekanyetšo ya Bomolomo/ Orale** **Nako: Iri ye tee**	• **Go ngwala kakaretšo:** • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletšwa tša tirišano:** Lengwalo la segwera/ semmušo a kgopelo / boipelaetšo / ditebogo / la kgwebo/ mangwalo a semmušo/a segwera a kgakollo /boitsebišophelo le lengwalo la go tiišetša kgopelo/ tša bophelo bja mohu/ lenaneothero le metsotso ya kopano. **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne

MPHATO 12 KOTARA 3			
	Go theeletša le go bolela	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
27 le 28	**Tekanyetšo ya Bomolomo/ orale** Nako: Iri ye tee	• **Go balela kwešišo :** Kgodišo ya tlotlontšu le tšhomišo ya polelo • **Go ithuta Dingwalo/Dipuku** Nako: diiri tše nne	**Ditšweletšwa tša tirišano:** Pego/ ditshwayotshwayo/athikele ya kuranta/ athikele ya kgatišobaka. **Tsepamela go:** **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto **Tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego** Nako: diiri tše nne
29 le 30	**Tlhahlobo ya Boitokišetšo:**		

Mešomo ya Kelo ya semmušo go Kotara ya 3	
Mošomo wa 9	**Mošomo wa 10**
***Bomolomo/ orale:** Polelo ya go itokišetšwa - Go tsebiša seboledi/ Go fa ditebogo	****Tlhahlobo ya boitokišetšo:** Lephephe la 1 – Tšhomišo ya polelo go dikamano Lephephe la 2 – Dingwalo/Dipuku Lephephe la 3 – Go ngwala (Go ka ngwalwa ka Phato/ Lewedi) **GOBA** Moleko wa go ngwalwa

*** Ditlhahlobo tša boitokišetso:** Go Mphato wa 12 mošomo o tee go yeo e lego go Kotara ya 2 le/goba Kotara ya 3 e swanetše go ba tlhahlobo ya ka gare mabakeng ao tlhahlobo ye tee fela go tše pedi tša ka gare e ngwalwago go Mphato wa 12, tlhahlobo ye nngwe e swanetše go emelwa ke molekwana mo mafelelong a kotara (Mošomo wa 8 le 10).

MPHATO WA 12 KOTARA YA 4			
Dibeke	**Go theeletša le go bolela**	**Go bala le go bogela**	**Go ngwala le go hlagiša**
31 le 32	Tekanyetšo ya bomolomo/diorale Nako: Iri ye tee	**Itokišetše tlhahlobo ka go šomiša matlakalapotšišo a ditlhahlobo tše di fetilego mabapi le:** **Tšhomišo ya polelo go dikamano:** • Tekatlhaologanyo • Kakaretšo • Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo **Dingwalo/Dipuku:** • Padi/dingwalotšhaba • Papadi/Tiragatšo • Theto	**Itokišetše tlhahlobo ka go šomiša maphephe a ditlhahlobo tša go feta tša:** **Go ngwala:** • Ditaodišo • Ditšweletšwa tša tirišano **Tsepamela** go: **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša
33 le 34	**Tekanyetšo ya bomolomo/diorale** Nako: ye tee	**Itokišetše tlhahlobo ka go šomiša matlakalapotšišo a ditlhahlobo tše di fetilego mabapi le :** **Tšhomišo ya polelo go dikamano:** • Tekatlhaologanyo • Kakaretšo • Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo **Dingwalo/Dipuku:** • Padi /dingwalotšhaba • Papadi/Tiragatšo • Theto	**Itokišetše tlhahlobo ka go šomiša maphephe a ditlhahlobo tša go feta tša:** **Go ngwala:** Ditaodišo Ditšweletšwa tša tirišano **Tsepamela** go: **Magato a go ngwala** Go beakanya, go ngwala sengwalwakakanywa, go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša **Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo** • Retšistara, setaele le segalo • Kgetho ya mantšu • Sebopego sa lefoko • Go ngwala temana • Maswaodikga le mopeleto
35 le 36	**Tlhahlobo ya mafelelo a ngwaga:**		
37 le 38	**Tlhahlobo ya mafelelo a ngwaga:**		
39 le 40	**Tlhahlobo ya mafelelo a ngwaga:**		
	Lephephe la 1 – Tšhomišo ya polelo go dikamano Lephephe la 2 – Dingwalo/Dipuku Lephephe la 3 – Go ngwala Lephephe la 4 – Bomolomo/diorale		

KAROLO YA 4: KELO GO LELEME LA GAE

4.1 Matseno

Kelo ke tshepetšotšweledi ye e beakantšwego ya go lemoga, go kgoboketša le go hlatholla tshedimošo ka ga bokgoni bja barutwana, go šomišwa mehuta ya go fapana ya kelo. E akaretša dikgato tše nne: go hlama le go kgoboketša bohlatse bja phihlelelo; tekolo ya bohlatse bjoo; go rekhota tše di hweditšwego; le go šomiša tshedimošo yeo go kwešiša le go thuša go hlabolla morutwana gore go kaonafatšwe tshepetšo ya go ithuta le go ruta.

Kelo e swanetše go ba ka mahlakore ka moka, bobedi e be ya semmušo (Kelo ya go lokišetša barutwana go ithuta), le ye e sego ya semmušo (go ela ge e le go re go ithuta go phethagaditše morero). Mo dikelong tše ka moka, barutwana ba swanetše go fiwa dipoelo ka mehla go kaonafatša maitemogelo a bona a go ithuta.

Kelo ya mabokgoni a polelo e swanetše go logaganywa. Kelo ya temana ya tekatlhaologanyo e swanetše go tswalanywa le tšhomišo ya polelo: Kelo ya go ngwala e swanetše go akaretša direrwa ka ga ditiragalo tše di diragalago mo bophelong bja selehono.

4.2 Kelo yeo e sego ya semmušo goba ya tšatši ka tšatši

Nepo ya Kelo ya go ithuta ke go nyakišiša ge e ba go ithuta go sa hlaelela go re go kaonafatšwe mo go sa kwešišegego, le go kgoboketša tshedimošo ka ga diphihlelelo tša morutwana tšeo di kaonafatšago go ithuta.

Kelo yeo e sego ya semmušo, ke tekolo ya tšwelopele ya morutwana ya letšatši le lengwe le le lengwe. Seo se dirwa ka ditemogo, dikahlaahlo, ditaetšo tša go diragatšwa, dikopano tša morutwana - morutiši, go šomišana mmogo ka phapošing, bjalobjalo. Kelo yeo e sego ya semmušo e ka nolofatšwa ke ge mabakeng a mangwe morutiši a ka emiša thutišo ka nako ya go ruta go šetša barutwana goba go ahlaahla le bona ka tsela yeo go ithuta go tšwelago pele ka gona. Kelo ye e sego ya semmušo e swanetše go dirišwa go fa barutwana dipoelo le go thuša peakanyo ya go ruta, fela e ka no se rekhotwe. E se ke ya bonwa nke e kgaogane le ditiragalo tša go ithuta tše di phethagatšwago ka phapošing. Barutiši goba barutwana ba ka swaya mešomo yeo ya kelo.

Kelo ka mong le kelo ka sethaka e šušumetša barutwana go šoma ka mafolofolo go tshepetšo ya kelo ka kakaretšo. Se se bohlokwa ka ge e dumelela barutwana go ithuta le go gopodišiša ka mešomo ya bona. Dipoelo tša mešomo ya kelo yeo e sego ya semmušo ya tšatši ka tšatši ga di rekhotwe semmušo ntle le ge morutiši a rata go dira bjalo. Dipoelo tša mešomo ya kelo ya tšatši ka tšatši ga di šomišwe go hlatloša le go fa disetifikeiti.

4.3 Kelo ya semmušo

Mešomo ka moka ya Kelo yeo e bopago lenaneo la kelo la semmušo la ngwaga, e bitšwa Kelo ya Semmušo. Morutiši o swaya le go rekhota semmušo Mešomo ya Kelo ya Semmušo gore barutwana ba tle ba hlatlošwe le go fiwa disetifikeiti. Mešomo ya Kelo ya Semmušo ka moka e swanetše go lekolwa go kgonthišiša boleng/khwalithi le go netefatša gore go swerwe maemo a go lekanetša a a nepagetšego. Le ge ditokišetšo tša *mešomo ya kelo ya semmušo* di dirwa ka ntle ga phapoši, sengwalwa sa mafelelo se swanetše go phethagatšwa ka fase ga maemo a taolo ka phaphošing.

Kelo ya semmušo, e fa barutiši tsela ya peakanyo ya go lekanyetša ka tsela yeo barutwana ba tšwelago pele ka gona mo mphatong le ka thutong ye e itšego. Mehlala ya mešongwana ya kelo ya semmušo e akaretša melekwana, ditlhahlobo, mešongwana ya go diragatšwa, diprotšeke, ditlhagišomolomo, mešomotaetši, ditiragatšo, bj.bj. Mešomo ya kelo ya semmušo ke karolo ya Lenaneo la Kelo la ngwaga mphatong le thutong ye nngwe le ye nngwe.

Dinkatlapana tše di latelago di laetša dinyakwa tša kelo ya semmušo ya Maleme a Gae:

Nkatlapana 1: Kakaretšo ya kelo ya semmušo Mephato ya 10-11

Kelo ya semmušo		
Gare ga ngwaga	**Tlhahlobo ya Mafelelong a Ngwaga**	
25%	**75%**	
Kelo ya go Thewa Sekolong (KTS)	**Maphephe a Tlhahlobo ya mafelelong a ngwaga**	
25%	**62,5%**	**12,5%**
• Melekwana ye 2 • Mešomo ye 7 • Tlhahlobo e 1 (gare ga ngwaga)	**Tlhahlobo ya go ngwalwa** Lephephe la 1 (diiri tše 2) – Tšhomišo ya polelo go dikamano Lephephe la 2 (Mphato wa 10 – diiri tše 2; Mphato aw 11– diiri tše 2½) – Dingwalo/Dipuku Lephephe la 3 (Mphato wa 10: diiri tše 2; Mphato wa 11; diiri tše 2½) – Go Ngwala	**Kelo ya mešomo ya Bomolomo/orale Lephephe la 4** Go theeletša Go bolela (Polelo ya go itokišetšwa/ ya go se itokišetšwe) Mešomo ya bomolomo ye e phethagatšwago gare ga ngwaga e hlama karolo ya Kelo ya ka gare ya mafelelong a ngwaga

Nkatlapana 2: Kakaretšo ya kelo ya semmušo Mphato wa 12

Kelo ya semmušo		
Gare ga ngwaga	**Tlhahlobo ya Mafelelong a ngwaga**	
25%	**75%**	
Kelo ya go Thewa Sekolong (KTS) -	**Maphephe a Tlhahlobo ya mafelelong a ngwaga**	
25%	**62,5%**	**12,5%**
• Moleko o 1 • Mešomo ye 7 • Ditlhahlobo tše 2 (molekwana wa gare ga ngwaga/ molekwana le molekwana wa boitokišetšo)	**Tlhahlobo ya go ngwalwa** Lephephe la 1 (diiri tše 2) – Tšhomišo ya polelo go dikamano Lephephe la 2 (diiri tše 2½) – Dingwalo/ Dipuku Lephephe la 3 (diiri tše 2½) – Go ngwala	**Kelo ya mešomo ya Bomolomo/Orale Lephephe 4** Go theeletša Go bolela (Polelo ya go itokišetšwa/ ya go se itokišetšwe) Mešomo ya bomolomo ye e phethagatšwago gare ga ngwaga e hlama karolo ya kelo ya ka ntle ya mafelelong a ngwaga.

Dibopego tša kelo ye e šomišitšwego di swanetše go nyalelana le mengwaga ya kgolo ya morutwana le maemo a gagwe a kgatelopele. Moakanyetšo wa mešomo ye, o swanetše go aparetša diteng tša thuto le mešomo ya go fapafapana ye e hlametšwego go fihlelela nepo ya thuto.

Mešomo ya kelo ya semmušo e swanetše go akaretša maemo a kwešišo le bokgoni bja barutwana bjalo ka ge go laeditšwe ka fase:

Nkatlapana 3: Maemo a kewšišo (Khoknithifi)

	Mošongwana	Persente ya mošomo
Potšišothwii **(Maemo a 1)** **Peakanyoleswa** **(Maemo a 2)**	Dipotšišo tša go šoma ka tshedimošo ye e begilwego phatlalatša go setšweletšwa. • Efa maina a dilo/batho/mafelo/dielemente … • Bolela dintlha/mabaka/dikgopolo … • Lemoga mabaka/batho/tše di hlolago … • Ngwala lenaneo la dintlha/maina/mabaka … • Hlaloša lefelo/motho/moanegwa .. • Anega taba/tshwantšhetšodikgao/boitemogelo Dipotšišo tša go nyaka tshekatsheko, thulaganyo goba peakanyo ya tshedimošo ye e bonalago gabotse setšweletšweng. • Akaretša dintlhakgolo/dikgopolo/dikgonagalo… • Hlopha dielemente tša go swana ... • Bontšha ditshwani/diphapano … • Efa tlhalošo ya …	**Maemo a 1 le 2: 40%**
Go dira thumo goba go tšea sephetho go ya ka dintlha tše di filwego **(Maemo a 3)**	Dipotšišo tša go nyaka gore morutwana a ikamanye le tshedimošo ye e lego setšweletšweng go ya ka boitemogelo bja gagwe • Hlatholla kgopolokgolo … • Bapetša dikgopolo/maikutlo/ditiro … • Na maikemišetšo/maikutlo/tlhohloletšo/lebaka la mongwadi (goba moanegwa) ke afe … • Hlatholla lebaka/phetho ya … • Na tiragalo/maikutlo/tshwayotshwayo (bj.bj) e re utollela eng mabapi le moanegi/mongwadi/moanegwa … • Na tshwantšhanyo/tshwantšhišo/tshwantšhokgopolo e ama kwešišo ya gago bjang … • Na o gopola gore poelo /maemo (bj. bj) a tiro e tla ba afe …	**Maemo a 3: 40%**

Tekolo **(Maemo a 4)**	Dipotšišo tše di šoma ka dikahlolo mabapi le meetlo le mohola. Tšona di akaretša dikahlolo mabapi le nnete, go holega, dintlha le dikgopolo, netefatšo, kwešišagalo le go fahlela, le ditaba tša go swana le kganyogo le kamogelego ya diphetho le ditiro go ya ka meetlo le maikutlo. • O nagana gore se se diragalago se a kgodiša/ke sa nnete/se a kgonagala …? • Na mabaka a mongwadi ke a maleba/ a a kwagala/ a a rumega … • Ahlaahla/swayaswaya ka tsinkelo ka ga tiragalo/maikemišetšo/ tšhušumetšo/maikutlo/tšhišinyo … • Na o dumelelana le tebelelo/ setatamente/temogo/ tlhathollo? • Go ya ka wena, mongwadi/moanegi/ moanegwa a ka rweša diala ge a šišinya gore/bolela gore … (Thekga karabo ya gago/Efa mabaka a go fahlela karabo ya gago.) • Na o amogela maikutlo/maitshwaro/ ditiro tša moanegwa? Efa mabaka a karabo ya gago. • Na ditiro/maikutlo/tšhušumetšo ya moanegwa e… laetša eng ka yena ge go lebeletšwe dikamano tša meetlo ya boditšhabatšhaba? • Ahlaahla ka tsinkelo/swayaswaya ka dikahlolo tša ka setšweletšweng	**Maemo 4 le 5: 20%**
Kgahlego **(Maemo a 5)**	Dipotšišo tše di mabapi le go ela saekholotši le ditlamorago tša bobotse bja setšweletšwa go morutwana. Di nepišitše maikutlo a morutwana ge a araba diteng, go ikamanya le baanegwa goba ditiragalo, le go iphetolela go tšhomišo ya mongwadi ya polelo (go swana le kgetho ya mantšu le tshwantšhokgopolo). • Ahlaahla ka fao le bonago setšweletšwa/ tiragalo/ maemo/ thulano/kgakanego. • Na o kwela moanegwa bohloko? Ke sephetho goba tiro efe yeo o bego o ka e dira ge o be o le maemong a bjalo? • Ahlaahla/Swayaswaya tšhomišo ya polelo ya mongwadi … • Ahlaahla bohlokwa bja setaele/ matseno/thumo/ tshwantšhokgopolo/ tshwantšhišo/tšhomišo ya dithekniki tša theto/ditlabakelo tša dingwalo …	

4.4 Lenaneo la kelo

Lenaneo la Kelo le hlametšwe go phatlalatša mešomo ya Kelo ya semmušo ya dithuto tšohle ka moka tša kotara ka sekolong.

4.4.1 Kakaretšo ya dinyakwa

Dinkatlapana tše di latelago di bontšha kakaretšo ya lenaneo la Kelo ya Kotara ye nngwe le ye nngwe ya Sepedi (Sesotho sa Leboa) Leleme la Gae:

Nkatlapanaya 1: Kakaretšo ya Mephato ya 10-11

Lenaneo la Kelo			
KTS ka Kotara			
Kotara 1:	**Kotara 2:**	**Kotara 3:**	**Kotara 4:**
Molekwana wa go ngwalwa o tee (1) + Mešomo ye 3	Mošomo o tee (1) + Tlhahlobo ye 1 ya gare ga ngwaga e akaretša: Maphephe a 3: Lephephe la 1 – Tšhomišo ya polelo go dikamano Lephephe la 2 – Dingwalo/ Dipuku Lephephe la 3 – Go ngwala	Molekwana wa go ngwalwa o tee (1) + Mešomo ye 2	Mošomo o tee (1) (KTS) + Tlhahlobo ye 1 ya ka gare ya mafelelong a ngwaga go akaretšwa: Maphephe a 3: Lephephe la 1 – Tšhomišo ya polelo go dikamano Lephephe la 2 – Dingwalo/ Dipuku Lephephe la 3 – Go ngwala + Lephephe la 4 – Bomolomo/ orale:
Moputso wa Kotara (Dikotara 1 - 3): • Go kotara ye nngwe le ye nngwe hlakantšha meputso e le bjalo le palomoka gomme o fetolele go % tša moputso wa Kotara **Moputso wa Tlhatlošo:** • Hlakantšha palomoka ya meputso ya mešongwana ya kelo go tloga go Kotara ya pele (1) go fihla go ya Kotara bone (4) gomme o fetolele go 25%, • Fetolela Lephephe la 1 go 17,5%, • Fetolela Lephephe la 2 go 20%, • Fetolela Lephephe la 3 go 25% • Fetolela moputso wa Bomolomo/orale (Lephephe la 4) go 12,5%			

Nkatlapana 2: Lenaneo la Kelo: Mephato ya 10-11

<table>
<tr><th colspan="4">Lenaneo la Kelo</th></tr>
<tr><th colspan="4">Kotara ya 1</th></tr>
<tr><th>Mošomo wa 1</th><th>Mošomo wa 2</th><th>Mošomo wa 3</th><th>Mošomo wa 4</th></tr>
<tr><td>*Bomolomo/orale:
Go theeleletša kwešišo (meputso ye 15)/ Polelo ya go itokišetšwa/ (meputso ye 10) Polelo ya go se itokišetšwe (meputso ye 15)</td><td>*Go ngwala: (Meputso ye 50)
Taodišo ya Kanegelo / Tlhaloši / Ngangišano
(Mphato wa 10)
Taodišokgadimo / Taodišokahlaahlo / Taodišongangišano
(Mphato wa 11)</td><td>*Go ngwala: (Meputso ye 25)
Ditšweletšwa tša tirišano: Lengwalo la segwera / semmušo (kgopelo / boipelaetšo / kgwebo/ mangwalo a semmušo/ a segwera a go ya kgašong/ boitsebišophelo le lengwalo la go tiišetša kgopelo / tša bophelo bja mohu / lenaneothero le metsotso ya kopano /pego / tshwayotshwayo/ athikele ya kuranta / athikele ya kgatišobaka / go fa polelo / poledišano / potšišotherišano</td><td>*Molekwana 1: (Meputso ye 35)
Tšhomišo ya polelo go dikamano
Tekatlhaologanyo
Kakaretšo le
Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo</td></tr>
<tr><th colspan="4">Kotara ya 2</th></tr>
<tr><th>Mošomo wa 5</th><th colspan="2">Mošomo wa 6</th><th>Mošomo wa 7</th></tr>
<tr><td>*Bomolomo/orale:
Go theeleletša kwešišo (meputso ye 15)/ Polelo ya go itokišetšwa/ (meputso ye 10) Polelo ya go se itokišetšwe (meputso ye 15)</td><td colspan="2">Dingwalo/Dipuku:(meputso ye 35)
Dipotšišo tša diteng (meputso ye 10)
Taodišo ya puku (meputso ye 25)</td><td>Tlhahlobo ya gare ga ngwaga (meputso ye 250)
Lephephe la 1 – Tšhomišo ya polelo go dikamano (meputso ye 70)
Lephephe la 2 – Dingwalo/Dipuku (meputso ye 80)
Lephephe la 3 – Go ngwala (E ka ngwalwa ka Mopitlo/Phupu), (meputso ye 100)</td></tr>
<tr><th colspan="4">Kotara ya 3</th></tr>
<tr><th colspan="2">Mošomo wa 8</th><th colspan="2">Mošomo wa 9</th></tr>
<tr><td colspan="2">*Bomolomo/orale:
Go theeleletša kwešišo (meputso ye 15)/ Polelo ya go itokišetšwa/ (meputso ye 10) Polelo ya go se itokišetšwe (meputso ye 15)</td><td colspan="2">Moleko 2:
Dingwalo/Dipuku: (meputso ye 35)
Dipotšišo tša diteng (meputso ye 10)
Taodišo ya puku (meputso ye 25)</td></tr>
<tr><th colspan="4">Kotara ya 4</th></tr>
<tr><th colspan="2">Mošomo wa 10</th><th colspan="2">Mošomo wa 11</th></tr>
<tr><td colspan="2">**Bomolomo/orale:
Go theeleletša kwešišo (meputso ye 15)/ Polelo ya go itokišetšwa/ (meputso ye 10) Polelo ya go se itokišetšwe (meputso ye 15)</td><td colspan="2">Tlhahlobo ya mafelelong a ngwaga: (meputso ye 300)
Lephephe la 1 – Tšhomišo ya polelo go dikamano (meputso ye 70)
Lephephe la 2 – Dingwalo/Dipuku (meputso ye 80)
Lephephe la 3 – Go ngwala (E ka ngwalwa ka Mopitlo/Phupu), (meputso ye 100)
Lephephe la 4 – Bomolomo/diorale : (meputso ye 50)</td></tr>
</table>

***Bomolomo/orale: Barutwana ba swanetše go dira mošongwana o tee (1) wa go theeleletša kwešišo, ye 2 ya polelo ya go itokišetšwa le o tee (1) wa polelo ya go se itokišetšwe bjalo ka karolo ya tekolo ya semmušo mo ngwageng.**

Molekwana wa 1 o ka hlangwa godimo ga **meputso ye 35** goba ge meputso e feta, e **fetolelwe go meputso ye 35.** Go šišintšwe go re *tekatlhaologanyo, kakaretšo le dibopego le melaoya tšhomišoya polelo* di kopanywe, gomme barutiši ba eletšwa go hlama kopantšho ya mahlakore ao a nyalelanago le dinyakwa (peakanyo ya melekwana, nako yeo e filwego,bj.bj) tša sekolo.

Mo go lenaneotekolo, molekwana ga se wa swanela go bopša ke melekwana ye mmalwa ye mennyane. Molekwana o mongwe le o mongwe o swanetše go akaretša karolo ya go tsebalega ya diteng, gomme o hlangwe go ya le ka metsotso ye 45 - 60, e laetše magato a go fapana a kwešišo ao a beetšwego maphephe a ditlhahlobo.

Nkatlapana 3: Kakaretšo ya dinyakwatša Mphato wa 12

<table>
<tr><th colspan="3">Lenaneo la Kelo</th><th rowspan="2">Tlhahlobo ya ka ntle</th></tr>
<tr><th colspan="3">KTS ka Kotara</th></tr>
<tr><th>Kotara 1:</th><th>Kotara 2:</th><th>Kotara 3:</th><th>Kotara 4:</th></tr>
<tr><td>Molekwana wa go ngwalwa o tee (1) +
Mešomo e 4</td><td>Mešomo ye 2 +
Tlhahlobo ye 1 ya gare ga ngwaga e akaretša:
Maphephe a 3:
Lephephe la 1 – Tšhomišo ya polelo go dikamano
Lephephe la 2 – Dingwalo / Dipuku
Lephephe la 3 – Go ngwala
GOBA
Molekwana wa go ngwalwa</td><td>Tlhahlobo ye 1 ya boitokišetšo e akaretša:
Maphephe a 3 :
Lephephe la 1 – Tšhomišo ya polelo go dikamano
Lephephe la 2 – Dingwalo / Dipuku
Lephephe la 3 – Go ngwala
GOBA
Molekwana wa go ngwalwa
+
Mošomo o tee</td><td>Tlhahlobo ya ntle ye 1 e akaretša:
Maphephe a 4:
Lephephe la 1 – Tšhomišo ya polelo go dikamano
Lephephe la 2 – Dingwalo / Dipuku
Lephephe la 3 – Go ngwala
+
Lephephe la 4 – Bomolomo/ orale:</td></tr>
<tr><td colspan="4">Moputso wa Kotara (Dikotara 1 - 3):
• Kotara ye nngwe le ye nngwe hlakantšha meputso e le bjalo le dipalomoka gomme o fetolele go % ya moputso wa Kotara
Moputso wa KTS:
• Hlakantšha palomoka ya meputso ya mešongwana ya kelo go tloga go Kotara 1 go fihla go Kotara 3 gomme o fetolele go 25%,
Tlhahlobo ya ka ntle
• Fetolela Lephephe la 1 go 17,5%,
• Fetolela Lephephe la 2 go 20%,
• Fetolela Lephephe la 3 go 25%,
• Fetolela moputso wa Bomolomo/orale (Lephephe la 4) go 12,5%</td></tr>
</table>

Nkatlapana 4: Lenaneo la Kelo la Mphato wa 12

Lenaneo la Kelo				
Kotara ya 1				
Mošomo wa 1	**Mošomo wa 2**	**Mošomo wa 3**	**Mošomo wa 4**	**Mošomo wa 5**
*** Bomolomo/orale:** Go Theeleletša kwešišo (Meputso ye 15) Polelo ya go itokišetšwa (Meputso ye 10) / Polelo ya go se itokišetšwe (Meputso ye 15)	**Go ngwala: (meputso ye 50)** Taodišo ya Kanegelo / Tlhaloši / Kahlaahlo / Kgadimo / Ngangišano	***Go ngwala : (meputso ye 25)** Ditšweletšwa tša tirišano : Lengwalo la segwera /semmušo (kgopelo / boipelaetšo / kgwebo/Mangwalo a semmušo/ segwera a kgakollo/ boitsebišophelo le lengwalo la go tiišetša kgopelo / tša bophelo bja mohu / lenaneothero le metsotso ya kopano /pego / tshwayotshwayo/ athikele ya kuranta / athikele ya kgatišobaka / go fa polelo / poledišano / potšišotherišano	*** Bomolomo/orale:** Go Theeleletša kwešišo (Meputso ye 15)/ Polelo ya go itokišetšwa (Meputso ye 10) Polelo ya go se itokišetšwe (Meputso ye 15).	****Molekwana 1: (meputso ye 35)** Tekatlhaologanyo Kakaretšo le dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Kotara ya 2		
Mošomo wa 6	**Mošomo wa 7**	**Mošomo wa 8**
Dingwalo/Dipuku: (meputso ye 35) Dipotšišo tša diteng/dikamano (meputso ye 10) Taodišo ya puku (meputso ye 25)	***Bomolomo/orale:** Go Theeleletša kwešišo (Meputso ye 15)/ Polelo ya go itokišetšwa (Meputso ye 10)/ Polelo ya go se itokišetšwe (Meputso ye 15)	*****Ditlhahlobo tša gare ga ngwaga (meputso ye 250)** Lephephe 1 – Tšhomišo ya polelo go dikamano (meputso ye 70) Lephephe 2 – Dingwalo / Dipuku (meputso ye 80) Lephephe 3 – Go ngwala (e ka ngwalwa ka Mopitlo/Phupu, meputso ye 100) **GOBA** molekwana wa go ngwalwa

Kotara ya 3	
Mošomo wa 9	**Mošomo wa 10**
***Bomolomo/orale:** Go Theeleletša kwešišo (Meputso ye 15)/ Polelo ya go itokišetšwa (Meputso ye 10) / Polelo ya go se itokišetšwe(Meputso ye 15)	****Tlhahlobo ya boitokišetšo (meputso ye 250)** Lephephe la 1 – Tšhomišo ya polelo go dikamano (meputso ye 70) Lephephe la 2 – Dingwalo / Dipuku (meputso ye 80) Lephephe la 3 – Go ngwala (e ka ngwalwa ka Phato/Lewedi **GOBA** Molekwana wa go ngwalwa

***Bomolomo/orale:** Barutwana ba swanetše go dira mošongwana o tee (1) wa go theeleletša kwešišo, ye mebedi (2) ya polelo ya go itokišetšwa le o tee (1) wa polelo ya go se itokišetšwe bjalo ka karolo ya tekolo ya semmušo mo ngwageng.**

****Molekwana wa 1** o ka hlangwa godimo ga **meputso ye 35** goba ge meputso e feta, e **fetolelwe go meputso ye 35. G**o šišintšwe go re *Tekatlhaologanyo, kakaretšo le dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo* di kopanywe, gomme barutiši ba eletšwa go hlama kopantšho ya mahlakore ao a a nyalelanago le dinyakwa (peakanyo ya melekwana, nako yeo e filwego,bj.bj) tša sekolo.

Molekwana mo go Lenaneo la Kelo ga **se o swanele go bopša ke** melekwana ye mmalwa ye mennyane. Molekwana wo mongwe le wo mongwe o swanetše go akaretša karolo ya go tsebalega ya diteng, gomme **barutwana** ba fiwe nako ye e ka bago metsotso ye 45 - 60 ya go ngwala, o be o laetše magato a go fapana a kwešišo (khoknitifi) ao a beetšwego maphephe a ditlhahlobo.

*****Ditlhahlobo tša Gare ga ngwaga le tša Boitokišetšo:** Mo Mphatong wa 12 wo mongwe wa mešongwana ya kotara ya 2 le/ goba kotara ya 3 o swanetše go ba tlhahlobo ya ka gare. Sebakeng seo go ngwalwago tlhahlobo ya ka gare e 1 fela go tše 2 mphatong wa 12, tlhahlobo ye nngwe e swanetše go emelwa ke molekwana mafelelong a kotara (mošongwana wa 8 le 10).

4.4.2 Ditlhahlobo

Tlhamego ya Tlhahlobo ya Lephephe la 1, 2 le 3

<table>
<tr><th>LEPHEPHE</th><th colspan="3">KAROLO</th><th colspan="2">MEPUTSO</th><th>NAKO</th></tr>
<tr><td rowspan="11">1. Tšhomišo ya polelo go dikamano</td><td colspan="3">A: Tekatlhaologanyo
(Ditšweletšwa tša go fapafapana di ka šomišwa go akaretšwa tša go bonwa le tša go thalwa)
• Barutwana ba swanetše go hlaola le go hlatholla bohlokwa bja dithekniki tša go swana le tšhomišo ya mehuta ya difonte le bogolo, dihlogo le mantšu ao a hlaloša go seswantšho, bj bj.</td><td rowspan="4">30</td><td rowspan="11">70</td><td rowspan="11">Mephato ya 10-12
Diiri tše 2</td></tr>
<tr><td colspan="2">Mephato</td><td>Botelele bja setšweletšwa</td></tr>
<tr><td colspan="2">10</td><td>a 500-600</td></tr>
<tr><td colspan="2">11</td><td>a 600-700</td></tr>
<tr><td colspan="2">12</td><td>a 700-800</td></tr>
<tr><td colspan="3">B: Kakaretšo: Temana ga se e swanele go tšwa go tekatlhaloganyo</td><td rowspan="4">10</td></tr>
<tr><td>Mephato</td><td>Botelele bja setšweletšwa</td><td>Botelele bja kakaretšo (mantšu)</td></tr>
<tr><td>10</td><td>Ao a ka bago a 280</td><td rowspan="3">a 80- 90</td></tr>
<tr><td>11</td><td>Ao a ka bago a 320</td></tr>
<tr><td>12</td><td>Ao a ka bago a 350</td><td>30</td></tr>
<tr><td colspan="3">C: Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo
• Tlotlontšu le tšhomišo ya polelo
• Dibopego tša lefoko
• Temogo ya tšhomišo ya polelo ka tsinkelo</td></tr>
</table>

<table>
<tr><th>LEPHEPHE</th><th>KAROLO</th><th colspan="2">MEPUTSO</th><th>NAKO</th></tr>
<tr><td rowspan="9">2. Dingwalo / Dipuku</td><td colspan="2">A: Theto - direto tše di bonwego (dipotšišo tša diteng /potšišo ya taodišo go tšwa go direto tše nne tše di sa bonwego, gomme go kgethwa tše pedi fela) le tše di sa bonwego (dipotšišo tša diteng)
(Tše di bonwego = 20, tše di sa bonwego =10)</td><td rowspan="5">30</td><td rowspan="9">80</td><td rowspan="9">Mphato wa 10
Diiri tše 2
Mephato ya 11-12
Diiri tše 2½</td></tr>
<tr><td>Mephato</td><td>Botelele bjaditaodišo tša dingwalo (mantšu)</td></tr>
<tr><td>10</td><td>a 150- 200</td></tr>
<tr><td>11</td><td>a 200- 250</td></tr>
<tr><td>12</td><td>a 250- 300</td></tr>
<tr><td colspan="2">Lekola tše di latelago mo go taodišo:
• Diteng (tlhathollo ya hlogo ya sereto, botebo bja ngangišano, thekgo le kwešišo ya sereto) (60%)
• Polelo le sebopego (sebopego, kelelo ya tatelano le tlhagišo, polelo, segalo le setaele) (40%)</td></tr>
<tr><td colspan="2">B: Padi - Potšišo ya diteng/dikamano goba potšišo ya taodišo</td><td>25</td></tr>
<tr><td colspan="2">C: Papadi/tiragatšo - Potšišo ya diteng goba potšišo ya taodišo
ELA TLHOKO: Balekwa ba swanetše go araba potšišo E TEE ya TAODIŠO le E TEE ya diteng/dikamano go tšwa go Karolo ya B GOBA Karolo ya C.</td><td rowspan="4">25</td></tr>
<tr><td>Mephato</td><td>Botelele bja taodišo ya dingwalo</td></tr>
<tr><td>10</td><td>a 300-350</td></tr>
<tr><td>11</td><td>a 350-400</td></tr>
<tr><td>12</td><td>a 400-450</td></tr>
<tr><td colspan="2">Lekola tše di latelago mo go taodišo ya puku:
• Diteng (tlhathollo ya hlogo ya sereto, botebo bja ngangišano, thekgo le kwešišo ya sereto) (60%)
• Polelo le sebopego (sebopego, kelelo ya tatelano le tlhagišo, polelo, segalo le setaele) (40%)</td></tr>
</table>

<table>
<tr><th>LEPHEPHE</th><th colspan="2">KAROLO</th><th colspan="2">MEPUTSO</th><th>NAKO</th></tr>
<tr><td rowspan="11">3. Go ngwala</td><td colspan="2">A: Taodišo - Taodišo e 1
Kanegelo / Tlhaloši / Kgadimo / Ngangišano / Kahlaahlo</td><td rowspan="5">50</td><td rowspan="11">100</td><td rowspan="11">Mphato wa 10 diiri tše 2
Mephato ya 11-12 diiri tše 2½</td></tr>
<tr><td>Mephato</td><td>Botelele bja taodišo (mantšu)</td></tr>
<tr><td>10</td><td>a 300 - 350</td></tr>
<tr><td>11</td><td>a 350 - 400</td></tr>
<tr><td>12</td><td>a 400 - 450</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ela tše di latelago:
• Diteng le peakanyo (60%)
• Polelo, setaele le go hlokola (30%)
• Sebopego (10%)</td></tr>
<tr><td colspan="2">B: Ditšweletšwa tše 2- Ditšweletšwa tša tirišano:
Mangwalo a segwera /semmušo (boipelaetšo / kgopelo / kgwebo/ditebogo/akela/ kwelobohloko)/ mangwalo a semmušo le ao a sego a semmušo a go ya kgašong/ boitsebišophelo le lengwalo la go tiišetša kgopelo /tša bophelo bja mohu / lenaneothero le metsotso ya kopano (di botšišwa di kopantšwe) / pego (ya semmušo le yeo e sego ya semmušo) / tshwayotshwayo / athikele ya kuranta / athikele ya kgatišobaka / go fa polelo ya go ngwalwa ya semmušo le yeo e sego ya semmušo / poledišano / potšišotherišano ya go ngwalwa</td><td rowspan="6">50
(2 X 25)</td></tr>
<tr><td>Mephato</td><td>Botelele bja setšweletšwa (mantšu)</td></tr>
<tr><td>10-12</td><td>180 - 200 - diteng fela</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ela tše di latelago:
• Diteng/dikamano, peakanyo, le tlhamego (60%)
• Polelo, setaele le hlokola (40%)</td></tr>
</table>

Diteng tše di tlogo rutwa

Kelo e šetša diteng bjalo ka ge di tšwelela tokomaneng ye. Go ya le ka tšwetšopele ya dikgopolo tša diteng go kgabaganya mephato, diteng le mabokgoni go tloga go mephato ya 10-12 di tla lekolwa go maphephe a ka ntle mafelelong a mphato wa 12.

Mešongwana ya Kelo ya Bomolomo/orale : Lephephe 4

Mešomo ya kelo ya bomolomo/orale yeo e phethagatšwago gare ga ngwaga e ba karolo ya kelo ya ka ntle ya mafelelong a ngwaga mphatong wa 12. E akararetša meputso ye 50 go ye 300 ya kelo ya ka ntle ya mafelelong a ngwaga. Diteng ka botlalo tša mešomo ya bomolomo, tšeo di rutwago gare ga ngwaga, di ka tsela ye e latelago:

Lephephe	DITENG KA BOTLALO	MEPUTSO		
4. Bomolomo/orale	Bomolomo/diorale di tla hlangwa le go elwa ka gare gomme tša lekolwa ka ntle. • **Go bolela:** **Polelo ya go itokišetšwa** ***Go lekolwa:*** *mabokgoni a go nyakišiša, peakanyo le thulaganyo ya diteng, segalo, go bolela, le mabokgoni a go hlagiša, tsebo ye e tseneletšego ya tšhomišo ya polelo, kgetho, tlhamo le tšhomišo ya dithuši tša go theeletšwa, tša go theeletšwa e bile di bonwa.*	2X10	20	50
	• **Go bolela** **Polelo ya go se itokišetšwe** ***Go lekolwa****: peakanyo le thulaganyo ya diteng, segalo, go bolela le mabokgoni a go hlagiša, tsebo ye e tseneletšego ya tšhomišo ya polelo.*		15	
	• **Go theeletša** **Go theeleletša kwešišo** ***Go lekolwa****: Go theeletša ka tsinkelo go kwešiša, tshedimošo le tekolo*	15	15	

4.5 Go rekhota le go bega

Go rekhota ke tshepetšo yeo morutiši a ngwalago le go boloka maemo a bokgoni bja morutwana go mošomo wo o itšego wa kelo. Go rekhota go laetša kgatelopele ya morutwana ya go ikhweletša tsebo bjalo ka ge e hlaloša ka go Ditatamente tša Pholisi tša Lenaneothuto le Kelo. Bokgoni bja morutwana bjo bo rekhotilwego bo swanetše go bontšha bohlatse bja kgatelopele mphatong le gore o loketše go tšwelapele goba go hlatloša go ya mphatong wo o latelago. Direkhoto tša bokgoni bja morutwana di swanetše go šomišwa gape go kgonthišiša kgatelopele ye e dirilwego ke morutiši le morutwana nakong ya ge go rutwa ebile go ithutwa.

Go bega ke tshepetšo ya go kgokaganya bokgoni bja morutwana le bja barutwana ba bangwe, batswadi, dikolo le bakgathatema ba bangwe ka ga tšeo barutwana ba di fihleletšego. Bokgoni bja morutwana bo ka rekhotwa ka ditsela tše ntši. Ditsela di akaretša dikarata tša go bega, matšatši a go etela dikolo, dikopano tša batswadi, dikhonferense tša motswadi –morutiši, go letša megala, mangwalo, mangwalotaba a phapoši goba a sekolo, bj.bj. Barutiši ba mephato ka moka ba bega dipoelo tša thuto ka dipersente. Maemo a go fapana a phihlelelo le makala a dipersente a go sepelelana le ona a laetšwa Nkatlapaneng ya ka fase.

DIKHOUTU LE DIPERSENTE TŠA GO REKHOTA LE GO BEGA

KHOUTU YA TEKANYETŠO	DITLHALOŠI TŠA BOKGONI	PERSENTE
7	Bokgoni bjo bo botse kudukudu	80 - 100
6	Bokgoni bjo bo botse kudu	70 - 79
5	Bokgoni bja go kgotsofatša	60 - 69
4	Bokgoni bjo bo lekanego	50 - 59
3	Bokgoni bja go amogelega	40 - 49
2	Bokgoni bja go išega	30 - 39
1	O hlolegile	0 - 29

Barutiši ba tla rekhota meputso ya nnete malebana le mošomo ka go šomiša lephephe la go rekhota; gomme ba bega dipersente go lebana le thuto ka dikarateng tša barutwana tša pego.

4.6 Tekanyetšo ya kelO

Tekanyetšo e laetša tshepetšo yeo e netefatšago gore kelo ya mešomo e a amogelega, ke ya nnete ebile e a botega. Tekanyetšo e swanetše go phethagatšwa maemong a sekolo, selete, profense le a bosetšhaba. Ditiragatšo tša tekanyetšo ya botlalo ye e nepagetšego, di swanetše go šetšwa gore go tle go kgonthišišwe boleng bja kelo ya dithuto.

4.6.1 Kelo ya Semmušo (KTS)

- Melekwana le tlhahlobo ya Mephato ya 10 le 11 e lekolwa ka gare. Mohlahli wa thuto o swanetše go lekanyetša sešupo sa mešomo ye a e lekotšego nakong ya ge a etela dikolo, go netefatša maemo a tekanyetšo a mešomo ya ka gare.
- Go Mphato wa 12 melekwana le tlhahlobo di swanetše go lekolwa ke profense. Mošomo wo o laolwa ke Kgoro ya Thuto ya profense.
- Bahlahli ba thuto ba swanetše go lekanyetša dišupo tša maphephe a dipotšišo a melekwana le ditlhahlobo pele barutwana ba ka ngwala go netefatša maemo le go hlahla barutiši ka go hlama dipotšišo tša mešomo ye.

4.6.2 Mešomo ya Kelo ya bomolomo / orale

- **Mephato ya 10 le 11**: Mošomo wo mongwe le wo mongwe wa bomolomo/orale wo o tlogo šomišwa bjalo ka karolo ya Lenaneo la Kelo o swanetše go lekanyetšwa ke hlogo ya thuto yeo pele barutwana ba ka o phethagatša. Barutiši ba ela mešomo ya bomolomo/orale mephatong ya 10 le 11. Mohlahli wa thuto o swanetše go lekanyetša sešupo sa mešomo ya bomolomo/orale nakong ya ge a etetše dikolo go netefatša maemo a mešongwana le tekanyetšo ya ka gare.
- **Mphato wa 12**: Mešongwana ya bomolomo e swanetše go hlangwa ka gare, e elwe ka gare gomme e lekanetšwe **ka ntle**. Mošomo wo mongwe le wo mongwe wa bomolomo/orale wo o tlogo šomišwa bjalo ka karolo ya Lenaneo la Kelo, o swanetše go lekanetšwa ke hlogo ya thuto yeo pele barutwana ba ka o phethagatša. Barutiši ba ela mešomo ya bomolomo/orale. Mohlahli wa thuto o swanetše go lekanyetša sešupo sa mešomo ya bomolomo/orale nakong ya ge a etetše dikolo go netefatša maemo a mešomo le tekanyetšo ya ka gare. Sešupo/ sa barutwana go tšwa sekolong se sengwe le se sengwe e swanetše go lekanyetšwa go netefatša maemo a bokgoni bja bona bja bomolomo.

4.7 Kakaretšo

Tokomane ye e balwe mmogo le:

4.7.1 *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12*; le

4.7.2 The policy document, *National Protocol for Assessment Grades R-12.*

TLHALOŠONTŠU

akronimi– lentšu la go bitšega leo le bopilwego ka tlhaka goba ditlhaka tša mathomo tša sekafoko goba leina (mohlala, SEPHOLEKE- Setatamente sa Pholisi sa Lenaneothuto le Kelo)

analotši-1. Go hwetša ditshwano mo dilong tše ka tebelelo di bonalago di fapana.

2. Tsela ya go hlatholla goba go laetša se sengwe, fela e sa hlatsele. Go swanetše go ba le tshepelelano ya maleba gare ga seo se hlaloŝwago le tlhalošo ka botlalo ya analotši

aneketote–Dikanegelo tša ditiragalo tše nnyane tše di anegwago go fa tshedimošo, boithabišo, tshegišo, goba go utolla moanegwa

animeišene - thekniki ya go šomiša tatelano ya diswantšho tša go se šuthe, go di tšweletša e ke di a šutha goba di a phela

Kganetšosehloa– ge dintlha tša godimo tšeo di bego di letetšwe di sa phethagatšwa, goba boithabišo bo sa fihlelelwa, goba bohlokwa bja thulaganyo ya pukwana bo timelela ka bjako ka lebaka la tshegišo le ditiragalo tše di se nago mohola.

anthisese - tlhalošo ya dikgopolo tše pedi tša go thulana goba dikgopolo tša go fapana tekatekanong ya phapantšho (mohlala. ‘go itlhaganela kudu, lebelo le le nyane,)

baamogedi ba tshedimošo - 1. Babadi, batheeletši, goba babogedi ba setšweletšwa se se itšego; ka go peakanyo ya sengwalwa baboledi/bangwadi ba swanetše go hlokomela mohola le baamogedi ge ba kgetha mokgwa wa maleba wa go ngwala

2. koketšo. gabotsebotse, baamogedi ba tshedimošo ke bao ba bogetšego mmino goba dipapadi ge di diragatšwa.

badišiša–padišišo ke mokgwa wa go bala wa go fa mmadi sebaka se sengwe gape gore a kwešiše setšweletšwa se se lego bothata

bapetša (lebelela le phapantšho) - go ela ka fao dilo di swanago goba di fapanago

bobotse bja ka gare- 1.go hlokomela bobotse bja polelo ka go hlokomela le go kgahlwa ke mohola wa go se fele wa ditšweletšwa

2. motho yo bjalo o hlokomela botse bja botaki. “Bobotse bja ka gare” bo hlaloša botse bjo bo humanwago mešomong ya botaki. Motho a ka ahlaahla bobotse bja mošomo, goba a dira dikahlolo tša bobotse

Boemo/Dikamano - ka mehla setšweletšwa se šomišwa le go tšweletšwa ka gare ga boemo; kamano e akaretša maemo a bophara le bokgauswi go swana le boithekgo bja leago, setšo le sepolitiki; Lereo le le hlaloša gape seo se latelago goba se latelwago ke lentšu goba setšweletšwa gomme se na le mohola tlhalošong

boikgopolelo - go humana tlhalošo ya seo o sa se kwešišego goba se tšweleditšwego ka go iša mogopolo kua le kua le go akanya ditlamorago tša gona. Gantši bangwadi ba dingwalo, kudu, padi, kanegelokopana, bj.bj ba šomiša boikgopolelo ge ba ngwala dipuku tša bona.

bomalementši–ge motho a ithuta leleme (goba maleme) go oketša Leleme la Gae la gagwe. Leleme le, ga le tšee sebaka sa Leleme la Gae empa le ithutwa gotee le lona. Go lenaneo la bomalementši, Leleme la Gae le a matlafatšwa la ba la tiišetšwa mola maleme a mangwe a tšewa e le a go oketša (mohlala. Malemetlaleletšo ka moka, go akaretšwa le Leleme la go Ithuta le go Ruta le rutwa gotee le Leleme la Gae fela ga le tšee sebaka sa lona).

difahloši tša boemo/dikamanotirišo tša mantšu ao a potapotilego lentšu la go se tsebje, go hwetša tlhalošo ya lona. Mokgwa wo wa go bala o ka rutwa mmogo le tlotlontšu.

dikahlaahlo tša phanele - dikaahlahlo tše di dirwago ke phanele gomme di lebišitše go morero wo o itšego; go tšona go ka bopšwa dihlopha tša go boledišana ka sererwa se se itšego, go araba dipotšišo le go phethamešongwana

dipoleloselete –.dipolelo tšeo di fapanago go ya ka dilete gomme di hwetšagala mafelong a mannyane. Le ge mo mabakeng a mangwe di fapana ka tlotlontšu, sebopego, tlhabošo ya mantšu, bj.bj., gantši di nyalelana kudu ka tsela ye e lego go re motho a ka no se bone phapano.

dipotšišotherišano- mokgwa wa go nyakišiša tshedimošo ye e itšego ka go šomiša kgoboketšo ya dipotšišo. Tshedimošo e ka kgoboketšwa ka bomolomo goba ka mokgwa wa go ngwala. Gantši maikemišetšo a yona ke go phethagatša morero wo o itšeng.

dithalwa– ditšweletšo tša botaki bja go bonwa goba sethekniki (mohlala. dithalwa, diswantšho tše di thadilwego).

dithekniki tša dithalwa tša sinema - didirišwa tša go šomišwa go bopa filimi (mohlala. tlhamo, go bonega, mohuta wa go tšea diswantšho)

ditšweletšwa tša go bonwa - kemedi ya go bonwa ye e ka bogelwago ebile e tliša melaetša (mohlala. diswantšho tša filimi, dinepe, dithalwa tša khomphuthara, dikhathune, mmotlolo, dithalwa, tša botaki)

ditšweletšwa tša makgonthe - ditšweletšwa tša go ba le mošomo wa go diragatša, ga se tša dingwalo (mohlala. Diathikele tša kgatišobaka le kuranta, direkhoto tša go tšwa seyalemoyeng le thelebišeneng, Dipapatšo, maswao a ditšweletšwa, diproutšhara tša go sepela, diforomo tša mmušo, mehlala ya mangwalo a nnete)

ditumatshwano - lentšu le tee leo le bitšwago go swana ebile le peletwa go swana fela le na le ditlhalošo tša go fapana. (mohlala. ‘leina ‘thaba’ le lediri ‘go thaba’’)

fonte– mohuta le bogolo bja ditlhaka tše di šomišwago ge go ngwalwa, go tlanywa (mohlala. 12pt (bogolo) Times New Roman (setaele sa go ngwala ditlhaka)

foramo - Go bolela ka sehlopha goba ka ngangišano ya foramo go ka šomišwa kgahlanong le dikolo tše dingwe, goba ka phapošing ka go arola barutwanaka ka dihlopha tše nne, se sengwe le se sengwe

se bolela ka karolwana ye itšego ya sererwa se tee. Moahlodi o tla tšea sephetho sa gore go fentše sehlopha se fe.

gatelela (mo lentšung goba lefokong) - go gatelela senoko se se itšego mo lentšung goba lentšu mo lefokong

go bona dilo ka lehlakore le tee (sterothaepe) - go se fetoše kgopolo (gantši o tšea lehlakore) mabapi le go re ke karolo efe yeo motho yo a itšego a swanetšego go e bapala

go ruma-go šomiša difahloši tša go ngwalwa goba tša go bonwa go ngwala seo se sa tšwelelego gabotse go tšwa sengwalweng.

hlatholla-go dira gore tlhalošo ya setšweletšwa e kwešišege go mmadi

hlogotaba- ke hlogo ye ditaba tše di bolelwago di lebišitšwego go yona, e tšea taolo ya polelo

Hlola (lebelela gape poelo) - seo se tšweletšago tiragalo goba seemo

kanegelo - kgokagano ya go bolelwa goba ya go ngwalwa ka mokgwa wa tatelano ya ditiragalo

kaparetšo - theo yeo e rego barutwana ba swanetše go fihlelela thuto go lebeletšwe setaele sa go ithuta, boithekgo le bokgoni

kelelo - 1. Lentšu la go tšwa go moela wa noka le akanya kgohlagano le kgokagano ya go fa tšhomišo ya polelo boleng bjo bo lego bja tlhago, bonolo go e šomiša le go e hlatholla

2. Koketšo. Maemo a go amogelega a go laola dibopego tša polelo

Kelo - tshepetšo ya go tšwelela ya ditsela tša go fapafapana tša go kgoboketša tshedimošo ka ga bokgoni bja morutwana

kelotšweledi - ke kelo ye e amago mešongwana ye e phethagatšwago mo lebakeng la ngwaga ka moka

kemedi– selo sa go ema sebakeng sa se sengwe.

kgegeophetogi/ mafelelo - mafelelo a papadi ao a bego a sa lebelelwa goba a akanywa gore papadi e ka rungwa/ fetšwa ka tsela yeo.

Kgegeotiragatšo - ge babogedi ba papadi ba tseba tšeo di tlogo diragalela baanegwa mola bona ba sa tsebe.

kgokagano ya motheo le ba bangwe - mabokgoni a motheo ao a ba thušago go kgokagana ka tsenelelo le ba bangwe

kodutlo –1. polelo ya kgegeo goba tlhabošo ya lentšu ye e šomišitšwego go laetša go se loke goba go kgahliša ka yo mongwe

2. polelo ya lenyatšo le go hlohla maikutlo a go galefa.

kgegeo - setatamente goba maemo ao a nago le tlhalošo ya go se amogelege ya go fapana le tlhalošothwii.

kgegeotiragatšo/kgegeoteramatiki - e direga ge moamogedi/mmadi/mmogedi a tseba kudu ka ga maemo le ditlamorago tša ona go feta baanegwa bao ba amegago; e tsoša maikutlo a letšhogo, a lethabo le gore baamogedi ba tšee karolo.

kgethollo - Go tšea lehlakore; go rata selo, kgopolo, mokgwa goba motho o tee go feta yo mongwe go dira gore go be bothata go dira kelo ya go amogelega

kgohlagano - 1. Tswalano ya tatelano ye e kgokagantšhago dikgopolo, gomme ya fa temana botee

2. Koketšo. E ka hlaloša gape dibopego tša polelo tša maleba go tliša tlhalošo, goba sebopego sa lefoko sa maswanedi. Dibopego tša polelo tša go hlakahlakana di dira gore setatamente se se kgohlagane.

kgokagano –kgokagano ya mafoko goba ditemana ka go diriša makopanyi, mašala goba poeletšo

kgwekgwe - tabakgolo setšweletšweng; setšweletšwa se ka ba le dikgwekgwe tše mmalwa tša go se be pepeneneng

leganetši/lelatodi - lentšu la go ganetša/latola le lengwe polelong (mohlala. ‘thabile’ le ‘nyamile’)

lehlalošetšagotee (go fapana le **lelatodi/leganetši**) - lentšu leo le nago le tlhalošo ya go swana le le lengwe polelong e tee. Mahlalošagotee mo Sepeding (*Sesothong sa Leboa) a tliša diphapano tše bohlokwa tlhalošong*

lekola– go lebeledišiša goba go badišiša ka tsinkelo go fa dikgopolo goba go dira dikahlolo

lekopanyi - lentšu la go šomišwa go kopanya dithabe, mantšu, dikafoko goba mafoko

Leleme la Gae (lebelela **Lelemetlaleletšo**) - polelo yeo bana ba ithutago yona ka gae; ke polelo ye re naganago ka yona

Lelemetlaleletšo - (lebelela Leleme la Gae)- leleme leo le ithutwago go oketša Leleme la Gae .

lentšu (l*ebelela kanegelontšu)*–polelo ya tlhabošo goba ya go ngwalwa yeo e kwewago goba e kwešišwago ke bao ba e theeleditšego goba ba e balago

lentšu la kanego / ntlhatebelelo - lentšu la moanegi (mohlala. Phapano e ka tšwelela gare ga motho wa pele –'Nna' - yo e lego moanegwa kanegelong, goba kanegelo ka motho wa boraro yo moanegi a bolelago ka yena bjalo ka 'yena' goba 'bona')

letšo - lentšu la go tšwa go le lengwe goba go modu; le bopša ka go hlomesetša hlogo goba moselana (mohlala. 'mosepelo go tšwa go sepela')

Litheresi (Lebelela tsebotlhaka) - tsebo goba bokgoni bja go ngwala goba go bala ditlhaka goba tsebo ya mošomo wa ditlhaka go hlama mantšu. le go ngwalela merero ya go fapana. Bokgoni bja go hlaloša ditšweletšwa, go dumelela motho go kwešiša lefase la gagwe. *Bokgoni bja gobala le go ngwala goba bja go šomiša khomphuthara, bj.bj.*

mabokgoni a go kwešiša mantšu - mekgwa ye e šomišwago ge go balwa lentšu le le sa tsebjego (mohlala. Go kgaogantšha dinoko goba go lebelela tlhalošo ya dihlogo goba meselana

mabokgoni a thutokwešišo - mabokgoni a thutokwešišo ao a thušago barutwana go ithuta go kgabaganya lenaneothuto

mainatlhangwa ka medumo (onomathopia) - tšhomišo gape ya mantšu go hlama medumo yeo e e hlalošago

mahlakorentši a mediya - mekgwatirišo ya go logaganywa ya go akaretša ditšweletšwa tša go ngwalwa, tša go bonwa, modumo, di-video, letše dingwe

maleba/tshwanelo - ge polelo e le ya maleba goba ya maswanedi, e swanetšana le boemo bjo e šomišwago go bjona (mohlala. Tumedišo ye 'Re a lotšha, mma' e lebane le polelo ya go hlompha batho ba bagolo mola 'dumela Lesedi' e loketše dithaka)

mantšu a go se nyakege - mantšu a mantši a go hloka mohola

melao - melao yeo e amogetšwego go tšhomišopolelo. Melao ye mengwe e thuša go goroša tlhalošo (mohlala. Melao ya Dibopego tša polelo, maswaodikga, mongwalo le ditlhakakgolo); ye mengwe e thuša ge go hlagišwa diteng (mohlala. Lenaneo la diteng, kalo ka kakaretšo, dihlogo, dikaratapapetla, dihlogwana, mananeo, diswantšho, lenaneo la mantšu mafelelong a puku); le tše dingwe tša go laetša patrone ya polelo ya go ba le fomula (mohlala. ditumedišo, polelwana)

melawana ya polelo tšhielano - setlwaedi sa go laola kelelo ya poledišano magareng ga batho go swana le go fa ba bangwe sebaka sa go fa dikgopolo tša bona, go boeletša goba go nolofatša tlhalošo, go tsena ditaba ka bogare gore o nolofatše tlhalošo, go bušetša poledišano tseleng, go kgopela tlhathollo

mmepe wa monagano - kemedi ya kgwekgwe goba ya sererwa yeo mantšu a magolo le dikgopolo tše kgolo di beakantšwego ka go thalwa

modirišo– boemo goba maikutlo go ditšweletšwa tša go ngwalwa; o laetša maikutlo goba foreimi ya monagano wa moanegwa; o ka hlaloša gape moya wa go tlišwa ke ditšweletšwa tša go bonwa, tša go theeletšwa le tša mahlakorentši

mohuta wa sengwalo - ditšweletšwa ge di hlopšwa go ya ka mehuta ya tšona, mohlala *padi, papadi, theto, lengwalo la kgwebo, lengwalo la segwera*

mokgwa - mokgwa wo o itšego wa tatelano goba peakanyo wo o šomišwago go rarolla bothata

mokgwatirišo (mode) - mokgwa/tsela ya go hlagiša, ya go boledišana mohlala. Mokgwatirišo wa go ngwalwa, mokgwatirišo wa bomolomo/orale, mokgwatirišo wa go lebelela (wa go akaretša dithalwa tša go swana le dikaratapapetla)); tshedimošo e ka fetošwa go tšwa go mokgwatirišo wo mongwe go ya go wo mongwe (mohlala. Go fetolela kerafo temaneng)

morumokwano - mantšu goba methalotheto ya go felela ka modumo wa go swana.

mošito– poeletšo ya patrone ya medumo ye e tlwaelegilego

mothalonako- thulaganyo go ya ka nako

mothofatšo - go fa dilo tšeo di sa welego legorong la batho dika tša batho

Moya - maikutlo ao a aparelago mmadi ka sengwalo- moya wo o fokago o tswalana le tikologo le baanegwa.

ngangišano– e tšwelela gare ga dihlopha tše pedi tšeo di phenkgišanago. Sehlopha se sengwe le se sengwe se ikemišetša go kgodiša moahlodi le baamogedi ba tshedimošo gore ntlhatebelelo ya sona ka ga sererwa se se filwego, e a kwešišega lego hlatselega go phala ya sehlopha seo go phenkgišanwago naso

nyalantšho ya dikgopolo - kgoboketšo ya dikgopolo go tšwa methopong ya go fapana; kakaretšo ya go kwagala ya dikgopolo tšeo ge di kopantšwe

nyefolo/lenyatšo - go hlaloša ka mokgwa wa go laola maikutlo a moamogedi sebakeng sa go bolela nnete goba go fa dintlha ka botlalo, *ka maikemišetšo a go gatelela, go kweša bohloko le go kgopiša*

ntlhatebelelo - ka fao moanegwa a bonwago ka gona mabapi le ditaba tša *padi goba papadi*

oksimorone - motswako wa mantšu a go ba le ditlhalošo tša kganetšano, tša go šomišwa ka boomo go tliša poelo; wa go bopšwa ka lehlaodi go hlaola leina ka tlhalošo ya kganetšo (mohlala. Sephiri se se lego pepeneneng)

palogape-ke mokgwa wa go bala wo mmadi a boeletšago go bala, goba a akaretšago tlhalošo ya temana goba kgaolo, ka molomo/orale goba ka go ngwala.

paradokese - lefoko la go ikganetša goba la go bonala nke le thulana ka tatelano; kganthe ka morago ga thulano ye, go na le tlhaologanyo goba kwešišego

paronimi - mantšu ao go bopšago go tšwa go modu o tee

pebofatšo - tlhagišo ya lentšu goba kgopolo ya go amogelega yeo e šomago mo sebakeng sa lentšu/kgopolo ya thogako goba ya go nyefola.

phane– papadišo ya mantšu ao swanago goba a nago le modumo wa go swana go hlama tshegišo (mohlala. 'Barwadi ba melora ba lala ba lora ba rwala melora bošego.')

phapantšho (lebelela le **bapetša**) - go bona ka fao dilo di fapanago

poelo (lebelela le **hlola**) - poelo/ditlamorago tša tiragalo goba seemo

poeletšomodumo– patrone ya modumo ya go akaretša poeletšo ya ditumammogo. Poeletšo e ka humanwa mathomong a mantšu a go latelelana goba ka gare ga mantšu.

poeletšatumanoši - 1. poeletšo (gantši) ya ditumanoši mantšung a mabedi goba go feta fao, mohlala. " "bana ba ba bapala ka santa"

2. koketšo. Ditumanoši ga di gapeletšege go swana swaniswani: ditumanoši tša go batamelana ka modumo di ka šomišwa

pego - (ya semmušo le ya go se be ya semmušo) Go fa dipoelo tša maemo, mohlala. Kotsi

pheteletšannete ya tshegišo –Tšhomišo ya go fošagala ya go šomiša mantšu a matelele go kgaba; le ge mantšu ao a nyakile go kwagala a nepagetše, fela a fošagetše.

pheteletšo - go feteletša ka boomo ka tsela ya go fetišiša (mohlala. go hlaloša selo gore se bonale e le se segolo go fetišiša: 'O mphile thaba ya dijo.')

phošolla - tsela ya go thalathala/ngwala le go ngwalolla setšweletšwa go balwa gape le go phošolla tšhomišo ya polelo, maswaodikga le mopeleto le go lekola kgokagano ya dikgopolo le kgohlagano ya sebopego; ka go mediya, phošollo e lebane le tlhamo, kgetho le kalo ya ditšweletšwa .

polelo ya dika (go fapana le **polelo ya go letla**)- mantšu goba dikafoko tša go se tlwaelege tša go goroša molaetša; ditšweletšwa tše bjalo gantši di šomiša polelo ye e šišitšego ka dika (mohlala. tshwantšhišo, mothofatšo, tshwantšhanyo)

polelo ya go jabetša - polelo yeo maikemišetšo a yona e lego go goketša goba go ba le khuetšo godimo ga batho ba bangwe mohlala.

polelothwii/polelo ye e lego pepeneneng (go fapana le **polelo ya dika**) - tlhalošothwii ya mantšu

polelo ya go ama maikutlo - polelo ya go tsoša maikutlo a a tseneletšego

polelommileng (lebelela le polelo ya **sethaka**) - polelo ya mehleng ya lebakanyana ya go šomišwa ke mohuta wo o itšego (bafsa, bašomi ba moepong) fela e se ya semmušo.

poleloyammele - go šomiša mmele go tšweletša molaetša (mohlala. go šikinya hlogo go laetša gore o a gana)

polelosemmotwana– mohuta wa polelo wo o šomišwago ke batho ba lefelo le le itšego, e fapana le tše dingwe tša go swana le yona ge go lebeletšwe sebopego sa mantšu le/goba tlhabošo ya mantšu

polelo ya sethaka –polelo ya go se be ya semmušo yeo gantši e šomišwago ke sehlopha sa batho, go swana le baswa, ge ba šomiša mantšu a go swana le 'eitha!' le 'go *sharp*'; phapano magareng ga polelo ya sethaka le polelo ya mahlapa ye e sa amogelegego

potšišo makgethepolelo - dipotšišo tše di botšišwago go gatelela gomme di sa nyake dikarabo (mohlala.'ge nkabe

e se ka tokologo nkabe re le kae?)

retšistara - go šomiša mantšu, setaele, thutapolelo le segalo sa go fapana dikamanong goba maemong a go fapana (mohlala. Ditokomane tša semmušo di ngwadilwe ka retšistara ya semmušo mola mangwalo a segwera a ngwalwa ka retšistara ya go se be ya semmušo)

sathaya– ke dikhathuni tša go šomiša kodutlo le kgegeo go swayaswaya go swana le dikhathuni tša sepolitiki

sebopego sa tiragatšo - 1. Setaele sa go kgethega sa dingwalo seo ditiragatšo/dipapadi di ngwalwago ka sona

2. peakanyo ya thulaganyo, ditiro, lefelo la tiragalo, baanegwa le diponagatšo tša polelo pading.

sedirišwa sa polelo kgatelelo - sedirišwa sa go khutša le poeletšo, seo se šomišwago ke seboledi go šušumetša goba go kgodiša. Tše dingwe didirišwa di a goketša

segalo - 1. Patrone ya segalo goba tlhabošo ya medumo yeo e laetšago dibopego tša thutapolelo go swana le mantšu le mafoko

2. Koketšo. E tliša phapano gare ga ditatamente le dipotšišo, ya ba ya laetša maikutlo a seboledi

3. boleng bja tšweletšo ya lentšu bja go tliša molaetša wa maikutlo wa setšweletšwa sa go bolelwa. Go ditšweletšwa tša go ngwalwa, *se fihlelelwa ka mantšu a go tliša maikutlo a mongwadi*. Ka go filimi, segalo se ka hlolwa ke koša goba diswantšho ge di bogetšwe

sehloa– karolo ya go kgahliša kudu, ye maatla, goba ya bohlokwa ya kanegelo; karolo ye ya bohlokwa ga e nape e etla mafelelong

sekima - go bala ka go kitimiša mahlo go hwetša tshedimošo ya maleba (mohlala, pukung ya dinomoro tša mogala, go hwetša tshedimošo ya motho yo a nyakwago)

sekena - go bala ka tsinkelo go hwetša kgopolokgolo (mohlala, direrwa tša kuranta)

setaele - mokgwa wa moswananoši woo mongwadi a beakanyago mantšu go fihlelela poelo ye e itšego. Setaele se kopanya kgopolo ye e hlalošwago le boyena bja mongwadi. Dipeakanyo tšeo di akaretša kgetho ya gagwe ya mantšu mmogo le dilo tša go swana le botelele le sebopego sa mafoko, segalo, le tšhomišo ya kgegeo.

sethalwakgobošo - 1.pheteletšo ya tshwantšho ya (ngwalwa goba bogelwa) moanegwa yeo e fihlelelwago ka go goboša sebopego sa gagwe

2. Koketšo. Dithalwa tsa dikhathune ka dikuranteng gantši di maemong a go ba dithalwakgobošo gomme di šoma ka go feteletša goba go šaetša sebopego ka maikemišetšo a go segiša goba go gegea

setšweletšwa– setatamente goba tlhamo ya mohuta wa kgokagano ya go ngwalwa, ya go bolelwa goba ya go bogelwa

setšweletšwa sa tirišano - dingwalwa tša go ba le mohola (e.g. mangwalo, metsotso ya kopano, pego, difekese)

tekatekanyo) - papetšo yeo e hwetšwago mahlaoding le mahlathing e ka magato a mararo, mohlala. ‘mo’ (kgato 1), ‘moo’ (kgato 2), ‘mola’ (kgato 3)

thabe - Ge e bewa tulong ya yona. “Monna yo a bego a apere hempe ye khubedu o tšhabile.” Thabekutu ke “Monna o tšhabile.”Mantšu a “yo a bego a apere hempe ye khubedu” ke thabenyane. E ka se ikemele ka noši, le ge lediri le feletše (phethagetše). Dithabenyane di thoma ka lekopanyi (ge, ka gore) goba lešalahlaolo (yo a, ye e). Lekopanyi le kgokaganya dithabenyane le thabekutu. “monna wa go apara hempe ye khubedu o tšhabile.” Mo lefokong le “apara hempe ye khubedu” ga se thabe empa ke sekafoko/sehlophantšu. Lediri ga se la felela (ke karolontšu)

thoma - go thoma (mohlala. go thoma poledišano)

thulano - kgakgano ye e tsogago magareng ga baanegwa goba batho le mabaka a bona; thulano

dingwalong e ka rotoga go tšwa dikganyogong tša go thulana goba go mekgwa ye e lego monaganong wa moanegwa

thulaganyo– tswalano ya ditiragalo setšweletšweng; thulaganyo e akanya tatelano le patrone ya tswalano ya ditiragalo le gore di tlemaganywa ke eng

thulaganyotlaleletšo– tiragalo ye e sepelago mabapa le thulaganyo ya papadi goba ya padi

tlhalošo ya ka gare- (go fapana le **tlhalošo ya molaleng**) - tlhalošo ya go akanywa ke setšweletšwa fela e sa bolelwe thwii

tlhalošo taetšo- (lebelela le **tlhalošo ya dika**) - tlhalošo ya lentšu ya molaleng, ka fao lentšu le lego ka gona

tlhalošopepeneneng/Tlhalošothwii (go fapana le tlhalošotharedi)- tlhalošo ya seemo seo selo se lego ka sona

tlhalošo ya pukuntšu (lebelela le **tlhalošo ya dika**) tswalano ya lehlakore la nngele le la go ja yeo lentšu le e kgoboketšago ka tšhomišo ya go feta ya molaleng

tlhalošotharedi (go fapana le **tlhalošothwii**) - selo se se šupšago goba se akanywago ka setšweletšweng fela se sa hlalošwe thwii

tlhalošontši– ditlhalošo tša go feta e tee tšeo di hlowago ke ka fao mantšu a šomišwago; ge a šomišwa go se na maikemišetšo, a phekaganya tlhalošo (mohlala. ‘ke tla mo lemiša tšhemo’ goba ‘ba mphile namanyana’)

tlopelago- mantšu, dikafoko le mafoko ao a ka tlogelwago ntle le go timelelwa ke tlhalošo

tsebotsinkelo ya polelo - tshekatsheko ya ka fao tlhalošo e bopilwego, le kwešišo ya dikamano tša maatla ka gare ga/lemagareng ga maleme; e kgontšhamorutwanago gana go hlalefetšwa le go šomiša polelo ka tlhoko

tšakone - ke mareo ao a ikgethago go ya ka mehuta ya mešomo goba dihlopha tša batho ba ba itšego. (mohlala. Lefapha la thuto le šomiša ‘morutiši, ‘barutwana’ bjalo bjalo); ge tšakone e šomišwa go kgetholla batheeletši/babadi gore ba se tšee karolo go kweša bohloko

tšakone ya polelo (meta-language) - polelo ya go šomišwa go bolela ka dingwalo gammogo le mareo a thutapolelo; e akaretša mareo a go swana le ‘dikamano’, ‘setaele’, ‘thulaganyo’ le ‘ poledišano’

tšweletšontšu- tlhabošo le kwagalo ya lentšu go bolela le batheeletši

theopele (kgahlanong le **boithekgo**) - ge le šomišwa thwii, le hlaloša maemo a sediri ka gare goba kgauswi le bokapele bja foreimi; ge le šomišwa ka mokgwa wa seka, le laetša go gatelela goba go lebantšha ntlha ya lekala le tee ya go feta ye nngwe

tshwantšhišo - go šomiša selo go hlaloša se sengwe sa go swana le sona ka boleng (mohlala. ‘Thuto ke senotlelo

sa katlego.')

tshwantšhišo - papišothwii ya dilo tše pedi , mmolelwana wo ' bjalo ka' le 'go swana le'

tshwantšhokgopolo - mantšu, dikafoko le mafoko ao a bopago diswantšho ka kgopolong go swana le tshwantšhanyo, tshwantšhišo, mothofatšo

tshekamelo ka lehlakoreng le tee - go se kgotlelele goba go ahlola motho, sehlopha, kgopolo goba se se hlotšego pele o ka kwešiša

tshegišo - tshegišo ya ka pejana ye e sa naganelwago, ya go hlakantšha dikgopolo goba ditlhalošo tša go thulana

tshwantšhokakanyo - kakanyo ya seswantšhokgopolo sa go ipopela ka monaganong

MAMETLETŠO 1: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO (TŠHATE YA KGAKOLLO)

DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO	
Kgodišo ya tlotlontšu le tšhomišo ya polelo	
Mahlalošagotee, maganetši/malatodi, diparonimi, pholisemi, homonimi, lentšu le tee sebakeng sa lefoko Dikapolelo (tshwantšhišo, tshwantšhanyo, mothofatšo, phetolaina, mainahlangwa ka medumo, pheteletšo, phetolaina, kgegeo, tshotlo, kodutlo, kgakantšho, papadišantšu, polelo ya go fihla taba, tlhagišo ya taba ka bohlale, phefolo, lithosese, anthisese) Mebolelwana ye e nontšhago polelo/dika/diema Mantšu a maadingwa, ao a amogetšwego polelong ya rena go tšwa go dipolelo tše dingwe mohlala, ubuntu, bafanabafana, tlhago, le a mafsa (dineolotšiseme) le ethimolotši (tlhago ya mantšu) Ditho tša polelo: Dihlogo, medu le meselana	
Dibopego tša lefoko le melao ya tšhomišo ya polelo	
Dikarolo tša mantšu	Dihlogo, medu le meselana
Maina	mainakgopolo maina a tlhago mainagokwa mainakgoboko mainapalo mainaina Sediri le sedirwa Bong Bontši Nyenyefatšo Mainamatšo
Mašala	Mašalašupi Mašalarui Mašalaina
Madiri le mathuši	• Lefetedi le lefeledi • Lediri la go se latelwe ke sedirwa. • Dihlogo, medu, le meselana ya madiri • MatšwamadirIng • Madiri a tlhago • Madirani • Lethuši la –go pele ga lediri • Mabopi • Leba o Mahlalošagotee/mahlalošetšagotee le malatodi/maganetši o diparonimi o šomiša lentšu le tee sebakeng sa sekafoko • Maswaodikga

Mahlaodi	• Mahlaodi - palo - mašupi - marui - mabotšiši - seo se sa tsebjego - laetša tatelano - mahlaodi - lemoga le go šomiša tsebo ka diripana - tumelo, tekatekanyo, papetšo - makgokedi
Mahlathi	• Mahlathi - nako - mokgwa - felo - palo - lebaka
Tekatekanyo	• Mahlathi • Mahlaodi
Maamanyi	• leamanyiina • leamanyirui • leamanyidiri • leamanyišala • leamanyihlathi
Mabotšiši	Dipotšišo tša go se nyake dikarabo A go ba le modirišo
Mahlathi	Felo Mokgwa Nako
Dithabe le mafoko	Mafokofokwana, a go ba le dithabekutu le dithabenyane polelotebanyi le polelotharedi thabehlathi thabeina mafokontši tatelanontšu ya go nepagala lekgokedi polelotiriši le polelotirišwa kganetšo

Makopanyi le mantšu a go tliša kwano mafokong le ditemaneng	Tatelano**:** la mathomo, la bobedi, la boraro, pele, ka morago, neng, morago ga fao, go fihlela, mafelelong, go latela, kgauswinyana. Tlhathollo/tiragalo le poelo**:** ka gore, ka lebaka le, e sa le, gona ge, bjale ge, ge…gona Tshepedišo: la mathomo, la bobedi, la boraro Bapetša/phapantšho: swana le, fapana le, nnyane go, kgolo go, ka fao, fela Tatelano go ya ka bohlokwa: ka mehla, mafelelong A go hlatha felo**:** ka godimo, ka fase, la nngele, la go ja, bj.bj. Kakaretšo: ka kakaretšo, ke fetša ka gore Temana ya go ruma: ke fetša ka gore, go akaretša…, ka kakaretšo, ka boripana, bjalo ka ge le bona
Malahlelwa	Mohlala, twaa!!, šweuu!!
Go makala	Mohlala, jojojo! Eya! Ruri! Dinoko di ntswetše!
Maswaodikga	ditlhakakgolo, fegelwana, ditsebjana, khutlopedi, go thalela, sekakhutlo, lenalana, tlami, thaladi, mašakana
Mopeleto	Patrone ya mopeleto Melao ya mopeleto le melao ya tšhomišo ya polelo Khutsofatšo Diakronimi Kgokagano le kgaoganyo ya mantšu
Go godiša temogo ya tšhomišo ya polelo ka tsinkelo	
Dintlha le dikakanyo Tlhalošothwii le ya go rarela Tlhalošo ya pepeneneng le tlhalošo yeo e iphihlilego ya lentšu Bokamorago ba setšweletšwa le ba mongwadi mabapi le tša phedišano le, sepolitiki le tša setšo Mohola wa kgetho le tlogelo go tlhalošo Tswalano gare ga polelo le maatla. Polelo ya go tsoša maikutlo le ya go goketša, go tšea lehlakore, go hlaola batho go ya le ka seo ba lego sona, go kgetholla, go lebelela dilo ka leihlo le tee, go šomiša ditsela tša go fapana tša polelo, mohlala, go tšea sephetho go ya ka dintlha tše di filwego*,* go tšea sephetho go ya ka dikakanyo tša gago, go fahlela ka dintlha, mohola wa go akaretša goba go tlogela tshedimošo	